

175205

HÜNKAR AKBAŞ

ANADOLU KÜLTÜRÜNÜN TANITIM SORUNU
ÖRNEK OLAY : ANADOLU ALEVİLİĞİ VE AYİN-İ CEM
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI : PROF. DR. NİYAZİ ÖKTEM

İSTANBUL - 1994

ANADOLU KÜLTÜRÜNÜN TANITIM SORUNU

ÖRNEK OLAY: ANADOLU ALEVİLİĞİ VE AYIN-İ CEM

GİRİŞ : KONU VE ÖNEMİ

I. BÖLÜM : ANADOLU ALEVİLİĞİ

I-1, Alevilik - Bektaşilik

I-1,a) Heterodoks-Ortodoks Ne Demektir?

I-1,b) Anadolu Aleviliğinin Konumu

I-1,c) Alevi-Bektaşî tanımları

I-1,d) Alevi Bektaşî Farklılığı

I-1,e) Kızılbaşlık

I-1,f) İsmailiye, Hasan Sabbah ve Anadolu Aleviliği

I-2, Alevilik-İslam

I-2,a) İlk Ayrılık

I-2,b) Alevilik Batın'a önem vermiştir

I-2,c) Gerçek İslam Sorunu

I-2,d) Alevilik-Şiilik

I-3, Alevilik-İslamiyetten önceki Dinlerin Etkisi

I-4, Alevilik Anadolu'ya Nasıl Yerleşti?

I-4,a) Ahmet Yesevi

I-4,b) Horasan Erenleri

I-5, Alevilik Felsefesi

I-5,a) Yaradılış Olgusu

- I-5,b) Kul Hakkı
- I-5,c) Enel Hakk
- I-5,d) Hurufilik
- I-5,e) Dört Kapı
- I-6, Alevilik-Tanrı/İnsan
- I-7, Alevilik-İbadet Anlayışı
- I-8, Alevilik-Ahlak
- I-9, Müsahiplik-Dayanışma
- I-10, Dedelik Kurumu

II. BÖLÜM : AYIN-I CEM

- II-1, Ayin-i Cem Ne Demektir?
- II-2, Miraç
- II-3, Cem-evi
- II-4, Ayin-i Cem'e Girme Koşulları
(Alevilikte Hukuk - Düşkünlük)
- II-5, Cem Ayinleri
 - II-5,a) İkrar Verme Ayini
 - II-5,b) Görgü Ayini
 - II-5,c) Müsahip Ayini
 - II-5,d) Abdal Musa Ayini
 - II-5,e) Kerbela Ayini
 - II-5,f) Koldan Kopan Erkanı

- II-5, g) Dardan indirme Erkanı
- II-5, h) Baş Okutma Erkanı
- II-6, Görgü Cemi
- II-6, a) Ayin-i Cem'in Kaynağı
- II-6, b) Ceme Lokma Getirmek
- II-6, c) Halka Namazı
- II-6, d) 12 Hizmet
- II-6, e) Dar-ı Mansur
- II-6, f) Ali-i Aba
- II-6, g) Secdeye Varmak
- II-6, h) Düvaz
- II-6, ı) Çerağ Uyarılması
- II-6, i) Tevhid
- II-6, k) Ali Sofrası
- II-6, m) Cem'in Sona Ermesi
- II-7, Cem-Mum Söndü
- II-8, Cem-içki

III. BÖLÜM : ANADOLU ALEVİLİĞİNİN TANITIM SORUNU

- III-1, Genel Sorunlar
- III-2, Devlet Politikası
- III-2, a) Baskı Grubu Oluşturma
- III-2, b) Aleviler ve Devlet Baskısı

- III-2, c) Alevilik ve Hükümetler
- III-2, d) Alevilik ve Diyanet İşleri Başkanlığı
- III-2, e) Mezhep Kavgası
- III-3, Yasal Durum
- III-3, a) Din ve Vicdan Hürriyeti
- III-3, b) Kanun Önünde Eşitlik
- III-3, c) Laiklik
- III-4, Alevilerin Sorumluluğu
- III-4, a) Takıyye
- III-4, b) Alevi Halkın Sorumluluğu
- III-4, c) Alevi Aydınlarının Sorumluluğu
- III-4, d) Alevi örgütlenmesi
- III-4, e) Ne için Alevi örgütlenmesi
- III-5, Kentleşmenin Getirdiği Sorunlar
- III-5, a) Tüketici Kültürlerin Etkisi
- III-5, b) Alevi Medyası
- III-5, c) Kentlerdeki Yaşam
- III-5, d) Değişen Değerler ve Sorunlar
- III-5, e) Kentlerdeki Alevi Gençlik
- III-5, f) Avrupa'daki Aleviler
- III-6, Alevilikte Reform
- III-7, Alevi Sorunlarının Çözümü
- III-8, Alevilikle ilgili Halkın Eğilimleri
(Anket Çalışması)
- III-9- Sonuç

ÖZET

ANADOLU KÜLTÜRÜNÜN TANITIM SORUNU

ÖRNEK OLAY: ANADOLU ALEVİLİĞİ VE AYIN-I CEM

Dinlerdeki kurallar yaşanan dünyaya müdahale eder. Tanrı düşüncesi ahlâğa, sosyal hayata, kısaca hayatın pek çok alanına girer. Bu nedenle dinlerden, inançlardan kaynaklanan kültür, yalnızca inanç ve düşünsel kültür değildir. Çok kapsamlı bir kültürel yapıdır. Bunun içinde müzik, resim, gelenekler, ahlak, hukuk, ibadet, toplumsal zihniyet, felsefe gibi geniş kültürel yapılar yer alır.

İşte Anadolu Aleviliği içinde de yer alan bu geniş kültürel yapı, günümüz Türkiye'sinde saklanmak zorunda kalmıştır. Artık modern, çağdaş bir toplumda dinsel inançlarından, geleneklerinden ve kültürlerinden dolayı, sayıları 20 ile 30 milyon arasında olduğu sanılan bir topluluğun gizlenmesi ve baskı altında tutulması mantık dışıdır. Uzun bir tarihe ve zengin kültürel yapıya sahip olan Anadolu Aleviliği, bugün "Tanıtım Sorunu" yaşamaktadır. Anadolu Aleviliğini araştırmayı pek çok yabancı ülke gerekli görüyorsa, topraklarımızda yaşayan bir kültürü araştırmak ve tanıtmak bizim için çok daha fazla gerekli olmalıdır.

Anadolu Aleviliği, bir inanç sistemi olarak ele alınırsa, bu inancın temelinde Allah'ın birliğine olan inanç, Hz. Muhammed'in son Peygamber olduğu görüşü ve Kur'an-ı Kerim'e duyulan saygı esastır. Anadolu Aleviliği'nin, Sünni ortodoks inançtan ayrılmasının tarihsel nedeni olarak, Hz. Muhammed'den sonra ortaya çıkan Halifelik sorununda, Müslüman halkın bir kısmının Ehl-i Beyt olan Hz. Ali ve çocukları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e karşı yapılan haksızlıklara ve işkencelere göz yumması ve bunların karşısında da Hz. Ali taraftarlarının yer almasıdır. Sonunda bir grup Hz. Ali'yi seven anlamına gelen Alevi adını almıştır.

Inanç ve ibadetlerini İslam dininin bir mezhebi olarak gören Aleviler için, Sünni kesimden ayrılmalarının tarihsel nedeni olarak gördükleri Kerbela Olayı'nın dışında İslam öncesi inançlar, Anadolu Aleviliğinin oluşumunda temel unsurları oluşturmaktadır. Anadolu Alevileri, sosyal hayatlarında, ibadetlerinde ve inançlarında, İslam öncesi inançlarının etkilerini yaşatmışlardır.

Hz. Muhammed'in Miraç'a gitmesi, oradan dönüşte Kırklar Meclisi denilen bir toplantıda bulunmasının bugünkü tekrarı olan Ayin-i Cem, Alevi ibadetinin temel unsurudur. Toplanma amaçlarına göre çeşitleri olan Ayin-i Cem, aynı zamanda toplumsal hayatı düzenleyen sosyal niteliklere de

sahiptir. özellikle "Düşkünlük" denen, suç işleyen kişilerin cezalandırılması veya toplumdan dışlanması şeklindeki hukuk sistemi yakın bir zamana kadar uygulanmış ve toplum düzenini sağlamıştır.

Alevi-Bektaşî yolunda genellikle her Cem Ayininde kurban kesilir. Bu itibarla, aslında Cem olan ayin, kurban olarak adlandırılır. Örneğin: Abdal Musa kurbanı, müshap kurbanı gibi. Tabii bu arada cem sayılmayacak kurban törenleri de vardır. Ayin-i Cem konusunda örnek olarak verilen Görgü Cemi, en önemli ayinlerdendir. Görgü Ayininde, ceme katılanlar görgüden geçirilirler. 12 Hizmetin yapıldığı bu Cemde, küsülü olanlar barıştırılır, kişiler manen Hakk Meydanı'nda görgüden geçtikten sonra kurbanları yenebilir.

Alevi-Bektaşî toplumunda çok güçlü bir ahlak sistemi geliştirilmiştir. İbadet şekillerinde ve yaşantının diğer bölümlerinde hoşgörülü davranıldığı halde ahlak kurallarında etkin bir disiplin ve ona bağlı olarak caydırıcı yaptırımlar uygulanır. Anadolu Alevilerinin ahlak anlayışının, kendileri ile ilgili yaygın olan söylentilerle hiç bir ilgisi yoktur. Bunlar bilinçli olarak yapılan ve yayılmasına göz yumulan söylentilerdir.

Anadolu Alevileri, oldukça ağır ithamlar altında bulunuyor ve bunları silemiyorlarsa, rahatlıkla mensup

oldukları mezhebi söyleyemiyorlarsa, sayıca bu kadar fazla olan insanların ibadet edecek yerleri yok ise, verdikleri vergilerin başka mezhep mensuplarının hizmetinde kullanılmasına ses çıkaramıyorlarsa, özel günleri devletin yayın organlarında yer almıyor ve kendileri ile ilgili haksız düşünce ve ithamlarda bulunanların önyargılarının giderilmesi için kimse birşeyler yapmıyor, üstelik bu olumsuzluğa katkıda bulunuyorsa Alevilik "Tanıtım Sorunu" yaşıyor demektir.

GİRİŞ: KONU VE ÖNEMİ

Anadolu çok fazla kültürün ve halkın biraraya geldiği bir kültürler mozaiğidir. Bu kültürlerin birarada olması ile çeşitli sentezler oluşmuştur. Kültürlerin bir kısmı tarihe karışırken, bir kısmı canlılığını korumuş, bir kısmı ise değişikliklere uğrayarak günümüze kadar gelmiştir. Anadolu'da yaşayan farklı kültürlerin bir zenginlik oluşturduğunun farkında olan gelişmiş ülkeler, kendi üniversitelerinde veya araştırma birimlerinde oluşturdukları kürsülerle bunları araştırıyorlar, oluşturdukları belgelerle tarihe ışık tutmaya çalışıyorlar.

Teknoloji ve iletişim araçlarının gelişmesi ile birlikte yaratılan yeni değerlerle sınırların kalkması sonucu, dünya tek toplumsal yapıya doğru yönelmektedir. Ülke sınırları içinde çoğunluk diye adlandırılabilen büyük topluluk dahi, ekonomisi, medyası ve teknolojisi ileri ülkelerden etkilenmekte, kendi değerlerini terkederek bu ülkelerin değerlerini benimsemektedir. Kültürel değerler, gelenekler bir toplumun devamlılığını sağlayan, onu güçlendiren, birlik içinde tutan, dayanışmasını sağlayan dinamiklerdir. Bunların

araştırılması, çağın gereklerine uygun olanlarının yaşatılması ve tanıtılması gereklidir.

Şamanizmden gelen büyüklere saygı, Müsahiplik, düşkünlük kurumu, Eline-Diline-Beline sağlam olmayı gerektiren ahlak anlayışı, Ayin-i Cem törenleri ve hoşgörü ve sevgiye dayanan felsefeleri ile Anadolu Aleviliği derinliğine bir kültürel yapıdır. Anadolu kültürü içinde barınan yüzlerce kültürden biri olan Anadolu Aleviliği, oluşumundan günümüze kendini oluşturan etmenler ve diğer inanç ve kültürlerden oluşturduğu bağdaşımlarla yaşamaktadır. Dinsel, sosyal ve kültürel özellikler taşıyan Anadolu Aleviliği, Anadolu kültürünün bir parçasıdır. Günümüze kadar gelirken çeşitli baskılara maruz kalmış, diğer inanç ve kültürlerin tehtidi ve yok etme çabalarına rağmen varlığını sürdürebilmiştir.

Anadolu Aleviliği öncelikle bir inanç sistemidir. Kökeni eski Türk inançlarına dayanan, fakat İslam dininin temel unsurlarını bünyesinde barındıran bir inanç sistemidir. Allah, Hz. Muhammed, Hz. Ali ve Kur-an'ı Kerim'e imanı esas alan bu inanç sisteminin ortodoks Sünni inançtan temel farkı eski Türk gelenek ve törelerine dayalı sosyal hayatıdır. İşte bu sosyal hayat aynı zamanda Anadolu Aleviliğinin yarattığı ve bir türlü gerçek anlamı ile tanıtamadığı kültürüdür.

Türkiye'de sayısı 20 ile 30 milyon oldukları ileri sürülen bir toplumun sosyal, kültürel ve dinsel yaşamı yıllarca yok sayılmıştır. Bu nüfusa sahip insanlar, hiç hak etmedikleri dedikodularla karşılaşmışlar, en temel özgürlükleri olan 'inancını söyleme' ve 'ibadet etme' haklarını kullanamamışlar ve sürekli gizlenerek varlıklarını koruyabilmişlerdir. Artık günümüzde değişen değerler ve yaşanan çeşitli sosyal olaylarla, yavaş yavaş meydana çıkan Aleviler ve kültürleri az da olsa rahatlamışlardır. Buna rağmen yılların yarattığı sorunlar çözümlenmemiştir.

Dinlerdeki kurallar yaşanan dünyaya müdahale eder. Tanrı düşüncesi ahlâğa, sosyal hayata kısaca hayatın pek çok alanına girer. Bu nedenle dinlerden, inançlardan kaynaklanan kültür, yalnızca inanç ve düşünsel değildir. Çok kapsamlı kültürel bir yapıdır. Bunun içinde müzik, resim, gelenekler, ahlak, hukuk, ibadet, toplumsal zihniyet, felsefe gibi geniş kültürel yapılar yer alır.

Alevilik felsefesini düşünsel alanda oluşturan birçok düşünürün mevcudiyeti bilinmektedir. Bunlardan araştırılanları "deryada zerre" denilebilecek kadardır. Louis Massignon 33 yıllık bir zamanı Hallac-ı Mansur'u inceleyerek geçirir. Araştırılması gereken bir çok düşünürün, sufinin veya dervişin olduğu, farklı bölgelerde yaşayan Alevi toplumunun ürettiği farklı kültürlerin varlığı gözardı edilemez.

Yüzyılların imbiğinden süzölüp günümüze ulaşan Alevi-Bektaşî edebiyatı ve müziğî sözlü kültüre dayanmasına karşın onca baskı altında bile varlığını sürdürebilmişse bunda en büyük pay hiç kuşkusuz Alevi ozan ve dedelerininindir. El yazması cönkler dışında yazılı kaynakları bulunmayan Aleviler, yıllarca elinde saziyla köy köy dolaşan ozanları ve dedeleri sayesinde, şiirlerini, deyişlerini, nefeslerini, duaz-imamları ve semahlarını koruyabildiler. Anadolu'da Alevi yerleşim bölgeleri, ozanın harman olduğu yerlerdir. '1'

Sonuç olarak, ortada araştırılması gereken bir kültür vardır. Yılların ezilmişliğini üzerinden atmak isteyen, gizlenmeyi gerektirmeyen güçlü ahlak yapılarını, ibadetlerini, inançlarını anlatmaya çalışan ya da çalışması gereken bir toplum vardır. Bunun karşısında yıllardır kendilerine 'kızılbaş', 'Mum-söndü yapan', 'zındık' olarak tanıtılmış bir kesimi bu önyargılardan arınarak tanımaya çalışacak ya da çalışması gereken Sünni kesim yer alıyor. Artık medyada, hükümet yönetimlerinde 'Alevi' kelimesini rahatlıkla söyleyebilecek, yazabilecek insanlar olmalıdır.

Anadolu kültürünün bir parçası olan Alevilik çeşitli nedenlerden kaynaklanan tanıtım sorunu yaşamıştır. Anadolu

1-Cumhuriyet Gazetesi, Dizi Yazısı:'Şeriat ve Alevilik',

Hazırlayanlar:Cemal Şener-Miyase İlknur,Dizi 12, 27.08.94

Aleviliği, uzun bir tarihe ve zengin kültürel yapıya sahiptir. Felsefesi, inanç sistemi, ibadet anlayışı, toplumsal hayatı ile zengin bir kültürel yapıyı oluşturan Anadolu Aleviliğinin tanıtılması ve araştırılması gereklidir. Bunu pek çok ülke gerekli görüyorsa, biz kendi topraklarımızda yaşayan bir kültürü araştırmak ve tanıtmak gibi bir çalışmayı çok daha fazla gerekli görmeliyiz.

Anadolu Aleviliğinin ve kültürünün oluşum nedeni olan inanç ve törenin kaynağını Bergson, genelleyerek dile getiriyor. Bergson, Töreyle Dinin İki Kaynağı (Des deux Sources de Morale et de la Religion) adlı yapıtında şu sonuca varıyor:

İnsan düşünmeden yaşamak zorundadır. Toplumsallık eğilimi (içtimailik meyli) insanın yaşama zorunluluğunun sonucudur. Toplum nasıl insan içinse, insan da öylece toplum içindir. Toplumunsa bir takım gerekleri vardır, işte bu gerekler, insanı töreye dine zorlar. Toplumsallık, insan varlığının en büyük parçasıdır. Suçunu sadece kendisi bilen, cezadan yakayı kurtaran bir katilin çektiği vicdan acısı, insanın kendi varlığına, kendi benliğine dönmek isteğiştir. Suçunu açıklarsa vicdan acısından kurtulacaktır, çünkü ödevini yerine getirmiş, benliğinin büyük bir parçası olan topluma dönmüştür. Toplum alışkanlığından doğan, içgüdülerin

zorladığı bu ödevseverlik insanı dine ve töreye götürür. Bu ödevseverlik, törenin ve dinin birinci kaynağıdır. Bu ödevseverlik iyice değilirse, insanların korunma içgüdüsüne dayandığı görülür. İnsan, açıkçası, bu görevseverliğiyle kendisini korumakta, yaşama zorunluğuna uymaktadır. Bu kaynak, kişinin iradesini iten bir kaynaktır. Bu kaynaktan gelen din ve töre, insanı koruyan bir din ve töredir. '2'

Din ve törenin ikinci kaynağı, insan heyecanıdır. Toplumsal insan bir taklit, bir benzeme gereksinimi içindedir. İnsan yapısı, örnek almak, benzetmek eğilimini taşır. Bu ikinci kaynaktan çıkan din ve töre, model olarak alınan kişiliğin yarattığı heyecanı yaşamak ve taklit etmekle gerçekleşir. Toplum, kişiyi, toplumca beğenenleri taklide çağırır. Bu kaynak, birinci kaynak gibi, kişinin iradesini iten bir kaynak değil, tersine çeken, çağırان bir kaynaktır. Bu, heyecandan doğan taklitçilik kaynağı iyice değilirse, insanların yaratma içgüdüsüne dayandığı görülür. İnsan, açıkçası, bu taklitçiliğiyle, gene yaşama zorunluğunun sonucu olan yaratma gereksemesini karşılayan bir din ve töredir. '3'

Dinin bir kaynağı da ölüm düşüncesidir. Diğer canlılar öleceklerini bilemezken bunu bilerek yaşayan insanlar için din onları bu korkudan koruyan bir savunucu tepki niteliğindedir.

2-Orhan Hançerlioğlu, Düşünce Tarihi, syf 33

3-Orhan Hançerlioğlu, Düşünce Tarihi, syf 34

Üretim şekli, değer yargıları, ahlak-hukuk gibi sistemlerle bir araya gelen topluluklar, yine aynı sistemlerin başka ülkelerde farklı oluşmasından, o toplumlardan ayrılırlar. Irk, din ve töre gibi yapılarla birbirinden ayrılan toplumlar, yine bu yapıların sağladığı farklı kültürler yaratırlar. Kültürlerin yaratılması ve insan topluluklarının bu kültürlere göre gruplandırılması, onların toplumsal hayvan olma niteliklerinden de kaynaklanır. Korunma, barınma gibi ihtiyaçları olan insanın, toplumsal olarak yaşama ihtiyacı vardır. Bunun sonucu insan üyesi olduğu topluluğun diğer fertlerine benzemelidir. Bu benzerliğin sağlanması için de çocuk doğumundan itibaren, içinde yaşadığı toplumun bir üyesi olma yolunda yetişir.

Toplumların devamlılığının sağlanmasında kültürlerin büyük bir önemi vardır. Bir toplum oluşum süreci içerisinde sürekli yenilenir. Zamana bağlı olarak, bu yenilenmede eski geleneklerinin bir kısmını yaşatırken ihtiyaçlarına göre yeni değer yargılarını gelenekleri ile bağdaştırır. Böylece toplumların canlılığından sözedilebilir. Yaratılmış bulunan kültürlerin yaşatılması, toplumların canlılığını-sürekliliğini sağlayan bir unsurdur. Aynı zamanda bireysel çıkarların sağlandığı toplumun devamlılığı, bütün toplum için de yararlıdır.

Kültürlerin yaşatılması, birey ve toplumun tatminini sağlayan yaratıcılık ihtiyacının karşılanması gereksinimini sağlar.

Kişiler kendilerini bir grubun, toplumun üyesi olarak görmek isterler. Bu onların toplumsal bir canlı olmalarından aynı zamanda korunma ihtiyaçlarından kaynaklanır. İnsandaki "biz" duygusu, kendisinin benzeyeceği örneklerden oluşan toplumda tatmin görür. Bu benzeme ise kültürlerle sağlanır. Kültürlerle sağlanan benlik kişinin kişiliği ile özdeşleşir. Kişi artık, o kültürün yok olması durumunda kendisinin de anlamsızlaşacağını düşünür. Bu özgün kültürlerde duyulabilecek ihtiyaçlardır. Günümüzde sömürü kültürlerinin veya medyanın yarattığı kültür yozlaşmasının kökeninde, yerel kültürlerin yok edileceği endişesi, buradan kaynaklanmaktadır. Yani Türk kültürü ile yetişen bir kişi, bugün yabancı kültürlerin yoğun ileti mesajlarının etkisi ile içinde bulunduğu topluma yabancılaşacak, Türk olmanın niteliklerini kaybedecektir. Belki bir gün gelecek, yerel kültürün birçok unsuru terkedilerek, kültürlerin yok olma aşaması yaşanacaktır.

Kültür, toplum olarak yaşamaktan kaynaklanmasının dışında, insanlarda sağlanan değer yargıları açısından da önemlidir. Şöyle ki, insanlar toplum halinde yaşamının

gerektirdiği kuralları koşullara ve zamana bağlı olarak oluştururlar. Buradan kaynaklanan kùltùre ise bağlanırlar ve bunlar alışkanlıkları oluşturur. Bazı toplumların hořgùrùlù olması, misafirperver olması gibi kùltùrden kaynaklanan davranışlara bağlanılır. Bunun yok olması ise o toplulukların karakteristik özelliklerinin yok olması, dolayısı ile onları diğer toplumlardan ayıran özelliklerin yok olması demektir. Bu nedenle, her toplum pek çok baskıya, işkenceye, savaşlara rağmen kendi kùltùrünü yaşatma mùcadelesi verir. O kùltùrlerin yaşaması demek, o toplumların yaşaması, ya da o bireylerin kendilerini ifade etmeleri anlamlarına gelir.

Alevilik Bir Kùltùr ve İnanç Sistemi Olarak Tanıtılmalı mıdır? Battal Pehlivan "Anadolu'da Alevilik" adlı kitabında, bu kitabının özetinin Bugün Gazetesi'nde yayınlanmasından sonra şu sorularla karşılaştığını yazıyor:

- Mumsöndü yapıyorlarmış, ana-bacı tanımıyorlarmış, doğru mu?
- Kızılbaş ile Alevi aynı şey mi?
- Aleviler neden tavşan eti yemiyor? Tarlasından tavşan geçen Alevi, 7 sene oraya hiç uğramazmış, öyle mi?
- Aleviler hiç yıkanmıyorlarmış, abdest almıyorlarmış!..
- Alevi-Sünni evliliği normal mi?
- Cenazelerini niye camiye getiriyorlar?
- Komşum Alevi fakat kendisini saklıyor, acaba neden?

-Aleviler, Rafizi mi?

-Alevi'nin müslüman olması için, önce Hristiyan sonra Müslüman olması gerekiyormuş. Bizim caminin hocası öyle söyledi. Siz ne diyorsunuz?

-Aleviler insan eti yiyorlarmış, doğru mu? (x)

Bunlar Aleviliği hedef alan sorulardan sadece bir kısmı. Yukarıda açıklamaya çalıştığımız gibi, Alevilik bir inanç sistemi olduğu kadar aynı zamanda bir kültürdür. Tasavvufu, felsefesi, folkloru ile, sazı-sözü, şiiri, ibadet anlayışı, giyimi, sosyal hayatı ile bir kültürdür. Ve bu kültürün çeşitli nedenlerle yanlış tanıtılması sonucu, Aleviler ve Alevilik çok sıkıntı çekmiştir. Günümüzde de bu sıkıntıların bir kısmı çekilmektedir.

Aleviliği, yalnızca Sünniler değil, Aleviler de tanımamaktadırlar. Çeşitli nedenlerin yolaştığı, kültürel yabancılaşıma sonucu "Aleviyim" diyebilen bir kişi mensup olduğu inancın özelliklerini bilmemektedir. Bilinemeyen kültürün de tanıtımı ya da saldırılara karşı savunması yapılamamaktadır. Bu da Aleviliğe çeşitli yakıştırmalar yapanların işine gelmektedir.

Kısaca, mensupları tarafından gerektiği kadar tanınmayan, yıllardır taraf oluşturan Sünni kesimin bir bölümü tarafından bilinçli olarak iftiraya uğrayan, diğer bir

(x)-Battal Pehlivan, 'Laik, Demokrat ve Çağdaş Bir Türkiye!',

bölümü tarafından da yanlış tanınan bir kültürün tanıtılması gereklidir. Yine sadece bir kültürü oluşturma düşüncesi ile bütün kültürlerin yaşatılma ve tanıtılma özgürlüğü olmalıdır. Nasıl Türk Halk Oyunları Ekipleri yurtdışında Türkiye'yi temsil ederek, Türk kültürünü tanıtıyorlarsa, aynı anlamda Alevilik de tanıtılmalıdır. Özellikle Ayin-i Cem'in yerel kültürlerle örnek oluşturan niteliklerinden -lokma getirilmesi ve dağıtılması, düşkünlük, okunan düvaz ve nefesler, semah, müsahtiplik vb.- dolayı tanıtılması ve Cemlerin kapalılık özelliğinden dolayı, "sır" niteliğinden kurtulmasının tek yolu açıklık ve doğru bir tanıtımın yapılmasıdır.

I. BÖLÜM.....ANADOLU ALEVİLİĞİ

Ayine tuttum yüzüme,
Ali Göründü Gözüme.
Nazar eyledim özüme,
Ali göründü gözüme.

M. A. Hilmi Dede Baba

I-1, ALEVİLİK - BEKTAŞILIK

I-1,a) H e t e r e d o k s - O r t o d o k s

Yeni kabul edilen dinler, zorlama dışında kabul edilmiş olsalar dahi geleneklere, eski dinin alışkanlıkları ve kültürlerine bağlı olarak bazı tepkilerle karşı karşıya kalırlar. O dini oraya getirenler, yıllar içinde oluşan sistemi ortodoks (doğru yol, doğru inanç) diye tanımlarlar, reaksiyonları da heteredoks (karışık yol, yanlış inanç, sapma, sapkınlık) olarak nitelendirirler. '4'

Hangi dinin sembolik yapısı ya da kültür kuşağı içinde olursa olsun heteredoks akımlar birbirlerine yakın dururlar. Tarihsel olarak da bu heteredoks akımların birbirleriyle ilişki içine girdiklerinde dostane yakınlıklar kurdukları, hatta ortodoks mezheplerine karşı güçbirliği yaptıkları görülmüştür. Ortodoksiler ise bunun tam tersi ilişkiler içindedirler. Ortodoks dinsel inançlar "dünyaya düzen vermek" dünyevi iktidarın sahibi olmak gibi perspektifler içinde olduklarından, birbirleriyle sürekli çatışırlar ve birbirleriyle açık savaş halinde olmadıklarında ise mutlaka bir zihniyet savaşı içinde bulunurlar. Bektaşî-Bogomil yakınlığına Katolik-Sünni ilişkisinde asla rastlayamazsınız. '5'

4-Prof.Dr. Niyazi Öktem, Laiklik Din ve Alevilik Yazıları, "Heteredoksi, Manikheizm, Katharlar, Bogomillik ve Anadolu Aleviliği", syf 180

5-Reha Çamuroğlu, Günümüz Aleviliğinin Sorunları, 'Alevilik Gerçek İslam mıdır?', syf 39

I-1,b) Anadolu Aleviliğinin Konumu

İslam tarihinde, mezhep ve tarikat edebiyatında, Arapça din kurallarına göre Hz. Ali'yi sevmek ve saymak "Aleviyet" "Alevilik" kelimeleri ile ifade edilmiştir. Hz.Ali'yi sevene "Alevi" denmiştir.'6'

Alevilik, İmam Ali'yi seven, onu hak bilip yolunda gidenlerin bağlı oldukları bir inanış sistemini, dini bir akideyi tanımlar.'7'

Alevilikte ortak nokta, Allah, Hz. Muhammed ve Hz. Ali'yi sevmektir. Hemen hemen bütün dualar bu üçlü ile başlar. Caferi mezhebine bağlı olan Anadolu Aleviliği'nde, 12 İmam'a büyük önem verilir. Ehl-i Beyt sevgisi yolun esaslarından birini oluşturur.

"Alevilik" halife Ali'nin kişiliğinde yoğunlaşan, kardeşlik duygularıyla düğümlenen bir insan sevgisi, bir can içkisidir. İnsan sevgisine dayanan, bilgiyi insanları aydınlatmak, dini, kardeşlik duygularını güçlendirmek, birlik, yakınlık kurmak diye anılan bir inanç kurumudur Alevilik '8'

Bugün 'Alevilik' denilince anlaşılması gereken inançtan

6-Prof.Dr. Mehmet Eröz, Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik, syf 33

7-Ali Celalettin Ulusoy, Hünkar Hacı Bektaş Veli Ve Alevi Bektaşî Yolu, syf 107

8-İ.Zeki Eyuboğlu, Alevilik-Sünnilik -İslam Düşüncesi-syf 10

çok bir yaşama kuralı, yaşayış biçimidir. Alevilik, bağımsız düşünceye, özgür davranışa, çağın gidişi ile uygarlık buluşları arasında yaklaştırmacı bir yoruma elverişli sayılır. Alevilik bir düşünce kurumu olduğu oranda da, bir düşünce akımıdır.'9'

Anadolu Aleviliği bir yaşam biçimidir. Anadolu'da Alevilik bir kültür olayı, bir kimlik sorunudur.O, dinsel olmaktan çok, ırksal olmaktan çok toplumsal bir akım, bir hayat felsefesidir.'10'

Anadolu Aleviliğinin kökeni islamiyettir, fakat asıl esin kaynağı ise Hacı Bektaş Veli'nin öğretisidir.Hacı Bektaş Veli,"Eline, diline, beline, aşına, işine, eşine, özüne, gözüne,sözüne sahip ol!.." diyerek koca bir felsefeyi, birkaç sözcüğe sığdırmıştır. Alevilik, islamiyetin eski Türk gelenek ve görenekleri ile Anadolu'da yaşayan kültürlerin çağdaş bir sentezidir.'11'

Anadolu Aleviliği belli bir zamanda belli bir kuramcı eliyle kurulan ve kendisini kurucusunun ömrü içinde tamamlayan bir dini öğreti değildir. Alevilik yüzyıllar süren bir oluşumun hayatını yaşayan, dini, ibadeti, kitabı, özgür bir akıl ve batın anlamıyla yorumlayan, hamurunda hem ilahiliğin hem irfaniliğin mayası bulunan, tasavvufi, felsefi, ahlaki, panteist, paganist, şuubi değerlere,

9-İsmet Zeki Eyuboğlu, age, syf 27

10-Cemal Şener, Alevilik Olayı, syf 131

11-Battal Pehlivan, Anadolu'da Alevilik, syf 13

toplumsal olgulara ve kavramsal temellere dayalı bir inanç-akıl-yaşam bütünlüğüdür. Akıl ile bütünleşen imanın hayat ile özdeşleşmesidir. Alevilik, Haşrı sudur ile, namazı niyaz ile, ümmeti millet ile, Kibleyi insanlık ile, Tanrı korkusunu Tanrı sevgisiyle, Kulluğu hür insan ile, yaratan-yaratılan ayrılığını vahdeti vücut ile, biatı kötü olana değil, haklı ve adil olana laik görmek ile, zahiri batın ile devrimleştiren, şeriat dünyasını aşip hakikat dünyasında kendini yeni boyutlara inşa eden, dinin şekline değil özüne ve ruhuna yönelik bir islami yorum, bir sentezi bütünlüktür. '12'

I-1,c) A l e v i B e k t a ş ı

Alevi sözü, Hz. Ali'ye ve onun soyuna candan, gönülden bağlı anlamındadır. Bizdeki genel anlamı, Hz. Peygamberden sonra Hz. Ali'nin halifeliğini ve imamlığını tanımadır. Diğer ilk üç halifeyi, Hz. Ali'nin hakkına tecavüz ederek ondan önce o mevkie gelmiş sayarlar. '13'

Bektaşilik, Hacı Bektaş Veli'den sonra ortaya çıkmış, İslam esaslarını ve Alevi inancını, çağın gereksinimleri ve Türk kültürü ile sentez yapan, insanlığın geleceğine ve uygarlığa yönelik, hoşgörülü bir dini felsefe sistemidir. '14'

12-Hürriyet Gazetesi, "Aleviler'94" Yazı Dizisi,

Hazırlayanlar: Zeynep Atikkan-Berran Tözer, 17.08.1994

Abidin özgünay'ın 'Alevilik Nedir?' Konusundaki Görüşü

13-Doç.Dr.Bedri Noyan, Bektaşilik Alevilik Nedir?, syf 10

14-A.Celalettin Ulusoy, age, syf 107

Kelimededen açıkça anlaşılmaktadır ki, Bektaşilik, Hacı Bektaş Veli'ye bağlı olan, onun yolunda giden anlamını vermektedir. Yol'larının, tariklerinin pir'i olarak Hacı Bektaş Veli'yi kabul edenler, Bektaşî Tarikatı'nın usul ve erkanına uygun bir yaşayışa sahip olmalarına bakılarak, Ehl-i Beyt sevgisi, tevella ve teberrâ prensibi gibi hususlara bağlı olmalarına bakarak, Bektaşîlere Alevi diyebiliriz.'15'

"Alevi" ve "Bektaşî" kelimeleri, konumuzda "Anadolu Aleviliği" anlamında kullanılacaktır.

I-1,d) A l e v i B e k t a ş i F a r k l ı l ı ğ ı

Türkiye'de her Bektaşî Alevi olduğu halde, her Alevi Hacı Bektaş'ı "Horasan Ereni" sayıp, hürmet etmesine rağmen Bektaşî değildir. Bu yüzden, "Köy Bektaşisi", "Şehir Bektaşisi" ayrımı yapılmaktadır. Köy Bektaşilerine "Alevi" dendiği halde, şehir Bektaşilerine "Bektaşî" denir.'16'

Bektaşîler ve Aleviler arasındaki uçurum, XIX. yüzyıl içinde, giderek derinleşecektir. İki zümre arasındaki sosyal farklılık yanında, bir başka sebep olarak, tarikatın resmen kaldırılışıyla, Bektaşîlerin gelişmeye başlayan Far-Masonluğa (Franc-Maçonnerie) yönelmeleri de, ayrılığı derinleştirecektir. Gizlenmek zorunda kalan Bektaşîler, aynı

15-Prof.Dr.Mehmet Eröz, Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik, syf 52

16-Prof.Dr.Mehmet Eröz, age, syf 52

ideali -hürriyetçilik, örfe boyun eğmeme, dini otoriteye karşı olma (liberelisme, non-conformisme, anti-clericalisme)- paylaştıkları, Farmasonların yanında kendilerine destek buldular. Farmasonların etkisi altında kalan Bektaşiler bütün evrimci (terakkici) düşüncelere açık, aydın bir intellegentzia rolü de oynayacaklardır: Jön Türk'lerin çoğu, aynı zamanda Farmason (Franc-Maçon) ve Bektaşi idiler.'17'

I-1,e) K ı z ı l b a ş l ı k

Alevi sözcüğünün yaygınlaşmasının sebebi, başlangıçta Safavi taraftarları Türkmen aşiretleri işaret ettiği halde, daha sonra, "Kürt"le anlamdaşılaşarak "asi dinsiz" anlamını da kapsamaya başlayan "Kızılbaş" sözcüğünün, küçültücü bir içeriğe doğru kaymış bulunması olmalıdır. Günümüzde de Alevi sözcüğü, Kürtlerin büyük bir bölümü Alevi olmadığı halde, "Kürt" ve "Alevi" birbirine karıştırılarak ve Kızılbaş sözcüğü ile aynı küçültücü içeriğe çekilerek kullanılmaktadır. '18'

'Kızılbaş' deyimi, Alevi-Bektaşileri aşağılama ve küçük düşürme eğiliminde olanların kullandıkları bir sözcük olarak ortaya çıkmış ve öylece süregelmıştır. Bazı gayretkeşler de Kızılbaş sözünü tarihi bir olaya ya da ünlü bir kişiye

17-Irene Melikoff, Uyur Idik Uyardılar, syf 26

18-Irene Melikoff, age, syf 26

bağlamaya, dayandırmaya gayret etmişlerdir. Uhud savaşında Hz. Muhammed'i korumak amacı ile vücudunu ona siper eden Ebu-Deccane'nin başlığının kandan kırmızı renge boyanması, Hayber'de imam Ali'nin kırmızı imame giymesi, Sıffin muharebesinde imam Ali'nin askerlerinin başında kırmızı serpuş bulunması gibi...Eski Türklerin, özellikle Hunların kızıl renge saygı duydukları da söylenmiştir.

Kızılbaş sözcüğü, genel olarak bu benzeyişlerden değil, Alevi-Bektaşileri asıl adlarıyla anmak istemeyenlerin onları kötülemek kasdıyla söyledikleri bir söz, bir ad olarak ortaya çıkmıştır.

Alevi-Bektaşî nefeslerinde, Kızılbaş deyiminin, kendilerine dost olmayanlar tarafından uydurulmuş bir söz olduğu açıklanmaktadır. '19'

"Gidi Yezid bize Kızılbaş demiş
Meğer Şah'ı sevdi dese yeridir
Yetmiş iki millet sevmedi Şah'ı
Biz severiz Şah'ı Merdan Ali'dir

-Pir Sultan Abdal-

I-1, f) İsmailiye, Hasan Sabbah, ve Anadolu Aleviliği

Dai veya fedai arapçada kendini davaya adayan anlamına gelmektedir. Dailerin Emevi hanedanının yıkılıp, onun yerine Abbasilerin geçmesinde büyük etkileri olmuştur. İslamın özünü anlatan, alçak gönüllü, ahlaklı davranışlarıyla halkın güvenini kazanan bu insanlar hristiyanlık, musevilik ve zerdüşt dininden İslama geçen kitleleri aydınlatmışlardır. Böylelikle yeni dinin mensupları eski dinleriyle İslam arasındaki ortak noktaları görüp, psikolojik olarak rahatlama olanağı bulmuşlardır. Özellikle musevilik ve hristiyanlıktaki mesih arayışlarıyla, zerdüşt dinindeki kurtarıcı söylencesi Şia'daki mehdi kavramlarıyla yakın paralellik içerisindedir.²⁰

Miladi 765 yılında İmam-ı Cafer Sadık'ın ölümünden sonra Şia yandaşlarının çoğu büyük evlat İsmail'i değil, küçüğü olan Musa Kazım'ı imam olarak kabullendi. Bunun nedeni muhtemelen İsmail'in ihtilalci gruplarla işbirliği yapması, buna mukabil Musa Kazım'ın ilim irfanla uğraşmayı yeğlemesiydi. Musa Kazım çizgisi 873 yılında kaybolan ve hala beklenen XII. imama kadar devam etmiştir. Oniki İmamcılar diye adlandırılan bu grup insanlar Şia'nın alçak gönüllü yandaşları olmuşlar ve politik ihtiraslardan uzak durmayı yeğlemişlerdir. Oniki İmamcılara politikanın yaygın olarak

20- Prof. Dr. Niyazi Öktem, "İsmailiye ve Dailik", Cem

Dergisi, yıl 4, sayı 39, Ağustos '94, syf 7

bulaşması daha sonraları XV ve XVI. yüzyıllarda gündeme gelmiştir. Önceleri özgürlükçü yönü ağır basan bu politika XVIII. yüzyıldan itibaren Sünni şafi doktrinin etkisiyle İran'da tutucu bir kimliğe bürünmüştür. '21'

İsmailiye tarikatı mensupları yüksek entellektüel düzey içerisinde idiler ve kültür aristokrasisine dayalı platoncu devlet anlayışını benimsemişlerdi. Onlara göre ihtiraslarından uzaklaşabilen insan Allah'a yakın olan kişidir. İsmailiye yandaşlarına göre, siyasal iktidarların meşruluğu, Allah'ın seçtiği Hz. Muhammed sülalesinden gelen bir imam tarafından sağlanabilir.

İsmailiye içerisinde üzerinde tarih boyunca en fazla sözü edilen konunun "haşaşinler" ve onun kurucusu Hasan Sabbah olduğu bilinmektedir. Müridlerine haşhaş vererek onlara hayali cenneti gösteren, siyasal amaçlarla cinayetler ve komplolar hazırlayan Hasan Sabbah ile ilgili söylentiler hala gizemini sürdürmektedir. Derin bir kültür birikimine sahip olduğu bilinen, filozof Hasan Sabbah, Hazar Deniz'i yakınlarında, ulaşılması zor bir tepe üzerindeki Alamut Kalesi'nde bir örgüt kurarak, tüm İslam devletlerini kendi inancı paralelinde bir İslam yorumuna çekmek istemiştir. Bunun için de terör onun en güçlü silahı olmuştur. '22'

Hasan Sabbah'da dailik, bugünkü anlamıyla tam bir fedailiğe dönüşmüş ve dava uğruna cinayet işleyebilme boyutuna kadar gelmiştir.

21-Prof. Dr. Niyazi Öktem, "İsmailiye ve Dailik", Cem Dergisi, yıl 4, sayı 39, Ağustos '94, syf 8

22-Prof. Dr. Niyazi Öktem, "Hasan Sabbah ve Haşaşinler(I)", Cem Dergisi, yıl 4, sayı 40, Ağustos '94, syf 7

I-2, ALEVİLİK -İSLAM

Bektaşilik tamamen islam dinidir. Gerçek müslümanlıktır. Allah-Muhammed-Ali ve her ikisinin soyu, Ehl-i Beyt sevgisi üzerine kurulmuş ve tamamen Kur'an'ı Kerim buyruklarına bağlı, tek taraflı yalan ve uydurmalar, batıl inanışlardan temizlenmiş, gerçek anlamını bulmuş bir islamiyettir. '23'

Bütün Alevi ve Bektaşilerin bağlı bulundukları Caferi Mezhebi, islam esaslarına tam manasıyla bağlıdır. Müslümanlık, Allah'ın birliğine ve Hz. Muhammed'in Peygamberliğine iki kelime ile şahadet etmek suretiyle başlar. Lakin, birtakım şartlar da vardır ki, o şartların tahakkuku ile Müslüman kimse mümin ve imanlı olur. '24'

I-2,a) İ l k A y r ı l ı k

Aleviliğin kökeninde her ne kadar eski Türk gelenekleri, töreleri mevcut ise de, Alevi kelimesinin kökeninde islam yatmaktadır. İslam dininin doğuşundan, özellikle Peygamberin ölümüyle başlayan halife seçiminden sonra ortaya çıkan bir inanç yoludur Alevilik. Halife Ali'nin adına dayanan, Ali'yi tutan, Ali'nin yoluna giden, Ali'ye bağlanan gibi türlü

23-Doç.Dr.Bedri Noyan, age, syf 45

24-Prof.Dr.Mehmet Eröz, age, syf 173

anlamlara gelen Alevi ya da Alevilik daha sonraları bir inanç akımı niteliği, belli bir topluluğun görüşlerini dile getiren özel bir kavram olarak anlaşılmıştır. Bugün Alevilik denilince anlaşılması gereken inançtan çok bir yaşama kuralı, yaşayış biçimidir. '25'

Aleviler Allah'ın birliğine, son Peygamber ve kendi Peygamberleri olarak Hz. Muhammed'e inanırlar. Bütün dualarında Allah-Muhammed-Ali sıralaması vardır. İlk halife olması gerektiğine inanılan Hz. Ali'nin defalarca haksızlığa uğratıldığına inanılır. Hz.Ebubekir,Haz.ömer ve Hz.Osman'dan sonra dördüncü halife seçilen Hz.Ali'nin Muaviye taraftarlarınca, ardından oğlu Hüseyin'in Yezid tarafından Kerbela denilen yerde susuz bırakılarak, öldürölmeleri islam dünyasında ilk ayrılığın nedenlerini oluşturdu. Bütün bu entrikalarda ilk üç halifeyi destekleyenlerin aynı zamanda Muaviye ve oğlu Yezid'i desteklemeleri islam dünyasını ikiye bölmüş, taraflardan birini daha sonra Aleviler adını alacak olan grup oluşturmuştur. Alevilere göre ilk üç halife ve bunları destekleyenler çeşitli düzenbazlıklarla Peygamberin isteği olan Hz.Ali'nin halifeliğini engellemişler, sünneti gerçekleştirmemişlerdir. Demekki tutulması gereken yol, onların yolu değildir.

I-2, b) Alevilik Batın'a Önem Vermiştir

İslamın ortodoks görüşünden temelde bu nedenle ayrılan, fakat kökeninde eski Türk inançlarını bulunduran Alevilikte, öze önem verilerek, şekilcilik terk edilmiştir. Önemli olan insandır, sevgidir, kul hakkı yememektir, doğruluktur. Allah'a yaklaşmanın yolu gönlün sevgi ile dolması, iyi insan olmak, eline, diline, beline sahip olmaktan geçer. Allah insanın kalbindedir, kalp Kabe'dir. Bu nedenle Aleviler namaz kılmaz, Kur'an'ın korkuya dayanan kurallarına uymaz, Ramazan'da oruç tutmazlar. Alevilere göre, ibadet yaparak Allah'ın sevgili kulu olunmaz. İbadet Allah içindir, fakat insan Tanrı'nın görünümü olduğuna göre onu atlayarak, ibadete önem vermek anlamsız olacaktır. Hz. Ali dürüstlüğü, barışçı olması, olgunluğu ve cesareti ile örnek insandır. Tanrı'nın evrende görünüm alanına çıkmak istediğinde, içinde yer aldığı kişiliktir. Bu nedenle Aleviler onu sever ve ona inanırlar.

I-2,c) Gerçek İslam Sorunu

Alevilik üzerine son zamanlarda yazılan kitap ve yazıların bazılarında karşılaştığımız bir tez var. Bu tez "Alevilik gerçek islamdır" ya da "Gerçek İslam Aleviliktir" şeklinde özetlenebilir.

Bu tez ve bunun savunusu ilk bakışta bir karşı saldırı olarak görülebilir. Yani yüzyıllardır Aleviler 'biz müslümanız' dedikleri halde 'hayır siz müslüman değilsiniz, kafirsiniz, zındıksınız, müşriksiniz' tepkileri ile karşılaşmışlar ve sonunda belirli bir tarihte bazı Aleviler de çıkmış 'Asıl siz müslüman değilsiniz, gerçek müslümanlık Aleviliktir' karşılığını vermişlerdir.

Anadolu Aleviliği, Anadolu'da oluşmuş bir sentezdir...Bu nedenle 'Gerçek İslam Aleviliktir' demek hem tüm İslam mezheplerini aşağılamak ve hem de tüm diğer dinleri Aleviliğin alanının dışında görmek anlamına gelir. Böyle bir yaklaşım ise Aleviliğin tüm ilkeleri ile çelişir...Tanrısal gerçekliğin, yani hakikatın temeli kimsenin elinde değildir.

'26'

I-2,d) Şiiilik - Anadolu Aleviliği

Şia, taraftar, Ali taraftarı anlamına gelir. Alevi de Ali'yi ve soyuna bağlı ve onları seven anlamındadır. Şii ve Alevi açısından bu anlamda bir fark yoktur.

Her iki terim de, özellikle belirli terimsel dönemeçlerden sonra özgün tarihsel ve ideolojik anlamlar kazanmışlardır. Bu nedenle burada Şiilik derken, tarihsel gelişimi içinde bugünkü İran'ın dünya anlayışına varan olguyu ve Alevilik derken de Anadolu Aleviliği ile onun bir türeviden Bektâşiliği kastediyoruz. '27'

1501'de Safevi Devleti'nin kurulması ve Şah İsmail'in hükümdar olarak, Şiiliği resmi devlet dini haline getirmesi ile Anadolu Aleviliğinden farklılaşan bir Ehl-i Beyt sevgisi oluşturulmuştu. Çünkü sevgi kötülüklere ve baskıya karşı olmalıdır. İran Şiiliğinde ise, başka inançların yaşamasına şans tanınmıyordu.

Özellikle İran'da gelişen Şiilik, İran'ın eski Zerdüşti diniyle İslam dininin bağdaşmasına dayanır. Şiiliğin birçok kolu vardır. Bunların Ali'nin ölümünden sonra biçimlenip geliştiği bilinir. Bu kollara da Keysaniye, Zeyniye, İmamiye denir. Kollar arasında da, inanç bakımından

görüŖ ayrılıkları vardır. Bu ayrılıklar kolların tutunduğu yörelerin geleneklerine, göreneklerine, eskiçağdan artakalan inanç kurumlarına göre değışir. Özde ayrılık yoktur, ayrıntılarda vardır. '28'

I-3, ALEVİLİK-ISLAMİYETTEN ÖNCEKİ DİNLERİN ETKİSİ

Anadolu'da islamiyetten önce mevcut bulunan dinler, islamiyetin kabulünden sonra etkilerini tamamen silmediler. Hiç bir toplum, yeni bir dini veya farklı bir değişimi önceki inanç ve geleneklerini tamamen bırakarak kabul etmez. Bu dinamik, yaşayan toplumun doğasına aykırı olur. Türk'lerin islamiyeti kabul etmesi ile de, eski gelenek ve inançların tamamı terk edilmedi, bunların bir bölümü günümüze kadar geldi. Daha çok Alevilerin yaşattığı bu eski Türk gelenek ve inançları, kimilerine göre islami cila altında, kimilerine göre ise Anadolu kültürünün özelliği olan senkretik bir yapı ile günümüze kadar gelebilmiştir.

- Maniheizm et yemeyi ve adam öldürmeyi yasaklamaktadır. Uygurlar'ın Maniheizme girdikten sonra savaşçılıklarını yitirdikleri ileri sürülüyor. Maniheizmin ana unsuru nur 'ışık' motifidir.'29' Alevilikte de ışık önemlidir.

- Tanrının bir ihtiyar şeklinde görüldüğüne dair eski Şamanist inanç, Hz. Muhammed'in miracına benzetilmekle islami bir çehreye bürünmüş olarak ortaya çıkmış bulunmaktadır. İmam Cafer Buyruğu'nda da Tanrı'nın insan

29-Ahmet Yaşar Ocak, Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri, syf 55

suretinde görüneceği hakkındaki inancı bulmak kabildir. '30'
Aleviler arasında, olağanüstü nitelikleri olan ihtiyarın
zaman zaman ortaya çıkarak, muhtaç olanlara, iyi olanlara
yardımda bulunacağı inancı yaygındır.

- Süluk merasiminde, talibin kulağına 'Eline, diline,
beline sağ ol' diye fısıldanır. Oysa bu üç kural, açıkça Mani
dininin temellerinden birini oluşturan, ve ağzın mührü, elin
mührü, kalbin mührü demek olan üç Mühür'ü anımsatmaktadır.

'31'

Ayin-i Cemler de, bütün İslami motiflere rağmen, yine
Şamanist özellikler taşımaktadır. Kadın-erkekli ve içkili
Şaman ayinlerini anımsatmaktadır.

- Şamanizmde özel bir mabet yeri yoktur. Cem evinin de
kutsal bir özelliği yoktur. Asa, şamanların gizliyi bildirici
araçlarıdır. Alevilikte de dedelerin kullandığı ve çeşitli
isimleri olan kutsal asaları vardır.

- Şamanların özel (dinsel) giysileri ile özellikle
tören sırasında dedelerin ve Bektaşî babalarının giysileri
şaşılabacak derecede benzerlikler gösterir.

Şaman inancı, hemen her doğa parçasına ruh vererek onu
saygınlıştırır. '32'

30-Ahmet Yaşar Ocak, age, syf 112

31-Irene Melikoff, age, syf 129

32-Nejat Birdoğan, Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik, syf 466

- Zerdüştlük'ten gelen bazı inanç ve pratikler sistemini de Anadolu inançlarında bulmak mümkündür. İyi ruhları simgeleyen aydınlığa, güneşe, aya ve ateşe (ocak kültüne) duyulan saygı, Zerdüşt inancından kaynaklanan öğelerdir.'33'

-Budizm'den ise, nefsini yenme, alçakgönüllülük, yardım severlik, Tanrıya ulaşınca kadar ruhların tekrar beden değiştirerek dünyaya gelmesi Aleviliğin aldığı motiflerdir.

I-4, ALEVİLİK ANADOLU'YA NASIL YERLEŞTİ?

Anadolu'da gelişen Alevilik'in ayrı bir özellik taşıması, ilkçağda Anadolu'da doğan uygarlığın nitelikleri nedeniyledir. Anadolu insanı doğaya uygun olarak yaşamaya, doğal olaylara göre inançlarına düzen vermeye yatkındır. Felsefe denen, varlık'ın özünü, evrenin yapısını, oluşun ilkelerini, insanın bütünlüğünü konu edinen düşünce akımı Anadolu'da doğmuş, sonra Batı'ya, komşu ülkelere yayılmış, ayrı ayrı nitelikler taşıyan akımlar biçiminde gelişmiş, türleşmiştir. Bu nedenle Anadolu'da benimsenen bir inanç kurumunda onların etkisini, kalıntılarını bulmak doğaldır. Nitekim Anadolu'da gelişen Alevilik'in kollarında görülen önemli inanç ayrılıkları da kaynak bakımından ilkçağa, eski Anadolu inançlarına değin gider. '34'

Özellikle Alevilik'in bir kolu olan Bektaşilikte kimi törenler, giysiler, iki ağızlı balta, sayılarla ilgili inançlar (üç, dört, yedi, dokuz, oniki bg.) masallar (Üç Güzeller, Sarı Kız bg.) Anadolu kökenlidir. Tahtacılar da, Çepnilerde ise Şaman inançlarına dayanan Asya kaynaklı kalıntılar vardır. '35'

34-İsmet Z.Eyuboğlu, age, syf 67

35-İsmet Z. Eyuboğlu, age, syf 65

Bütün Türk topluluklarında aynı devirde başlayan ve eski inançlarla hiç bir ilgisi kalmamış yüzde yüz bir islamlaşma olayı düşünülemez. Tarih kaynakları bu fikri destekleyici mahiyette haberlerle doludur. Nitekim, X. yüzyılın başlarında Maverâünnehir'de islamiyeti kabul eden Oğuzlar'ın, yeni dini henüz tam anlıyarak özümseyemediklerini çağdaş müşahitler kaydediyor. Maverâünnehir, Harezm, Horasan gibi muhtelif mintikalarda müslüman olduktan sonra çeşitli vesilelerle, özellikle Karahitay-Harezmşah mücadelesi ve Moğol istilası yüzünden Anadolu'ya göç eden Türkler arasında büyük kültür merkezlerinden gelme tam müslümanlaşmış olanlar kadar, çok sathi bir şekilde islamlaşmış, hatta hiç müslüman olmamış bir kitle de mevcuttu. '36'

İki yüzyıla varan göçler Anadolu'da sağlam, erimeyen ve çözülme-
yen bir Oğuz kütlesi bıraktı. Bu nedenle Melikşah'ın ölümünden sonra Selçuklu imparatorluğu parçalanırken kurulan Anadolu Selçuklu Devleti oldukça sağlam temellere dayanıyordu. Haçlı akınlarına, Rum ve Ermenilerin sürekli rahatsız etmelerine karşın Anadolu sürekli Türkleşiyordu.

'37'

Bugün genel ad olarak kullandığımız "Türk" sözcüğünün yaşamasındaki etmenlerden biri göçebe Oğuzlardır. Alevi geleneklerini yaşatan bu kesim, öbür Türk bölükleriyle

36-A.Yaşar Ocak, age, syf 19

37-Nejat Birdoğan, Anadolu ve Balkanlar'da Alevi Yerleşmesi

Ocaklar-Dedeler-Soyağaçları- , syf 26

oranlanamayacak kadar bu alanda ileri gitmiştir. Bu nedenle bizim kesin inancımız şudur ki, Alevi geleneğini yaşatanlar bugün Anadolu yerleşikleri olan dünkü göçebe Oğuzlardır. Durum böyle olunca bizim ister istemez Şaman ve sonra Oğuz tarihi ile işe girmemiz gerekir. '38'

I-4,a) Y e s e v i l i k

Türklerin manevi hayatı üzerinde yüzyıllar boyu derin tesirler yaratmış olan büyük sufi şair Hoca Ahmet Yesevi (1166) tarafından Onikinci yüzyılda Türkistan'da kurulan Yesevilik tarikatı, basit ve sade görüşleriyle Türkistan'da ve başka yerlerde yaşayan Türkmenler arasında süratle yayılmıştır. '39'

Hallac'tan etkilenen ilk Türk ozanı Ahmet Yesevi'dir (ölümü Hicri 561). Yesevi'nin Hikamları tamamiyle Hallac'ın etkisinde yazılmıştır. O da Tanrı aşkı peşine düşer ve Hallac'ı bulur. Hallac'ın tüm görüşleri, "Enel Hak" anlayışını doğrulayan Yesevi, onun ölümüne sebebiyet veren katı mollaları eleştirmiştir. '40'

Yesevilik, başlangıçta Seyhun bölgesinde, Taşkent dolaylarında ve Doğu Türkistan'da kuvvetle yerleşmiş, sonra Türk dili ve kültürünün Maverâünnehir ve Harezm sahalarında kuvvetlenmesine paralel olarak buralarda da önem kazanmıştır.

38-Nejat Birdoğan, Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik, syf 13

39-Prof.Dr. Ethem Ruhi Fırlalı, Türkiye'de Alevilik Bektaşilik, syf 105

40-Prof.Dr.Niyazi Öktem, Hallac-ı Mansur, syf 69

Seyhun vadisinden ve Harezmi'den bozkırlara ve Bulgar sahasına yayılan Yesevilik, önce Harezmişahlar'la Karahıtaylar arasındaki mücadeleler ve nihayet Moğol istilası üzerine, birçok Türkmen boyunun tarikatı hüviyetiyle, Horasan, İran ve Azerbeycan'da da varlığını göstererek Onüçüncü yüzyıl başlarında Anadolu'ya girmiş ve burada da kurdukları zaviyeler, açtıkları ocaklarla süratle yayılmıştır. Göçebe Türk muhitinde gelişen Yesevilik, elbette eski Türk geleneklerinin oluşturduğu "norm" ve "değerler" ile karışmak, başka bir ifade ile şamanlıktan gelen hayatı şeklen müslümanlaştırmak mecburiyetinde kalmıştı. '41'

I-4,b) H o r a s a n E r e n l e r i

XI. yüzyılın sonuna doğru Türkler, Anadolu'ya yönelik göçlerine başladılar. XIII. yüzyılda bu göç yoğunlaştı. Moğol yayılışı sebebiyle, Orta Asya'dan gelen Türk boyları, Horasan'dan geçerek, Anadolu'ya aktılar. Bu boyların dini öncüleri baba'lardı. Horasan yolu ile geldikleri için onlara Horasan erenleri deniyordu. Hacı Bektaş Veli onlardan biri oldu. '42'0, Yesevi'nin müridi Lokman Perende'den öğrenim görmüştü. Ümmi ve batıl inançlarla beslenmiş halk, medresenin din ve kültür etkinliklerini almaya hazır bulunmadığından, yaşamını Orta Asya gelenek ve göreneklerine göre sürdürmekteydi.

41-Prof.Dr. Ethem Ruhi Fırlalı, syf 107

42-Irene Melikoff, age, syf 36

Ayrıca bu bağ hiç kesildi mi ki? Keyfi bir biçimde Alevi adı verilmiş olanların gelenek ve görenekleri incelendiğinde, bundan şüphe duyulabilecektir. Zamana meydan okurcasına, eski adetler hala yaşamaktadır. Mesela cenaze törenleri... Ölüm hangi zamanda gelmiş olursa olsun, ölü, göreneklerine göre gereken zamanda toprağa verilmiş olsa bile, tören, islam öncesi Türk topluluklarının adetlerine uygun biçimde, ilkyaz başlarında yeniden yapılacaktır. Veya doğumu izleyen ilk günlerde, annenin ve yeni doğanın yaşamını tehdit eden, insan yiyici cin (demone anthropophage) Al inanışı. '43'

İslamiyet, en geç onuncu yüzyılda Maverâünnehir sınırlarını aşarak Volga Bulgarları, Karahanlılar, Oğuzlar, Karluklar gibi büyük Türk ve Türkmen kütleleri arasında yayılmasını tamamlarken, Onbirinci yüzyıl başlarında, Batı'ya doğru büyük muhaceret hareketi de başlamıştı. Bu muhaceret, Türklere Selçuklu devletini kurdurmuş, Anadolu'yu açtırmış ve Türklerin kısa zamanda, Türkistan'dan Akdeniz kıyılarına kadar yayılmalarını sağlamıştır. '44'

43-Irene Melikoff, age, syf 151

44-Prof.Dr.Ethem Ruhi Fığlalı, Türkiye'de Alevilik

Bektaşilik, syf 91

I-5, ALEVİLİK FELSEFESİ

I-5,a) Y a r a d ı l ı ş O l g u s u

Gerçek bilginin ilk durağı yaratılış olgusudur. Bu olgu sufi dilinde ve olgunlar dilinde "küntü kenz.." olarak söylenmektedir. Bu terim bir kutsal hadistir. "Ben gizli bir hazine idim. İstedim ki bilineyim" anlamındadır. Öyle ise yüce güç bilinmek istedi ve onun üzerine yarattı.

Yarattıkları da kendisini simgelemekte ve kendisini göstermektedir. Alevi felsefesinin ana sırrı buradadır. '45'

İdealizme göre tin (akıl-ruh) evreni yaratan ve açıklayan bitmez tükenmez 'ilk'tir. Ruh ve akıl olmasaydı madde anlam kazanamazdı. Evrendeki tüm nesne ve olaylar tine bağlı olarak tanınabilir, kavranabilir. Bilgi edinmemizde temel yöntem akıl ve sezgidir, deney olamaz. Çünkü deney maddeye bağlıdır, sonuç çıkaramaz, değerlendirme yapamaz. Bu görüş insanı Tanrı veya onun yerini alan başka bir kaimeye götürür. Herşeyin nedeni olan Tin, Tanrıdan başka birşey olamaz. '46'

Alevi inanç sistemi Marksist Materyalist sistemden çok farklıdır. Alevilik idealizm içinde yer alır. Hak-Muhammed-Ali müslüman Alevi yorumunun temel ögesidir. Alevi yeri-göğü

45-Nejat Birdoğan, Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik, syf 312

46-Prof.Dr.Niyazi Öktem, Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi,

yaratan Allah'ın varlığına inanır ve inanç sahibi olmayana kendinden kabul etmez. Alevinin Allah anlayışı sevgiye dayanır, korkuya değil. Alevilikte Tanrı-doğa anlayışı da yer aldığından 'erenler' kendinden olmayan inançsızları da sever, saygı gösterirler. Çünkü tüm evren Tanrı'nın görünümüdür. Karşıtlıklar olmasa hakikate ulaşılamaz.'47'

Bektaşî, Tanrı sıfatlarının hepsi onda tecelli etmiş olduğundan insana çok değer vermiştir. Hz.Peygamberin (El-insan vel-Kur'an tev'eman):insan ve Kur'an ana karnında ikizler gibidir Hadis-i Şerifi anlamına uyararak, insana Kur'an-ı Natık:konuşan insan demektedir.'48'

I-5, b) K u l H a k k ı

Alevilik ileriye dönük, yarını yaşamak isteyen, Tanrı'yı insanda gören bir inançtır. Bunun içindir ki Aleviler yaşamlarının hesabını verdiklerinde (müşahibi ile birlikte, rehberinin, pirinin ve mürşidinin huzurunda) kul ile kul arasında razılık arar. Kul kuldan razı olmadıkça ne kadar ibadet edersen et, nafiyledir boştur. Tanrı kuldan razı olamaz. Kulun kuldaki hakkını, kula bağışlaya Tanrı'nın yetkisi yoktur diye inanır Alevi. Bu nedenle de Alevilikte kul hakkı, Tanrı hakkından önceliklidir. Tanrı kendi hakkını

47-Prof.Dr.Niyazi Öktem, Cem Dergisi, Yıl 3, sayı 26,

Temmuz'93, syf 5, 'Marksizm ve Alevilik'

48-Doç.Dr.Bedri Noyan, age, syf 45

kula bağışlayabilir ama, kulun hakkını kula bağışlamaya yetkili kılmamıştır kendisini. Bu Tanrı'nın gücünün yetmeyeceğinden değildir. Tanrı'nın gücü her şeye yeter. Ancak kul hakkına karışmadığını kendisi 'Kul hakkı ile huzuruma gelmeyiniz'diye buyurduğundandır. Bu kendi gücünü ve yetkisini kendisinin sınırlandırmasındandır. '49'

I-5,c) E n e l H a k k

Alevilik obje olarak insanı almıştır. Aleviliğe göre insan Tanrı'nın tecellisidir, onun özcevherinden fıskırmıştır(Südur inancı). Tanrı insandadır.Kur'an'da Kaf S. 16.ayeti 'Ben size şah damarınızdan daha yakınım' diye buyurmaktadır. Tanrı insanda tecelligah olmuş ise, insana dokunamazsınız. İnsanı inciten Tanrı'yı incitmiş olur. Kişiyi teraziye diniyle, mezhebiyle,inancıyla, cinsiyetiyle hatta Tanrı'yı tanıyıp-tanımaması ile koymaz Alevilik.Onu sırf insan olarak teraziye koyar. '50'

Aleviler,dinin hiçbir dış şeklini kabul etmezler, abdest alıp günde beş vakit namaz kılmazlar, Ramazanda oruç tutmaz, Mekke'yi ziyaretin farzlığına inanmazlar. '51'

Anadolu Aleviliği günümüze kadar gelmesini ve felsefesinin içeriğini, kendisine büyük katkıları olan

49-Av.Muharrem Naci Orhan (Dede), Yeni Günaydın Gazetesi, Alevi Dedeleri Aydınları Röportajı, Hazırlayan:Süleyman Yağız, Dizi 19, 21.03.1994

50-Av.Muharrem Naci Orhan, Yeni Günaydın Gazetesi,21.03.1994

51-Irene Melikoff, age, syf 109

sufilere, abdallara, dervişlere ve pirlere borçludur. Hallac-ı Mansur, Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre, Pir Sultan Abdal gibi erenlerin katkısı ile Anadolu Aleviliği düşünsel alandaki gelişimini sağlayabilmiştir.

Hallac'a göre dinde ritüel hakikate götüren yoldur. Dinin esas amacı hakikati, doğru, adil, ahlaklı olanı keşfetmektir. Riya, ahlaksızlık, namussuzluk yapan insan istediği kadar ritüele uysun. O günahkardır. Ahlaklı kişi, dürüst ve namuslu davranan mümin, ritüele uymasa dahi Allah'ın gözünde makbul biri olabilir. Niyet edimden önemlidir, manen ritüele uyma şeklen ibadet etmeden önemlidir, bilim bireysel akıldan güçlüdür, umut kaygıdan evladır, anlamak bilmekten güzeldir, dostluk göstermek, kabuğuna çekilmekten, kararsız kalmaktan yücedir, sevmek inanmaktan daha iyidir, sözleri Hallac'çı düşünce için adeta bir tür ibadettir. '52'

Anadolu Aleviliğinin temel taşı olan Hacı Bektaş Veli'ye kaynaklık ettiği için, Hallac-ı Mansur'un değeri biraz daha artmaktadır. Hallac-ı Mansur gericiliğin bütün kurumlarıyla at oynattığı bir zamanda ortaya çıkmış ve "Enel Hak", "Ben Tanrıyım" demiştir. '53'

Adem'i yarattıktan sonra Allah meleklerle, ona secde etmelerini buyurdu. Adem'e bu tapınma niçin? Çünkü Allah,

52-Prof.Dr.Niyazi Öktem, Hallac-ı Mansur (Louis Massignon), syf 93

53-Battal Pehlivan, Alevi-Bektaş Düşüncesine göre Allah, syf 16

Adem'in gönlünde gizlidir. Ve sonuç olarak, Adem bizzat Allah olur. Gerçek inananlar bilmelidir ki, Allah ne gökte, ne cennette, fakat insan oğlunun kalbindedir. '54'

İnsanda tek töz tindir, tin gövdede geçici bir süre için bulunur, gerçek kaynağı olan Tanrı'ya kavuşmak ister. Tanrı tinlerin toplandığı bir "bütün"dür. Tanrı'ya karşı duyduğu özleme, kavuşma isteğine "sevgi"denir. Ancak sevginin doğması, gelişmesi birtakım koşullara bağlıdır. Bunların başında "nefs"in bütün geçici eğilimlerden, isteklerden arınması, kalıcı olana yönelmesi gerekir. Gerçeğin kavranması bu sevgi ile sağlanan "sezgi" yüzündendir. Sezgi insan gönlünde yansıyan bir "doğuş"tur. Bu köklü doğuş Tanrı ile insanı birleştirir. '55'

Artık bu noktaya gelindiğinde Allah, gökteki her yıldızda parlar, tabiattaki her çiçekten bakar, her güzel yüzde ona gülümser, her tatlı sesde ona seslenir. Etraftaki her şeyde Tanrı vardır, Tanrı'nın tecellisinden başka birşey yoktur. İnsan, gözlerini içine çevirince harf harf herşeyi okuyabilir. Bunun içindir ki Hallac-ı Mansur 'Enel Hak' demiştir. Bundan dolayı Alevi-Bektaşiler de aynı yoldadır, çünkü onlara göre, Allah'ın her türlü esma ve sıfatı, diğer yaratılmışların her birinde sadece birer-ikişer veya ayrı ayrı, yani dağınık olarak bulunduğu halde, insanda topluca ve

54-Irene Melıkoff, age, syf 111

55-İsmet Z.Eyuboğlu, age, syf 133

tam olarak mevcuttur. İşte "Nefsini bilen Rabbini bilir" sözü kendini bilen kimsenin Allah'ı bilip tanıyacağı hakikatini ifade etmektedir. İnsanın aziz, kutsal olması gönlü, kalbi sebebiyledir, çünkü gönül, Allah'ın Kabesi'dir, Evidir. '56'

I-5,d) H u r u f i l i k

Lakabı 'el-Hurufi' olan, Fazullah Naimi Tebrizi Astarabadi'nin öğretisi Hurufilik "Elifba" harflerinin tanrısallaştırılmasıdır. Fazullah Hurufiye göre Tanrı, insan, hayvan, cansız bütün varlık türlerinin özü harflerle sayılardır. İnsan tanrısal bir varlıktır, otuziki harften oluşmuş bir olgunluk örneğidir.

Tanrı insandan başka yerde aranmaz. Tanrı'nın Tahtı, insanoğlunun gönlündedir. Fakat Tanrı onda, ancak kemal'in en yüksek noktasına eriştiği zaman görünürleşir (tecessüm eder), bu da şehadet ıstırapları ve kendini feda ediş ile elde edilir. '57'

Bu, bedenden, en üst düzeyde kurtulma ve Tanrı'yı kendinde bulma amaçlı, kemal'i bedenın ıstırasında arayış, en yüksek anlatımını, Fazullah'ın bir öğrencisinde, mürşidinin öğretisinin en iyi yayıcısı ve muhtemel olarak onun damadı,

56-Prof.Dr.Ethem Ruhi Fırlalı, age, syf 220

57-Irene Melikoff, age, 187

Türk Seyyid İmadeddin Nesimi'de bulacaktır.

Anadolu'da ve Rumeli'de gelişimini borçlu bulunduğu, o ve onunla birlikte öbürleri sebebiyledir ki, bu horlanmış ve zulme uğramış öğreti, Türkiye'de, Nesimi'yi başlıca yedi şair ve velileri arasında sayan Bektaşilerin, cemaat dışı (heterodoxe) tarikatları içinde yaşamını sürdürdü. Harflerin tanrısallığı üzerine hurufi nas'lar (dogme), Bektaşiliğin yapısı içinde açıklanmış ve öğretilmiş olabilir. Tekke'lerin duvarlarını bir hurufi ikonografi süslerdi, günümüzde de bu, Bektaşilerin evlerinde hala görülebilir. Türkiye'de Hurufiliği Bektaşilikten ayırmak imkansızdır. Her ikisi, çözülmüş bağlarla bağlanmışlardır. '58'

I-5,e) D ö r t K a p ı

Tanrı ile bütünleşmek isteyen insan, dünyanın geçici zevklerinden kendini arındırmalıdır. Ahlaklı, dürüst, cesur kısaca iyi ve güzel denebilecek nitelikler taşıyarak olgun insan olunur ve Tanrı'ya yaklaşılabılır.

Tanrı'ya ulaşabilmek için çeşitli basamakları geçmek gerekmektedir. Alevilikte dört kapı olarak belirlenen bu basamaklar: Şeriat, Tarikat, Marifet ve Hakikat'tir.

Şeriat: Kendi özbenliğini kötülüklerden arıtmayan, gelişmemiş olgunlaşmamış insanın din kuralları ve yasalar zoruyla eğitilmesi, kişilere ve topluma zarar verecek hareketlerde bulunmasına meydan verilmemesidir.

Tarikat: İnsanın kendi istek ve iradesiyle, hiç bir dış zorlama olmadan her türlü kötülüğü benliğinden kovabilmesi, elinden gelebilecek tüm iyilikleri hiç kimseden esirgememesi devresidir.

Marifet: Duygu ve ilimde en yüce düzeye ulaşma, Tanrısal sırlara erişmektir.

Hakikat: Hakk'ı görmek, zaman ve mekan içinde Tanrısal alemin gücü içinde erimektir.

İşte Alevilik, Hz. Muhammed ve Hz. Ali'yi, olgun insan olmalarından ötürü, Tanrı ile bütünleştirmektedir. Allah-Muhammed-Ali bir bütün olarak düşünülmektedir. Hz. Ali kişiliği nedeni ile Tanrı'yla bütünleşmiştir. O Allah'ın sevdiğidir, Arslanıdır. Tanrı'nın somutlaşarak görünmek istediği yüce insandır. Aleviliğe göre, Tanrı bütün olgun insanlarda görünmüştür. Bu nedenle Aleviler bütün ulu kişiliklere saygı duyarlar. Bu kişilerin farklı bir din veya başka bir mezhepte olmaları onlara duyulan saygıyı değiştirmez. Fakat Hz. Ali bunlar içinde en fazla sevilmeye

layık olan kişiliktir. Çünkü Tanrısal denebilecek bütün üstün nitelikler Hz. Ali'nin kişiliğinde belirmiştir.

"Ayine tuttum yüzüme,

Ali göründü gözüme.

Nazar eyledim özüme,

Ali göründü gözüme."

Hilmi Dedebaba '59'

I-6,

ALEVİLİK-TANRI/INSAN

Aleviliğin özünde çok derin bir insan sevgisi vardır. İnsanların iyi, güzel davranışları önemlidir. Öze değer verilerek, şekilciliğe pek yüz verilmez. Hümanizm ve kendini bilmek, saygı, hoşgörü insana verilen önemden kaynaklanan değerlerdir.

Alevi anlayışına göre insan özü bakımından ölümsüzdür. Onun biri tin, biri gövde olmak üzere iki ayrı özden kurulu bir bütünlüğü vardır. İnsanı oluşturan bu iki özden tin, bütün diriliğin, eyleme atılma yeteneğinin, düşünmenin, sözün kıyası insanı 'insan' yapan özelliklerin kökenidir. Onun gövdede bulunması gelişigüzel bir olay değil, Tanrı isteği sonucudur. Gövde, Tanrının 'görünüş alanı'na çıkması sonucu biçimlenen somut bir varlıktır. Ancak bu gövde Tanrısaldır, kutlu bir niteliği vardır. Tinin Tanrısal oluşu doğrudan doğruya Tanrıdan gelişen, gövdenin Tanrısal oluşu ise Tanrının onda 'görünmesi'nden dolaydır.

Tanrının insanda görünüş alanına çıkması da belli olgunluk basamaklarına göredir. Bilgi bakımından en olgun insan Tanrıya en yakın olan, 'Tanrılaşan' bir varlıktır.

Alevi anlayışını islam dini ilkelerine göre yorumlamaya

kalkarsak, Tanrının olgun insan olan Muhammet'te, sonra Ali'de, ondan sonra öteki olgun kişilerde görünüş alanına çıktığını, biçimlendiğini söyleyebiliriz.

İnsan, yeryüzündeki biçimine girmeden önce, Tanrının özünde söz olarak vardı. Tanrı konuşmaya başlayınca insan oluştu. '60'

Alevinin kiblesi insandır. Bu nedenle Aleviler Cem Ayinlerinde yüz yüze dönük olarak ibadet ederler. Bütün insanlar eşit olduğundan ibadet edilen yerlerde kadınlar ve erkekler biraradadır. İnsanlar Tanrının bir görüntüsü olduğundan, iyilikler Tanrının bir sıfatı olabilir. Bu nedenle kötülüklerin kaynağı Tanrıdan aranmaz ve bilinmez. Bütün insanlar, dinlerine, ırklarına, cinsiyetlerine bakılmaksızın önemlidir ve onlara sadece insan olmalarından dolayı saygı duyulmalıdır.

Alevilik, dinin doğmalarından değil, kendi kendinden beslenir. Felsefesinin özünde insan vardır. Tanrıyı yüceltmeyi değil, insanı Tanrıya yükseltmeyi amaçlar. Bu bir benlik sevgisi değil, insana yakışır olanın gereğini yerine getirmektir. Alevi, cenneti kazanmak, cennet ehli olmak için değil, ilahilikten nasip almış bir varlık olduğu için, varlıkta Hakk'ın gizli olduğunu kavradığı için, özüne yakışır olan şeyin böyle yaşamayı gerektirdiğine inandığı için ve nihayet başkalarını da o gözle gördüğü için Alevice yaşar.

öbür türlü bir alış-veriş, bir pazarlık, "ver cennetimi al ibadetini" demektir. '61'

Bilindiği gibi İslam anlayışına göre Allah insanı kendine benzer bir şekilde yaratmıştır. Hadis kaynaklı bu inanış değişik okullarda değişik bir perspektif içinde yorumlanmıştır.

Örneğin mutezileye göre Allah külli bir akıldır, insanın akıl sahibi olması ona benzemesinin sonucudur. Başka bir anlatımla "irade-i küllliye" ile "irade-i cüziye" arasındaki iletişim akla dayalı benzerlikte kaynağını bulmaktadır.

Hallac'a göre benzerlik Allah'ın tüm sıfatlarının insanda da mevcut olmasındadır. Allah bilimdir, akıldır, güçtür, sevgidir, bağışlamadır, kutsallıktır, güzelliştir, ihtişamdır. İnsanda da bu sıfatlar mevcuttur. İnsanın bu sıfatlara sahip olabilmesi için gönül ve yürek gözünü açabilmesi gerekir. Yetkinleşme arzusu içinde olan insan ancak bu sıfatlara gelebilir. Benzer bir yorumu Platon'da da görmek sözkonusudur. '62'

Kendileri ve Sünniler arasındaki fark sözkonusu olduğunda bir Alevi elini kalbinin üstüne koyup Allah'ın evinin burası olduğunu söyler. Kim ki insanın içindeki Allah'ı bilmez, o katı ibadet biçimlerinin gerekli olduğuna inanır. Alevi gizem bu anlayışta yatar: "Hakikat kardaşı budur ki,

61-Abidin Özgünay, 'Alevi Felsefesinde İnsan ve Hayat', Cem Dergisi, Yıl 1, Sayı 9, Şubat 1992, syf 3

62-Prof.Dr.Niyazi Öktem, Hallac-ı Mansur(Louis Massignon), syf 87

Hakkı insanda ve insanı Hakkta gören.." '63'

63-Krisztina Kehl-Bodrogi, 'Türkiye'de Alevilik', Çeviren

Filiz Ang, Nefes Dergisi, Yıl 1, Sayı 2, Aralık'93, syf 44

I-7, ALEVİLİK-İBADET ANLAYIŞI

Bütün dinlerin ve inanışların belli bir düzen içerisinde herkesin kendi hakkına razı olarak yaşamasını ve bunun neticesi olarak da Tanrı'nın kuldan razı olmasını öngördüğünü, sonuç olarak da, Tanrı'nın razı olduğu kulların mükafatlandıracağını, razı olmadıklarını da cezalandıracağını söyleyebiliriz.

Tanrı'nın razılığı acaba ibadetle mi, yoksa kul ile kul arasındaki razılığın alınabilmesi ile mi sağlanabilir? Dünyadaki tüm dinler ve inanışlar Tanrı'nın razılığını ibadette ararlar. Buna istisna inanç Aleviliktir. Alevilik, Tanrı'nın kuldan razılığının ibadetle elde edilemeyeceğini, ancak kulun üzerinde kul hakkı kalmamışsa, diğer bir ifadeyle, kul ve kul arasında razılık varsa Tanrı'nın kuldan razı olacağını esas almıştır. İbadet Tanrı'ya karşı yapılır, kul hakkı kulundur. '64'

Alevi ve Bektaşiler Allah'ın birliğine, Hz. Muhammed'in Peygamberliğine inanma kanıtı olan "Kelime-i Şahadet"i Aliyy-ün Veliyullah, Vasi'yi Rasulullah" ilavesiyle
"Eşhedü En La İlahe İllallah
Eşhedü En Muhammed-ün Rasulullah

Eşhedü En Aliyy-ün Veliyullah, Vasi'yi Rasulullah" şeklinde okurlar. '65'

Hız. Muhammed'in Miraca gitmesi, oradan dönüşte Kırklar Meclisi denilen bir toplantıda bulunmasının bugünkü tekrarı olan Ayin-i Cem, Alevi ibadetinin en önemli unsurudur. Amaçlarına göre çeşitleri vardır. İkrar Verme, Görgü Ayini, Müsahip Ayini Köy Alevilerinin, nasip alma ise Bektaşilerin Cemleri olarak söylenebilir. Bektaşî ve köy Alevilerinin cemleri bazı farklılıklar göstermekle beraber temelde aynıdır. Peygamberin Mirac'a gidişinin yeryüzündeki tekrarı oluşu, Cem'e alınma koşulları, Cem'de okunan Türkçe dualar, Allah-Muhammed-Ali birliğinin dualarda yer alması, Ehl-i Beyt'e duyulan sevgi (tevellâ), Ehl-i Beyt'e karşı olanlara duyulan nefret (teberra), lokma dağıtılması, kurban tığlanması, semah bütün Cem'lerde yer alır. 12 İmamların Anadolu Alevileri açısından önemli bir yeri vardır. Dualarında, evlerinin duvarlarında, Cemlerde daima özel bir yer alan 12 imamlardan özellikle Hz. Ali ve Hüseyin'e duyulan aşırı bir sevgi sözkonusudur.

Alevilerde oruç, Muharrem ayında Kerbela şehitleri için tutulan matem ve saygı amaçlı 12 günlük oruçtur. 12 Yas gününde su içilmez, bıçakla kesilen yiyecekler yenmez,

abdest almak için bile su kullanılmaz. Oruç aşure çorbası yapılarak açılır. Bu çorba komşulara lokma olarak dağıtılır. Bunun dışında Şubat ayının 11,12, 13. günleri Hızır orucu tutulur. Cuma günü Hızır kömbesi denilen lokma pişirilir ve dağıtılır.

Mekke'deki Kabe'nin Allah'ın evi olması, Allah'ın orada bulunduğunu söylemek Allah'ın niteliklerine sınır getirmektir. Allah'ın asıl yeri insanın kalbidir. Bu nedenle Aleviler insana saygı gösterir, Hacca gitmeyi farz saymazlar.

Aleviler cennet ve cehennemi insanoğlunun bu dünyadaki yaşamının yansıması olarak algılamışlardır. İyi yaşıyorsan cennettesin, sıkıntı içinde isen cehennemdesin. Yapılan ibadetin, insanın kötülüklerini sileceğine inanmaz Alevi. Önce iyi olacaksın, doğru olacaksın, sonra ibadet yapacaksın. Kötü nitelikli birinin, hırsızın, katilin, haksızın yapacağı ibadetin hem kul için, hem Tanrı için bir anlamı olamaz. Bu nedenle yukarıda sayılan kötü nitelikteki kişiler Cem'e alınmaz, düşkün sayılarak Alevi toplumu tarafından dışlanırlar.

Aleviler Kur'an'a büyük bir saygı duyar ve ona inanırlar. Pek çok Alevi'nin evinde Kur'an bulunur. Alevilerin Kur'an'a bakış açıları farklıdır. Kur'an siyasi

bir araç olarak görülmez ve günlük olayların kaynağı onda aranmaz. Aleviler her an harfiyyen uymak zorunda oldukları bir kurallar bütünü olarak algılamazlar Kur'an'ı.

Aleviler için ibadet özün iyi ve temiz olmasıdır. Şekil önemli değildir. Allah'a korku ile değil, sevgi ile yaklaşırlar. Onlar için pek çok şey günah değil, yapılmaması gereken, doğru olmayan davranışlardır.

Alevi-Bektaşiler, dar ve katı kalıplar içerisinde, insana ağır yükler ve zorunluluklar yükleyen ibadet şeklinin "Tanrı Buyruğu" olmadığına inanırlar. İbadet onlara göre, Tanrı'nın insanlardan istediği bir borç veya Tanrı'nın lütuf ve keremine karşı bir ödün değil, Tanrı'ya ulaşmak isteyenlerin yücelmesini sağlayacak manevi bir araçtır. Alevi-Bektaşilerin çoğunluğunun namaz kılmadığı ve Ramazan orucunu tutmadığı bir gerçek. Fakat bu, Alevi-Bektaşi yolunun bir gereği olarak tanımlanamaz. Alevi-Bektaşilerde de namaz kılanlar, oruç tutanlar vardır. Namaz kılmasa bile, "namaz da bizim, oruç da bizim" diyenlere rastlanır. Buna karşılık "Namazımız kılınmış, orucumuz tutulmuş" diyenler de çoktur. Bunlar Kur'an'daki : 'Kim inanır ve nefsinin islah ederse onlara korku yoktur' anlamındaki ayeti dayanak olarak gösteriyorlar ve Tanrının insanlardan inanmak ve özbenliğini kötülüklerden arıtmaktan başka bir şey istemediğini

savunuyorlar. "Tanrı, insanların eziyet çekmelerine razı olmadığı gibi, belli zamanlarda namaz kılmalarına ve oruç tutmalarına da muhtaç değildir. Riya ile yapılan göstermelik ibadeti de kabul etmiyor." diyorlar. '66'

I-8,

ALEVİLİK-AHLAK

Bektaşilikte ikrar verme töreninde, Rehber hariciyi, mürşit adı verilen aydınlatıcıya teslim eder. Mürşit hariciye şöyle seslenir: 'Ey talip, Hacı Bektaş efendimizin yoluna girmek istiyorsun. Bu yol çetindir, kıldan ince kılığtan keskindir, melamet yoludur, demirden yaydır. Erenler "gelme gelme, dönme dönme, gelenin malı, dönenin canı" buyurmuşlar. Erenlerin nasihatlarıyla hareket edecek kuvveti ve azmi kendinde buluyor musun, ne dersin?..' Talip, mürşidin bu sorusuna:Allah, eyvallah diye karşılık verir. Mürşit, bu karşılığı alınca şu sözleri söyler: Nefsinle mücadele et, herkese iyilikte bulun, batıla uyma, kudretin varken affet, devletin varken mütevazî ol, kimseden mürüvvet ve insaf bekleme, eline, diline, beline sahip ol, hakikat sırlarını faş etme. '67'

Aleviliğin her aşamasında, felsefesinde, sosyal hayatında, ikrar törenlerinde, dualarında ahlaklı olmak, insanı diğer canlılardan üstün kılan değerlere önem vermek yer alır.

Türkiye'deki Alevi zümrelerinin değişmeyen ahlak kuralı Eline-Diline-Beline sahip olmak ve bunu her hal ve şartta

yerine getirmektir. İkrar verme kurbanında talibin veya müshahibin beline bağlanan yünden örme tig-bend adlı kuşağa üç düğüm vurulur. Bunlar, Allah-Muhammed-Ali için olduğu kadar, 'Eline-Diline-Beline' sağlam olmanın, kendine güvenmenin de simgesidir. '68'

Alevi-Bektaşî toplumunda çok güçlü bir ahlak sistemi geliştirilmiştir. İbadet şekillerinde ve yaşantısının diğer bölümlerinde oldukça toleranslı davranıldığı halde ahlak kurallarında etkin bir disiplin ve ona bağlı olarak caydırıcı yaptırımlar uygulanır. Ahlak dışı bir hareket o kişinin toplum dışına atılmasına neden olur...Yoluna bağlı bir Alevi-Bektaşînin eliyle koymadığı bir şeyi sonradan yerine koymak, ödemek suretiyle de olsa alması mümkün değildir. Ali'yi seven kişi gözüyle görmediğini ve üstüne lazım olmayanı söylemez. Eşlerden herhangi birisi, özellikle de koca haksız bir nedenle veya keyfi olarak eşini boşayamaz. Kadın-erkek eşitliği her yerde ve her yönde gerçekleştirilmiştir. Kadın erkekten kaçmaya gerek görmez. Ahlak kurallarına saygısı ve iffetine güveni vardır. Cem ayinine ve kurban toplantılarına erkekle beraber kadın da katılır..Alevi-Bektaşîlerde "Düşkünlük" müessesesi denilen, toplumsal bir yaptırım yakın zamanlara kadar özenle uygulanmıştır. Alevi-Bektaşî

toplumunda Talib, Dede, Mürşit kim olursa olsun kötülüklerden kendi istek ve iradesiyle sakınacaktır, bu asıldır. Ancak o kişi kendisini kötülüklerden kurtaramamışsa, onu Alevi-Bektaşî yolu düşkün saymıştır. Düşkünlük, bir cezadan çok caydırıcı ve ibret verici sosyal ve toplumsal bir tedbir niteliğindedir. Toplumun ahlak anlayışında, hastalığın tedavisi, vücuda yayılmaması için yapılan bir tür ameliyattır.

'69'

I-9,

MÜSAHİPLİK - DAYANIŞMA

Anadolu Aleviliğinin dayandığı yazılı kaynaklardan Buyruk'ta Müsahiplik şöyle anlatılmaktadır:

"Sağ müşahip budur. Zirakim, işlediği haktır birdir. Birbirini bulmadıkça müşahip olmaz. Müşahip olmaktan murad budur ki, her hali dahi müşahip ola. Ne maldan ve ne candan ve ne dilden ve ne halden birbirinden gizlese müşahip olmaz." '70'

Müşahib: 'Yol kardeşi, yol arkadaşı, sohbet edilen, danışılan' anlamlarına gelmektedir. Ali devrinden bu tarafa uygulanan, bir gelenek olarak bilinen müşahiplik, uyulması zorunlu bir yol kuralı sayılır. Bununla beraber, tüm Alevi-Bektaşiler bu usule aynı hassasiyetle uymamaktadırlar. Bazı bölgelerde müşahibi olmayanlar ceme alınmadıkları halde, diğer bazı yerlerde zorunlu sayılmamaktadır. Fakat genellikle müşahiplik yolun temel bir kuralı sayılır ve uygulanır. '71'

Müşahipliğin dayandırıldığı temel olarak, Hz. Muhammed ve Ali'nin birbirlerine olan yakınlıkları, kardeşlikleri ve güvenleri örnek alınmıştır.

Ergenlik çağına gelen her erkeğin, ikrar kardeşi (süluk yoldaşı) veya müşahip (arkadaş) denen ahiret kardeşi

70-Buyruk, Derleyen: Sefer Aytekin, 1958 Ankara, syf 163

71-A. Celalettin Ulusoy, age, syf 227

olmalıdır. Bu kardeşliğin, sülukden ve evlenmeden önce olması gerekir. Ahiret kardeşi, evlenme, ölüm gibi yaşamın bütün önemli anlarında hazır bulunacaktır. Gerekli her durumda, kardeşine ve ailesine yardımcı olacaktır, öncelikle askerlik hizmeti sırasında kardeşinin ailesine göz-kulak olmak, gerekince yardımına koşmak, borçlarını ödemek ve aynı şekilde kardeşinin ailesi hastalanırsa ya da kardeşi hapse girer veya beklenmedik bir sırada ölürse, masraflarına yetismekle yükümlü olacaktır. Demek, ahiret kardeşinin rolü, her şeyden önce gerektiği anda ailenin korunması amaçlı sosyal bir roldür. '72'

Müşahipliğin dayandığı bazı kuralları şöyle sıralayabiliriz:

-Müşahiplik, arzuya, isteğe bağlıdır. Hiç kimse zorla müşahip yapılmaz ve olmaz. 'Aşk iradet, gönül sultan'deyimi geçerlidir. Tamamen kişinin serbest iradesine bağlıdır. İsteyen müşahip tutar, istemeyen tutmaz.

- Müşahip kardeşlerin çocukları ve torunları arasında evlilik yasağı vardır. Halbuki kardeş çocukları, diğer ifadeyle amca çocukları evlenebilmektedir. Müşahipler arasındaki bu kutsal kardeşlik, Kur'an'daki evlilik yasakları dışında yeni bir yasaklamadır. Bu Kur'an'a aykırı değildir. Kur'an'a aykırı

olduğunu bildiren bir ayetin olmaması, aykırı olmadığını gösterir.

- Müsahiplerin kesesi birbirlerine açıktır, var olana yok denilemez ve gizlenemez.

- Islak bir ipek mendilin Temmuzun sıcağında kuruması anı kadar bile müsahipler birbirleri ile küs olamazlar, ikrar bağı küsülü olmayı yasaklamıştır.

- Birbirlerine verdikleri şeyin iadesi zamanla sınırlı olmadığı gibi, senetsiz ve faizsizdir.

- Kur'an'a göre her baş kendi sualini verecektir. Yani herkes kendi yaptığından sorumludur. Halbuki müsahiplik kapısı bu prensibi aşmış, şahsi sorumluluk yerine, birlikte sorumluluk esasını getirmiştir. Demek ki, müsahipler (dört can) birbirlerinin yaptıklarından sorumludurlar. Bu birbirlerini kontrol, gözetme sistemidir. Yanlışlık yapmamaları için birbirlerinin koruyucusu, bekçisi, gözcüsü olmuşlardır. '73'

- Müsahiplerin ekonomik durumlarının birbirine yakın olması gereklidir.

- Müsahipler birbirlerine yakın ikamet etmelidirler. Sosyal dayanışmanın sağlanabilmesi ve müsahipliğin gerekliliğini yerine getirmenin koşulu aynı yerde yaşamaktır.

I-10,

DEDELİK KURUMU

"İmam Cafer Sadık Aleyhisselam buyurdu ki: 'Pir olan kimesne gerektir ki kamil olalar. Dört erkandan bileler. Evveli şariat, tarikat ve maarifet ve hakikatı bilmek, bunlar neden geldi ve neden olundu ve aslı nedir, bunların adı nedir, odu nedir, mayası nedir ve tövbesi nedir, farzı nedir, işlemesi nedir. Bunların cümlesini bile..Eğer bu dört erkani böylece bilmezse hakikate kail olmazsa ol pirin pirligi caiz olmaz."

'74'

Dede, Alevi-Kızılbaş köylerinde cemaatin dini önderidir. Mürşidle, mürebbilik, pirlık onun işidir. Onlar için 'Mürşidin nefesi, Hak nefesidir', 'Mürşidini hak' bilmeyenin işi bitmiştir. Yol'a girecek talip, varlığını mürşide teslim eder ve ondan el alır.'75'

Bilindiği üzere Peygamber'in çocukları ve torunları, amcasıoğlu ve damadı birinci İmam Ali'nin eşi ve Peygamber'in kızı olan Hz.Fatma'dan türeyen bir soyu oluşturmuşlardır. Bunlardan Hz.Hasan'dan gelenlere şerif, Hüseyin'den gelenlere ise seyyid denilmesi yolu ile iki kol birbirinden seçilmişlerdir. Arap devletlerinde önce bu iki kol ayrı ayrı kullanılmışsa da, daha sonra kimi dönemlerde

74- ag Buyruk, syf 161

75-Prof.Dr.Ethem Ruhi Fırlalı, age, syf 312

birbirine karışmış ve her iki imamın çocuklarına da genel olarak seyyid adı verilmiştir.

Gerçekten Emevi ve Abbasi kırımından kaçan bir kısım Ehl-i Beyt soyu veya yandaşı Türklerin arasına sızmış olabilir. Bunların evlenip soy oluşturmaları da akla yakındır. Ancak, dedelerin tümünü böyle tanımlayabilir miyiz? Güçlü olmak ve saygı kazanmak için böyle bir yola başvurmuş olabilirler mi? Bunun kanıtı çok zordur. '76'

Alevi inanç ve gelenek sistemindeki pek çok şey gibi, dedeliğin de eski Türk geleneklerinden geldiği inancı yaygındır. Özellikle Şamanizmde şamanların köyleri dolaşarak hediyeler aldıkları ve kendilerine niyaz edildiği gelenekleri vardır. Yine Şamanizmde ve Alevilikte, soyunda kam veya dede bulunan sülalelerde, bu işe istekli çocuğun seçilmesi, dede ve kamların kıyafetlerindeki büyük benzerlik dedeliğin kökenlerini Şamanizmde aramanın nedenleri olarak gösterilebilir.

Alevi kültürünün yaşamasında dedelerin önemini inkar etmemek gerekir. Yazılı bir kaynağı olmayan Alevi inanç sisteminin nesillere aktarılması ve günümüze gelmesinde dedelerin büyük payı vardır. Yine Alevilerin toplumsal düzeninin sağlanmasında, sorunların çözümlenmesinde dedelik kurumu tarihsel görevini başarı ile yerine getirmiştir. Fakat

günümüzde değişen toplumsal koşullar, değerler ve fikirler bu kurumun yozlaşmasına neden olmuştur. Belki de bir dönemin ihtiyacı karşılayan bu kurum, bugünün istemlerini karşılayamıyor. Artık günümüzde insanlar, Ehl-i Beyt soyundan geldiklerini söyleyen, eğitimsiz kişilerin kendilerine Allah, Muhammed-Ali konusunda anlattıklarını yetersiz buluyorlar. Kentleşme, nüfusun artması ve artan hukuksal sorunlara dedelerin çözüm getirmesi de olanaksızlaşmıştır. Hakullah denilen ve dedelerin, taliblerini gezerek beklediği para ise insanlara itici gelmekte ve din adamları tarafından sömürüldüklerini düşündürmektedir.

Çağların en uzun yaşayan hanedanı bugün Alevilik içerisinde. Dedelik kurumu böyle yaşamaktadır. Kendilerine aslı-astarı olmayan peygamber torunu süsü vermektedirler. Öncelikle bu kurum ıslah edilmelidir. Bir başka tanımla, dedeler soylarına bakmadan Alevilerin kendi kuracakları okullarda yetişmelidir. '77'

Bugün bilgili ve düzeyli Alevi dedeleri vardır. Bunlar Alevilik adına olumlu girişimlerde bulunmaktadır. Fakat sayısı bilinmeyen büyük bir dede kitlesi de vardır ki bunlar Aleviliğin imajı açısından zararlı olmaktadır. Artık

77-Nejat Birdoğan, Yeni Günaydın Gazetesi, Süleyman Yağız'ın

Röportajı, Dizi 2, 04. 03. 1994

günümüzde adi bilgisi ne olursa olsun, okuma-yazma bilmeyen insanlara saygı duyulmamaktadır. Bu nedenle dedelik kurumu, oluşturulacak bir Alevi Federasyonuna bağlanmalı, çeşitli koşul ve ölçülere göre dedelik işlevini yerine getirecek olan dedeler bu kuruluş tarafından denetlenmelidir.

II. BÖLÜMAYIN-I CEM

Sorma be birader mezhebimizi

Biz mezhep bilmeyiz yolumuz vardır

Çağırma meslis-i riyaya bizi

Biz şerbet bilmeyiz dolumuz vardır

NESİMİ

II-1, AYIN-I CEM NE DEMEKTİR?

Türk mistisizminde Cem, her nesneyi Tanrının açıklayışını, açığa vuruşunu bilmek ve mertebe kazanarak bunu oluş haline getirmektir.

Ayin-i Cem sözü galattır. Ayn-ül-cem'den bozmadır. Ayn: varlık, gerçek, öz anlamına gelir. Böylece gerçek birleşme, birliğin özü anlamlarına gelen bir deyim olarak Bektaşiler ve Mevleviler arasında kullanılmaktadır. Bir toplantının ayn-ül cem adını alabilmesi için, Kurban tığlamak, helva pişirmek şarttır. Toplantının yapılış nedenine göre Muhibb ayn-ül-cemi, derviş, Baba, Halife ayn-ül-cem'i denir. '78'

Ayin Farsçadır ve 'adet, görenek, kanun, töre' aynı zamanda 'usûl ve ibadet tarzı' anlamlarına gelir. Cem de 'toplanmak, topluluk, toplantı, cemiyet' demektir. Buna göre Ayin-i Cem, toplantı töresi, cem adeti, cem töreni, bir araya gelme yolu anlamına gelir. '79'

Ayin-i Cem'in, İran Mitolojisindeki Şarap Tanrısı Cemşid'e bağlayanlar da vardır. İran Mitolojisindeki Şarap Tanrısı Cem'in içki meclisi olan Ayin-i Cem efsanesi ile Alevi Cemleri arasında bağlantı kuranlar olduğu gibi,

78-Doç.Dr.Bedri Noyan, age, syf 119

79-Prof.Dr.Ethem Ruhi Fığlalı, age, syf 328

Cemlerde Bedri Noyan'ın da dile getirdiği gibi kesinlikle içki içilmediğini ileri sürenler iki ayrı görüşü dile getirmektedirler. Özellikle Doğu Anadolu'daki Alevilerin Cem Törenlerinde içki içmediği, bazı bölgelerde içilen içkinin ise kutlu niyeti ile içildiği bilinmektedir.

II-2,

MİRAC

Bektaşî-Alevî inancında Miraç: Cebrail Hz. Muhammed'e Hakk'ın davetini bildirir. Ona rehberlik eder. Semada önlerine bir arslan çıkar. Bir ses gelir ki, "Arslan senden bir nişan ister, yüzüğünü ver!" Hz. Muhammed yüzüğünü (yazmalarda Hatem diye geçer, kaşı mühür olan yüzüktür.) arslanın ağızına verir, yola devam ederler.İçinden, 'Amcam oğlu Ali burada olsaydı bu arslanın hakkından gelirdi.' diye düşünür. Nihayet Miraç olur. Hz. Muhammed'e Hakk tecelli eder, Hakk'ın didarını (yüzünü) görür. Sessiz ve sözsüz olarak doksan bin kelime (doksan bin sırr) söylenir.'80'

Hız. Muhammed Miraç'tan döndüğünde Kırklar Meclisi olarak bilinen Hız. Ali'nin evine uğrar. Otuz dokuz kişi oturmaktadır. Hız. Muhammed içerdekilere kim olduklarını sorar. 'Kırklarıız, birimiz ne isek, hepimiz odur' yanıtını alır. İspatlamalarını ister, yanında oturduğu fakat o sırada kim olduğunu bilmediği Ali'nin eline bir neşter vurulur. Hepsinin elinden kan gelir. O sırada dışarıda olan Selman Farisi bir üzüm tanesi getirir. Bunu ezip, Kırklardan birinin dudağına süren Hız. Muhammed, hepsinin kendilerinden geçerek

ayağa kalkıp, semaa yaptıklarını görür.

Buyruk'ta Kırklar Meclisi ile ilgili bölüm şöyle devam eder: "Seyyid dahi bunlarla sema ederken, mübarek başından imamesi yere düştü. Ol imameyi aldılar, kırk pare kıldılar. Bağlayıp tennure ettiler... Ol sohbette orada tamam oldu. Peygamber hazretleri oldem Ali olduğun bildi. Andan dönüp evine geldi. Andan cümle ashaplar gelip karşılayıp ziyaret kıldılar. Ali'ye temenna etti. Elinde nişanı, mührü gördü." '81' Burada sözkonusu olan mühür, Hz. Muhammed'in Miraç'a gidişinde önüne çıkan Arslana verdiği yüzüktür.

Günümüzde Alevi-Bektaşilerin Cem Ayinleri, Hz. Muhammed'in Miraç'a gitmesi ve dönüşünde Kırklar Ceminde bulunarak yaşadıklarının tekrarıdır ve Alevi-Bektaşi inanç ve ibadetinin doğuş ve temelini oluşturur.

II-3,

CEM-EVİ

Cami, 'inne evvel-e beyt-in vuzla lin-nas...' 3 Al-i Imran Suresi, ayet: XCVI-XCVII 'insanlar için ilk kurulan ev Mekke'deki evdir ki kutludur' icabındadır. Meydan ise: 'Feeynema tevellu fesemme vechullah: Hangi tarafa dönerseniz Allah'a ibadet ve itaat ciheti orasıdır ,lüzumundadır. Camide yazılı Kur'an, Meydanda konuşan Kur'an okunur. Camide amin, amin.. derler, Meydanda Allah, Allah.'82'

Alevilerin büyük bir çoğunluğu camiye gitme şeklinde bir zorunluluk kabul etmezler. Alevi-Bektaşî inancına göre cami, etimolojik anlamı itibarı ile bir tapınak değil, toplantı yeridir. İslamiyetin ilk yıllarında Hz.Muhammed bir ibadet yeri yapmaya gerek görmemiştir.. Nitekim Emeviler zamanında camiler Ali'yi ve onun soyunu kötülemek için konuşma yerleri olmuştı. Bu tutum da Alevilerin camiye gelmemeleri için ayrı bir etken oldu.

Duvara değil, "didar-ı pak'e" (tertemiz insan yüzüne) bakmak, insanın yaptığı cami binasından önce, Allah'ın özenle yaratıp, bütün meleklerle secde ettirdiği insanı kutsal görmek ve yaratanın tecellisini anlamak, Tanrı buyruğuna daha uygun oluyordu. Bu inançla Alevi-Bektaşîler 'Ademe secde edilmez'

diyenlere katılmadılar, ademi sevdiler ve saydılar. Bu nedenlerle camilere gitmek istemeyen Alevi-Bektaşiler ibadetlerini, cemlerini uygun evlerde yapıyorlardı. Cemiyet evi veya cem-evi adıyla toplantı yapılan binaları bulunan köyler varsa da bunların adedi azdı. Dış saldırılardan sakınmak zorunluluğu ile toplantıların belli bir yerde yapılmamış olması da mümkündür. '83'

Köylerde cem-evi varsa, Cem Töreni burada, yok ise Cem yapmaya uygun herhangi bir evde Cem yapılır. Cem-evi kutsal değildir, sadece toplanmayı mümkün kılacak büyüklük ve temizlikte olması koşulları aranır.

Cem-evinde toplanıldıktan sonra cem halkası oluşturulur. Bu halka ile dedenin arasında büyükçe bir meydan boş bırakılır. Görülenler, lokma getirenler, hizmetliler burada dededen dualarını alırlar. Dedenin oturacağı post, ocak, çerağ yeri geleneksel yerlerinde olmalıdır. Duvarlarında oniki imamın, Hünkar Hacı Bektaş Veli gibi uluların resimleri yer alan cem-evinin giriş kapısının iç kısmı olan eşiğinin kutsal olduğuna inanılır.

Cem halkasının orta bölümüne 'dar' veya 'dar-ı Mansur' denilir. Hallac-ı Mansur'u temsil eder. 'Dar Meydanı' Hallacı

Mansur gibi, düşüncesi uğruna dara (darağacına) çekilmeyi, ölmeden önce ölmeyi, Hakk'ı kendi özünde, kendi özünü Hakk'ta bilmeyi, bencillikten, ikilikten sıyrılarak birliğe varmayı, Hak ile Hak olmayı ve verdiği ikrardan dönmemeyi ifade eder. '84'

II-4, AYIN-ı CEM'E GİRME KOŞULLARI
Alevilikte Hukuk - Düşkünlük

Cem Ayinlerinde dede, törene başlamadan önce, cemaate yönelik olarak, dargınların olup-olmadığını, canların birbirlerine haksızlık yapıp-yapmadığını sorar. Herkes birbirini tanıdığı ve Hakk meydanında bulundukları için doğruyu söylemek zorunda hisseder kendini. Şikayetçi olanlar sorunlarını çözmek için dedenin gelmesini ve sorunlarının Cemde çözülmesini beklerler. Dedenin önderliğinde, köyün ileri gelenlerinin de fikirlerinin alınması ile sorunlar çözülür. Genellikle, alınan kararlara saygı gösterilir ve buna uyulur.

Dede, ikrar alacak, müsahepli olacak kimseye de, 'kimseyi incittin mi, kimsenin malını aldın mı?' diye sorar. Bir kimseyi incitmişse, kimsenin malını almışsa, ona ikrar vermez. O kimse kendisini affettirince, gerekli duruşmadan geçince, ikrar verir veya Bektaşilikte nasip verir. Buna "rıızalık almak" denilir. Böylece Cem, herşeyden önce hesap yeri, küslerin barıştırılması, hakkın alınması, suçlunun cezalandırılması yeri oluyor. Bir nevi mahkemedir. Töreye dayanan muhakemedir ki, yüzyıllarca Alevi köylüleri

şehirlerdeki mahkemelere inmemişlerdir. Her türlü hukuki ve cezai dava, cemaatin kendi içinde, Cemlerde dedeler tarafından görülmüştür. Cemin faydalarından biri, dirliği, düzenliği sağlamak, adaleti temin etmek, huzurlu, dürüst, çalışkan bir topluluk yaratmak. '85'

Cemler özellikle Osmanlı Devleti zamanında, Alevi halkın mahkemeleri gibi çalışmışlardır. Aleviler, sorunlarını çözmek için asla Osmanlı Devleti'nin mahkemelerine gitmemişlerdir. Bu yola başvuran birisi düşkün sayılır ve toplumdaki dışlanırdı. Gerek kişisel sorunlar, gerek çözülemeyen ailevi sorunlar, çözüme bağlanırdı. Çözumsuzlük sözkonusu olmaz.

Cemin başka bir özelliği de, törene insana karşı borcunu ödemiş insanların girebilmesidir. Suçlular asla alınmazlar. Bir katil camiye girip namaz kılabilir, fakat Ceme asla giremez. Bu tavır, suçu daha baştan önlemekten doğmuştur. '86'

Buyruk'ta düşkünlük şu şekilde yer alıyor: "Hazreti İmam Cafer buyurdu ki: O kimesneler kim eğer pirden ve eğer talipten, anlara dahi şöyle gerektir ki, yoldan dönmeyeler. Tarikattan ve hakikatten hergiz çıkmayalar. Andan dembedem rıza hasıl edeler ve rızadan dönmeyeler. Eğer mürebbi, eğer talip, eğer musahip anlar dahi gerektir ki, birbirini yurduna

85-Prof.Dr.Mehmet Eröz, age, syf 115

86-Rıza Zelyut, Aleviler Ne Yapmalı?, syf 199

oturup andan sonra terki mal ve terki can ve terki dünya olup rızayı kabul edip, rıza kapısından olmasalar ve erkani tarikat ve erkani hakikat ile rıza gösterip teslim olmasalar ve eğer pir ve eğer talip onların ikrarı caiz olmaz. Ve hem itikat bulmamışlardır. Meğer kim itikat ile olmayan ikrar caiz değildir. İmam Cafer kavlinde yoldan ve erkandan düşkündür. Yüzü er meydanında karadır. Cemden uzak edip, koymıyasız. Tercüman ve kurban yidirmeyesiz ve tarik çalmıyasız." '87'

Kişinin kendi kendisini denetlemesi, özellikle yapacağı işlerin iyi veya kötü olduğunu özbenliğine ölçerek bir yargıya varması, onları büyük ölçüde kötülüklerden korumuştur. Bununla beraber, Alevi-Bektaşilerde "Düşkünlük" müessesesi denilen, toplumsal bir yaptırım yakın zamanlara kadar özenle uygulanmıştır. Alevi-Bektaşî toplumunda Talip, Dede, Mürşid kim olursa olsun kötülüklerden kendi istek ve iradesiyle sakınacaktır. Bu asıldır. Ancak o kişi kendisini bu kötü işlemlerden kurtaramamışsa onu Alevi-Bektaşî yolu düşkün saymıştır. '88'

Düşkünlük: Geçici ve sürekli olmak üzere iki türdür. Ebedi olan düşkünlüğe "yoldan düşme" denir. Böylesinin artık o topluluk içinde yaşamasına imkan yoktur. Geçici düşkünlük

87-Buyruk, syf 163

88-A.Celalettin Ulusoy, age, syf 227

ise, geçici olduğu için katlanılan, fakat katlanılması çok ağır olan bir cezadır. Bu müessese, Alevi topluluklarına ait bir müeyyideyi, cemiyeti düzenlemek için getirmiştir. "Halkın suç işlemiş olana karşı tam boykotudur. Düşkün olana kimse selam verip, selamını almaz. Konuşulmaz, hiçbir eksiği giderilmez, kimsenin evine gelemez, malı, davarı komşularınkine katılamaz, düğününe gidilmez, düğünlere çağrılmaz, bayramlarda bayramlaşılmaz, hastasının hali sorulmaz velhasıl cemiyetten tard edilmiştir.

Bir istisna, eğer ölüsü olursa cenaze kaldırılır, evine gidilir, bu halde ekmeği yenmez, suyu-kahvesi içilmez, kırk gün teselli bulması için normal konuşulur, o kadar. Kırk günden sonra eski hale dönülür. Artık o düşkündür. Alevilikte böyle verilen cezalar karşısında artık her babayiğit cemiyetten uzak yaşamayı göze alıp da kolay kolay suç işleyemezdi.

Yoldan düşme ise en ağır ceza olup, bu hale giriftar olan kimse hiç bir suretle ömrünün sonuna kadar Alevilik erkanına giremez ve Aleviler içerisinde artık yaşayamaz. Yoldan düşme şu hallerde olur: 1- Kur'an-ı Kerim'de evlenilmesi yasak edilmiş olan kimselerle evlenilmesi, 2- İkrardan dönmek, 3- Zinada bulunma halidir. Bu üç hal sureti mutlaka

yasaklanmıştı. Eskaza bu hale düşenler, Alevilikte yoldan düşmüş, merdut ve Mervan sayılırlar. Ölümeleri halinde dahi cenazesi yıkanmaz ve namazı kılınmaz, öylece defnedilirler. '89'

Ceme gidebilmek için belli koşulları yerine getirmek gereklidir. Düşkün olmamak, temiz giyinmek, kimi bölgelerde müsahipli olmak, evli olmak, Alevi olmak gibi koşullar aranmakta idi. Fakat zamanla, şehirleşmeyle ve değişen değerlerle gerek düşkünlük müessesesi, gerekse Ceme girme koşullarında değişimlerin yaşanması ister istemez bir zorunluluk oluşturmıştır. Bugün için, istense dahi düşkünlük müessesesinin tam anlamı ile işlemesi mümkün görünmemektedir. Ayin-i Cem'e alınabilme koşulları da gerektiği gibi yerine getirilememektedir. Artık kentleşmenin getirdiği yeni oluşumlara göre yeni düzenlemelerin yapılarak, uygulanması gerekmektedir.

II-5,

CEM AYINLARI

Alevi-Bektaşı yolunda genellikle her Cem Ayininde kurban kesilir. Bu itibarla, aslında cem olan ayin, kurban olarak adlandırılır. Mesela: Abdal Musa kurbanı, müsahip kurbanı gibi. Tabii bu arada cem sayılmayacak kurban törenleri de vardır.

Cem ayinlerini, ikrar verme (yola alınma), görgü, müsahip, Abdal Musa, Kербela, Koldan Kopan Erkanı, Dardan İndirme Erkanı ve Baş Okutma Erkanı olmak üzere toplanma nedenlerine göre sekiz bölüme ayırabiliriz.

II-5,a) İ k r a r V e r m e A y i n i

İkrar verme ayini, bir kişinin Alevi-Bektaşı yoluna alınması amacı ile yapılan ayindir. Genellikle Alevi toplumu içinde yaşayarak, yolun gereklerini öğrenen gençler için bu ayin nadiren yapılmaktadır. Daha çok müsahipli olarak ayinlere girmesi gereken Aleviler arasında, ilk defa müsahip tutan kişiler için hem müsahip ayini hem de yola girme ayini birlikte yapılır. Alevi olmayıp, Alevi-Bektaşı yoluna girmek isteyenler için, daha çok Derviş Bektaşilerinin Babagah kolunda ikrar verme ayini yapılır.

II-5,b) G ö r g ü A y i n i

Görgü ayini, 'Terceman Kurbanı', 'Görgü Kurbanı'diye adlandırılan, en önemli ayindir. Genel olarak kış aylarında yapılan ayinde, ceme katılanlar görgüden geçirilirler. Cem'in temel kurallarından olan on iki hizmetin yapıldığı bu ayinde, küsülü olanlar, suç işleyenler, şikayeti olanlar dedeye bildirilir. Dede ve ileri gelenler tarafından verilen cezalar uygulanır, küsülü olanlar barıştırılır. Bundan sonra manen Hakk Meydanı'nda görgüden geçen kişilerin kurbanı yenebilir. Bu ayinde ikrar tazelenir.

II-5,c) M ü s a h i p A y i n i

Müşahip ayini veya Müşahip Kurbanı, iki ailenin, başka bir deyimle iki çiftin ahiret ve yol kardeşi olmak dileği ile kurban kesmeleri ve bu nedenle cem yapılmasıdır.

II-5,d) A b d a l M u s a A y i n i

Abdal Musa kurbanında, kural olarak bir yola alınma veya görgü amacı yoktur. Bazı bölgelerde Perşembeyi Cumaya bağlayan gecelerde olmak üzere her hafta Abdal Musa Kurbanı

yapmak gelenek halindedir. Genellikle, daha çok kış aylarında belli bir gün olmadan komşuların istekleri, bazı kişilerin kurban kesmek istemeleri, Dede veya başka bir konuk geldiğinde köy halkını bir araya toplamak, köyde herhangi bir dargınlık veya sorun çıktığında onu çözümlemek için Abdal Musa Kurbanı yapılır. '90'

II-5,e) K e r b e l a A y i n i

Hız. Hüseyin'in Kербela'da şehit edilişinin hatırasına Muharrem ayının 1-12 günleri, 12 imam Orucu da denilen oruç tutulur. 12. Günü akşamı kurban tığlanır ve cem yapılır. Buna Cem Birleme de denir.

II-5,f) K o l d a n K o p a n E r k a n ı

Koldan Kopan Erkanı, gençleri ceme alıştırma, onlara adab ve erkan hususlarında duygu ve görgü vermek, tarikat mefkuresini aşılama için yapılır. Diğer ayinlere bekarların girmesi yasak olduğundan genç kız ve delikanlılar, büyükleri ile birlikte ancak bu ceme katılabilirler. '91'

90-A.Celalettin Ulusoy, age, syf 260, 261

91-Ethem Ruhi Fırlalı, age, syf 332

II-5,g) D a r d a n İ n d i r m e E r k a n ı

Dardan indirme Erkanı, ölen bir Alevinin ruhunu ta'ziz için yapılır. Ölen bir can'ın eş ve dostlarıyla, alış-veriş ettiği insanlarla helalleşmeden ölmüş gibi hareket edilerek, sağlığında bu erkanı nasıl yerine getirmişse, ölümünden sonra da onun ruhunun rahat ve huzura kavuşması için geride kalanları tarafından Dardan indirme Erkanı açtırılır.

II-5,h) B a ş O k u t m a E r k a n ı

Baş Okutma (Sorulma) Erkanı, içeriği itibarı ile görgü cemine benzeyen bu erkanın, her yıl bir veya en çok dört yılda bir yapılması gerekir. Bu tören, herhangi bir kusuru bulunsun bulunmasın, insanın kendini temize çıkarması, helallik dilemesi ve bunu alması demektir. '92'

Kısaca açıklanan ayin ve erkanlarda, temelde Alevi toplumunda bir birlik olmakla beraber, önemli farklılıklar vardır. Bu bakımdan duaları, semahları, hizmetleri ile bütün Alevileri kapsayan bir cem örneği vermek zordur.

Kimi bölgelerde, müshapsizler ceme alınmazken, bazı bölgelerde bu aranmaz. Yine bazı bölgelerde cemlerde içki içilmesi kesinlikle hoş görülmezken, içkiye cemin gereği

olarak içen topluluklar vardır. Cemlerle ilgili
söylenebilecek diğ er bir özellik ise, yukarıda isimleri
sayılı cemleri sistematik ve amaçlarına göre uygulayan,
toplulukların az olmasıdır. Yazılı metinleri olmadığından,
pek çok amacı içinde barındıran cemler birarada
yapılabilmektedir.

II-6, GÖRGÜ CEM'i

II-6,a) A y i n - i C e m ' i n K a y n a ğ ı

Alevi inancında Cem, Hz. Muhammed'in 'MÜTÜ KABLE EN TEMÜTÜ' buyruğuna dayanır. Bu hadisin anlamı şudur:
"Ölmeden önce ölün, mahşer günü gelmeden hesabınızı verin. Ahirete kul hakkı ile gitmeyin. Hiç kimseyle alıp-verceğiniz kalmasın. Alnınız açık, yüzünüz ak olsun. Dürüst, mert, iyi huylu, gerçek erenler safına katılmış insan-ı kamillerden olun. İnsanlar (halk) sizden razı ve hoşnut olsun ki, Hak da sizden razı ve hoşnut ola." '93'

Daha önce de sözedildiği gibi, Ayin-i Cem, Hz. Muhammed'in Mirac'a gitmesi, dönüşünde Kırklar Meclisi'nde bulunması ve orada yaşadıklarının, gördüklerinin tekrarıdır.

II-6,b) C e m e L o k m a G e t i r m e k

Cemevine gelen canlar getirdikleri görek, kuruyemiş, meyve gibi lokmaları görevli hizmetlilere verdikten sonra yan yana, iki el göğüste veya sağ el göğüste, sol el aşağıya salınmış, sağ ayak başparmağı sol ayak üzerine konmuş ve vücut hafifçe öne eğilmiş olarak duaya dururlar. Buna 'Dara

Durmak' veya 'Peymançeye Durmak' da denir.

Dede: 'Allah, Allah, Lokmalar kabul ola. Muradlar hasıl ola. Hak-Muhammed-Ali kabul eyleye. İmam Hasan, Şah Hüseyin, Hünkar Hacı Bektaşî Veli, gerçek erenler demine Hü' diye dua verir. Duayı alan eşler diz üzerinde gelerek meydana niyaz ederler. Böylece hem Adem'e secde edenlere karışmış olurlar, hem de tüm ceme katılmış olanlarla niyazlaşmış, görüşmüş olurlar. Ayrıca dede veya ceme katılmış olanlarla görüşülmez. Bazı bölgelerde duadan sonra meydana değil, dedenin postuna veya dedeye niyaz edilir.

II-6,c) H a l k a N a m a z ı

Bundan sonra canlar, yönleri dedeye dönük olarak orta yerde büyük bir boşluk bırakarak, halka şeklinde otururlar. Burada herkes birbirine dönüktür. Böylece "Tarikat namazı duvara bakarak hocanın arkasında değil, cemal'e, didar'a bakarak kılınır" sözünde olduğu gibi herkes yüz yüze oturur. Cemevine gelmeden önce herkes abdest alır. Görgüsü yapılacakların boy abdesti almaları gerekir. Evli olanların görgü cemine katılabilmeleri için müsahipli olmaları gereklidir. Fakat bu kural bütün bölgelerde aranmaz.

II-6,d) 12 Hizmet Sahipleri

On iki hizmet sahipleri, cemde gerekli hizmetleri gören kişilerdir.

1- Mürşid: Cemi yönetir. Doğru yol gösteren, olgun ve kamil insandır. Hz. Muhammed, Hz. Ali ve Hacı Bektaşî Veli makamını temsil eder. Mürşidlik, dedelik kurumunun en üst makamıdır. Onun olmadığı yerde Dede, Baba ve Seyyit'ler bu hizmeti yerine getirirler.

2- Rehber: Töre kurallarını bilen, yol ve erkan konusunda bilgi veren, Mürşide, Dedeye, Dede Babaya yardımcı olan kişidir.

3- Gözcü: Cemde düzeni sağlar. Rehbere yardım eder.

4- Çerağcı: Delilci de denir. Cemevinde kandil, mum hazırlayan kişidir.

5- Zakir: Sazandar da denilen bu hizmetliler, deyiş, düvaz, miraçlama söyler, saz çalarlar.

6- Süpürgeci: Farras veya carcı da denilir. Cemevinin temizliğinden sorumludur.

7- Bekçi: Cemin ve cemevine gelenlerin evlerinin güvenliğınden sorumludur.

8- Sofracı: Kurbancı da denilen bu kişi kurban ve yemek işlerine bakar.

- 9- Sakkaca-İbriktar: Cemevinde su, şerbet ve dolu sunan kişidir. Abdest ve yemekten sonra el yıkanmasında su döker.
- 10- Pervane-Semahcı: Semah işlerini yürütür.
- 11- Peyik: Cemin yapılacağını komşulara haber verir.
- 12- Meydancı-İznikçi: Cemevinin temizliğine bakar.

II-6,e) D a r - 1 M a n s u r

Görgüye çıkacak olanlar, iki müshap aile olarak genellikle dört kişidir. Rehber, Görgü Darı'nda bulunan dört kişinin sağına geçip, meydana niyaz eder. Kur'an'ın A'raf suresi 23. ayeti (Her ikisi "Rabbim kendimize yazık ettik. Bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen, biz kaybedenlerden oluruz" dediler) okur.

Ardından müshapların, koç kuzulu kurbanlarıyla Muhammed-Ali yoluna, Nesimi gibi yüzölüp, Mansur gibi asılıp, Fazlı gibi borçdan halas olmayı dilediklerini söyler. Himmet-i Pir niyaz ederler, der.

Dede, cem erenlerine görgüsü yapılacak canlardan razı olup, olmadıklarını sorar. Razı iseler, oldukları yere niyaz ederek razı olduklarını bildirirler. Razı değil iseler, şikayetlerini söyler, problemlerini çözümledikten sonra görgüye devam ederler.

Dede: 'Elimizle, dilimizle, belimizle işlediğimiz günahlara tevbe-estağfurullah, kalbimizle cem-i azamızla işlediğimiz günahlarımıza tevbe-estağfurullah...'der.

Hep birlikte: 'Allahümme Salli ala Seyyidina Muhammed-in ve Ala al-i Muhammed' diyerek salavat verilir.

Darda bulunanlar, yani görülenler yüz üzeri kapanıp secdede dururlar. Dede: "Geldiğin Ali yolu, durduğun Mansur Dar'ı.

Gördüğün Hak didarı Hak cesedine can verdi. Kalbine iman verdi. Ağız talib, dil mürşid: Erenler meydanında ne gördün, ne işittin?" diye sorar. Dardakiler, başlarını secdeden kaldırmadan: "Hak gördük, Hak işittik" derler.

Dede, taliplere şunu telkin eder: "Allah eyvallah kapısında, döktüğün varsa doldur. Ağlattığın varsa güldür. Yıktağın varsa kaldır. Doğru gez. Dost gönlünü incitme. Mürşide teslim-i rıza ol. Yalan söyleme, haram yeme, zina etme. Elinle koymadığın şeyi alma, gözünle görmediğin şeyi söyleme. Gelme gelme dönme dönme. Gelenin malı, dönenin canı. Riya ile ibadet, şirk ile taat olmaz. Söylediğin meydanın, sakladığın senin. Allah Eyvallah..."

Bunun üzerine Görgüsü yapılanlar dar'a kalkarlar.

Dede sorar: "Erenler meydanında, Pir huzurunda mürşidine teslim-i rıza oldun mu? Allah-Muhammed-Ali, On iki imam

ve Ehl-i Beyt soyuna iman-ü ikrar ettin mi? Kazaya razı olup, kadere bağlandın mı?...Suret-i Hak'dan görünüp, dünya menfaatıyla gözünü kamaştıracak münafıkların sözlerine aldanıp, erenler yolundan uzaklaşırsan mahşer günü yüzün kara olsun mu?"

Dardakiler her soruya "Allah Eyvallah" derler.

Dede görülenlere dua verir. Görülenler dedenin önünde diz üzeri oturlar. Talib sol eliyle Dedenin eteğinden tutar. Dede, görülenlerin işitebileceği bir sesle Yedullah ayetini okur. (Allah'a verdiği sözü yerine getirene, Allah büyük ecir verecektir.)

II-6, f) A l i - i A b a

Dede cemde bulunanların işitebileceği bir sesle Ali'den başka fatih, zülfikardan başka kılıç yoktur hadisini söyleyerek görülen taliblerin ayrı ayrı sırtına, sağ elinin parmakları açılmış vaziyette üç defa vurur. Bu Ali-i aba (Muhammed, Ali, Fatıma, Hasan, Hüseyin pençesidir)

Görgüsü yapılan canlar, meydana niyaz edip, geri geri çekilerek yerlerine giderler. Kurban getirilerek tuz ve su verilir. Kurban usulüne uygun tutulur, dede Kur'an Saffat Suresi, 103 ve 107. ayetleri okur.

II-6,g) S e c d e y e V a r m a k

Dede, aşığıdaki gülbank'ı okurken, canların hepsi secdeye varırlar ve bu durumda her cümleden sonra bir ağızdan "Allah..Allah.."derler.

"Allah..Allah,Akşamlar hayır ola, hayırlar feth ola, şerler def ola. Münkirler mat, münafıklar berbad ola. Hak-Muhammed-Ali yardımcımız ola. On iki imam, ondört masum pak, onyedı kemerbest katarlarından didarlarından ayırmaya,pirimiz, üstadımız Hünkar Hacı Bektaş Veli muin ve destgirimiz ola.."

II-6,h) D ü v a z

Duadan sonra zakirler kurbanla ilgili üç nefes bir düvaz söylerler. Belirli bir düvaz ve nefes söylenmez, bölgelere göre değişir.

Hak divanına dizildik
Pir defterine yazıldık
Bal olduk şerbet ezildik
Doluya saydılar bizi

Pir Sultan'ım Haydar şunda
Çok keramet vardır insanda
O cihanda bu cihanda
Ali'ye saydılar bizi

Düvaz bitince, zakirler sazlarının üstüne hafifçe eğilerek 'Allah Allah' diyerek dua isterler, dede dualarını verir. Duayı takiben ferraş, meydana üç defa süpürge çalar. Süpürgeyi sol kolunun altına alarak dar'a durur. Dede ona da dua verir.

Kurban işlerinin bitmesiyle dede, o zamana kadar diz üzerinde oturmakta olan cemaate: "Dar çeken didar göre. Erenler sefasına vara. Gerçeğe Hü" diyerek ibadete ara verir. İhtiyaçlar giderilir.

II-6,1) Ç e r a ğ U y a r ı l m a s ı

Hizmete 'çerağ uyarılması' ile başlanır. Çerağcı, çerağı meydana, dedeye yakın bir yere koyarak Dar'a durur. Kur'an Nur Suresi, 35. ayeti okur. Eğilip çerağı uyandırır. Çerağ yanarken diz üzeri terceman okuyarak cem erenlerini salavat vermeye çağırır. Çerağcı, çerağın sağına-soluna ve önüne niyaz eder. Ayağa kalkarak geri geri çekilir ve bir düvaz okur. Sonra cemdekileri salavat vermeye çağırır, onlar salavat verirler. Dede çerağcıya dua verir. Çerağcının meydana terk etmesinden sonra düvazcılar üç düvaz okurlar, dede düvazcılara dua verir.

Sonra carcı meydana üç defa car çalıp, Dar'a durur. Dede ona da duasını verir. Duadan sonra ibriktar görevini yapar, duasını alır.

II-6,i) T e v h i d

Bundan sonra Tevhid'e gelinmiştir. Taclama düvazı okunarak kutsal isimler anılır. Cemdekiler"La ilahe illallah" diyerek düvazın temposuna göre iki tarafa hüsu içinde dalgalanırlar.

Bugün bize pir geldi

Gülleri taze geldi

Önü sıra Kanber'i

Ali Murtaza geldi

La ilahe illallah

Ali Murtaza Şahım

Yüzüdür kiblegahım

Miracda ki Muhammed

Alemde padişahım

La ilahe illallah

Bu düvazdan sonra dede bir gülbank okur. Sıra Miraclama okunmasına gelmiştir. Miraclamanın bazı bölümlerine zakirle birlikte cemaat de katılır. Miraclamada az sayıda kişi semah yapar.Dede, zakirlere ve semahcılara dua verir. Bundan sonra genellikle, altı erkek-altı bacı kırklar semahını yapar dualarını alırlar. Sıra sakka suyuna gelmiştir. Rehber "Edep erkan"der. Herkes diz üzeri doğrulur.Sakka elinde su

dolu bir kapla Dar'a durur ve terceman okur. Elindeki sudan dede ile beraber üç kişiye su verdikten sonra tüm cemdekilere elindeki sudan serper. Zakirler mersiyeler okurlar.

II-6,k) A l i S o f r a s ı

Sofracı elinde ekmek ve kurban lokması olduğu halde meydanın orta yerinde dar'da durur ve "Evvel Allah diyelim..Kadim Allah diyelim. Geldi Ali sofrası, Hak versin biz yiyelim. Allah eyvallah, gerçeğe Hü" der. Dede dua verir. Sofralar hazırlanır, lokmalar konur. Herkes sofradaki yerini alır.

Kur'an İnsan Suresi ayet 8, 9 'Onlar içleri çektiği halde, yiyeceği yoksula, öksüze ve esire yedirirler. Biz sizi ancak Allah rızası için doyuruyoruz. Bir karşılık ve teşekkür beklemiyoruz' derler.

Dedenin sofra duasından sonra sofrada yer alamayanlar veya arzu edenler yemeğe devam ederler.Ayrıca dua okunmaz. Dem içmek isteyenler, dem içerler. Sofraya dem konmaz.Dem bardağını sakiden alanlar, dedenin önünde iki diz üzerine gelip duasını alıp, demini içer. Yemekten sonra carcı, meydana üç defa süpürge vurarak dededen duasını alır. Zakirler üç nefes bir düvaz söylerler.

II-6,m) C e m'i n S o n a E r m e s i

Görgü cemi, bu düvazdan sonra dedenin verdiği dua ile sona erer. Istenirse cemdeki muhabbet devam eder. Rehber sağ başta olmak üzere, oniki hizmet sahibi dededen dua alır. Duadan sonra dede kalkar, çerağı meydanın ortasına getirir. Yönü peygamber postu denilen kendisinin vekaleten oturduğu posta dönük olmak üzere diz üzeri oturur. Hizmet sahipleri geri tarafında, duadaki sırada durarak ayakta beklerler. Dede:

"Allah Allah

Batın oldu. Çerağı Nur-u Ahmed

Zahir oldu Şems-i Mah-ı Muhammed

Allah Eyvallah Hü dost" der ve çerağı sır eder, başka bir deyimle delili dinlendirir. Hep birlikte erenler meydanına niyaz ederek, cemevini terkederler. '94'

II-7,

CEM - MUM SÖNDÜ

Cem gizliliğini herkes kendisine göre yorumlamaktadır. öncelikle 'aşağılama' anlamında yorumlayanlara değinelim. Bunlar, yüzyıllardan beri süregelen iftiraların arkası kesilmesin diye habire zorlanır dururlar. Onlara göre, 'aile kavramından yoksun, namus kavramını tanımayan Aleviler, her tür rezilliği yapsınlar ve bunu kimseler bilmesin' isterler. Bu tür ilkel ve her türlü dayanaktan yoksun iftiracıların bu savları artık geçerliliğini yitirmiştir. İkinci tür bu gizliliği açıklamak isteyenler tarihte Alevilere karşı yapılan her türlü saldırıyı örnek gösterip, gizlenmeyi ister istemez olmuş sayarlar. Gerçekten, yalnız Alevilikte değil, dünyadaki bütün dinlerin heterodokslarında veya karşı düşüncelerinde bu tür gizlilik vardır. Hristiyanlığın ilk dönemlerinde yer altına kaçacak ve oralarda yaşayacak kadar gizlilikler vardı. İlk müslümanlar da gizli tapınmışlardır. Aleviliğin gizliliğinde bu tür bir savunmanın etkisi var sayılır. '95'

Cemiyetteki gizlilik, üyeliği girişteki zorluk, dışarıya kapalılık, kurbanın gizli kesilmesi gibi usüller, Kamlık

dininin ve Alevi-Bektaşî Tarikatının gizliliğini, "sır"rını meydana getirir. Kapalı cemiyetlerin ve bunlarda görülen sır saklamanın çok eski zamanlara dayanan içtimai bir hadise olduğunu göstermektedir. '96'

Cemde bulunan herkes, birbirinin kardeşidir. Alevilikte öze önem verildiği, olgun insan olmanın bir erdem olduğu düşünülürse, çeşitli nedenlerle gizli yapılması zorunluluğu olan cemlerde kadın-erkek, mum söndürerek karanlıkta kimin kim olduğunu bilmeden insanların cinsel ilişki kurmalarını hangi mezhepten olursa olsun düşünebilmek insan olmaktan uzaklaşmaktır.

Aleviler, kendilerini sünnilere tanıtmamak için takıyye uyguladıkları gibi, ceme de asla onları almamışlardır. Alevilerin toplanıp tören yaptığını bilen, ancak oraya giremeyen sünni vatandaşlar, Osmanlılar zamanında, yaratılan düşmanlığın da etkisiyle, Alevileri en can alıcı yerlerinden vurmak için onların namus kavramına dokundurma yapma yolunu seçmişlerdir. Bu gülünç iddiaya göre, Aleviler kadınlı-erkekli bir eve toplanıp, ortaya bir mum yakarlarmış. Sonra mumun yanına bir horoz bağlarlarmış. Horoz çırpınıp kanat çırpınca, mum sönermiş. Bundan sonra da kadın-erkek, kim kime rastlarsa senli benli olurlarmış. '97'

96-Prof.Dr.Mehmet Eröz, age, syf 285

97-Rıza Zelyut, Aleviler Ne Yapmalı?, syf 201

Bu karalayıcı suçlamaya bütün resmi belgelerde rastlanır. Müftü Hamza'nın fetvasında da buna telmih yapılmıştır. Ve işte Ahmet Refik'in yayınladığı bir belgeden alınan bir başka örnek: "...Mezkûr Hacı Yügü nam kayede Kara Receb nam kimesne..Kızılbaşdır. Kendü emsali Kızılbaşlar ile cem olub gece bir تنها eve girüb saz ve çalku vesayir alati levhile muhtelitler olub ba'dehü şem'i söyündürüb biri birinin avretin tasarruf iderler." (Osmanlı Devrinde Rafızilik ve Bektaşilik, sayfa 29, belge 35:Kastamonu ve Taşköprü'deki Kızılbaşların tecziyesine dair. Belge Tarihi:979/1571) Burada sözkonusu olan bir kadının kocası hakkındaki ihbarıdır. Şimdiye kadar, böyle bir olayın hiç bir belirtisine rastlamadık. '98'

Mum söndü iftirasının ne zamandan beri süregeldiği bilinmiyor. Köylerde yaşayan Alevilerin bu itham altında bulundurulması, onların böyle bir olay yaşamadıkları halde çok uzun zamandan beri sinmiş ve mağdur olmaları, yaşadıkları dönemlerdeki gelişmemişlik, eğitimsizlik gözönüne alınırsa belki bir ölçüde kabul edilebilir. Fakat günümüzde yıkılan önyargılar ve tabulardan, gelişen teknoloji, iletişim araçlarının sınır tanımayan bilgilendirme yapısı, eğitim düzeyinin yükselmesi gibi faktörlerden sonra böyle bir iftiranın hala devam etmesi anlaşılır değildir.

Bunda egemen ideolojinin payını gözardı etmek olanaksızdır. Yıllarca birlikte yaşadığı alevi komşusunun namuslu olduğunu çok iyi bilen sünni kişiler, çocukluğundan itibaren 'kızılbaş' 'dinsiz', 'mum söndü' yapan olarak kendisine tanıtılan Alevilerle ilgili önyargılarını bir türlü silememektedirler. Devlet televizyonunda, gazetelerde yer alamayan, okullarda aşağılanan Alevilerin bu düşünceleri tamamen silebilmeleri için önlerinde daha uzun bir yolun olduğu görülmüyor.

Nur Suresi, 23. Ayet:

"Onlar ki böh-tan edildiklerinden bihaber, hür ve afif mü'min kadınlara isnat ve iftira ederler, dünyada da, ahirette de Allah'ın rahmetinden tard edilmişlerdir. Onlar için pek büyük bir azap da vardır." '99'

II-8,

CEM - İÇKİ

Şehir Bektaşileri, dolu'ya dem adını verirler. Bektaşilikte dem, muhabbet sofrasında içilir. Cem'de dem yoktur. Nasip almamış olanlar, erkana, merasime alınmaz, sadece muhabbet sofralarına alınır. Tahtacılar da, cem toplantılarında dolu sunulur. Doğu Anadolu Alevilerinde, dolu veya dem yoktur. Cemlerde saz çalınır, sema edilmesi ve dolu içilmesi, bizim anladığımız manada bir işaret değil, bir ibadettir. '100'

Alevi-Bektaşî yolunda içki, ayinin uyulması, yapılması zorunlu bir unsuru değildir. Fakat yasak hiç değildir. Ayinlerde dem, düğünlerde veya özel ziyafetlerde olduğu gibi eğlence ve sarhoş olma amacı ile içilmez. Sarhoş olmayı kimse düşünmez, düşünen olsa da buna fırsat verilmez. Saki, her kişiye belli ölçüde ve az miktarda dem dağıtır. İstemeyenler içmeyebilir. Ayinlerde içilen içkinin, eski Türklerde kısrak sütünden yapılan "kımız" içkisinden kalan bir gelenek olduğu söylenir. Belki bu söylenti de doğru olabilir. İçki çok eski tarihlerden beri hemen her insan topluluğunda görülmüştür. Alevi-Bektaşilerde sonunda kötü bir

olaya meydan vermedikçe, edeb ve terbiye dışına çıkılmadıkça, ailesini ve çevresini rahatsız etmedikçe, içkinin dini yönden yasaklanmasına gerek olmadığı ve Kur'an'da da içkinin yasaklanmadığı kanısı vardır. Her konuda olduğu gibi Alevi-Bektaşî yolu, burada da, gerçeği ve hoşgörüyü benimsemiş, taassubun sert ve katı kurallarına eğilim göstermemiştir. '101'

Konulan içkinin düzeyinin belli olmaması gerekir. Bugün Bektaşî veya Alevilerin içki içerken kadehlerini elle örtmeleri hep bu içkinin düzeyinin belli olmaması içindir. Kimi bölge Cemlerinde üç kadeh zorunluluğu vardır. Ancak, herkesin üç kadehe dayanamayacağı düşüncesiyle herkes belli oranda içki içmesin ve bu da belli olmasın diye bu örtme kuralı konmuştur. '102'

Alevilikte Ayin-i Cemlerde içki içilmesini islamiyetin kökeninde arayanlara göre ise, içki Hz. Muhammed'in Miraç'ına dayanmaktadır: Miraç'dan dönerken Kırklar Meclisi'ne gelen Hz. Muhammed, burada Selman-ı Farisi'nin getirdiği üzüm tanesini böler, akan suyu Kırklar'dan birinin dudaklarına sürer ve Kırkların tamamı kendinden geçerek huşu içinde Allah ve Hü sesleri ile sema yaparlar. İşte günümüzde cemlerdeki içki bu gelenekten kalmıştır.

Nahl Suresi, 67. Ayet'te ise: "Ve keza hurma ağaçlarının

101- A.Celalettin Ulusoy, age, syf 229

102- Nejat Birdoğan, Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik, syf 281

meyvesiyle üzüm­lerden de bir müs­kir çıkarır, hem de güzel bir rızık edinirsiniz. Bunda da, akıllarını kullanan bir kavim için, bir ayet vardır." '103'

III. BÖLÜM ANADOLU ALEVİLİĞİNİN TANITIM SORUNU

Hararet nardadır sacda değildir
Keramet baştadır tacda değildir
Her ne arar isen kendinde ara
Kudüs'te Mekke'de Hac'da değildir

Hacı Bektaş Veli

III-1, GENEL SORUNLAR

Gerek dinsel açıdan inançlı Alevi toplumu, gerekse Aleviliği yaşam felsefesi olarak algılayanlar tanıtım sorunu yaşamaktadırlar. Nüfusu 20 ile 30 milyon oldukları sanılan Aleviler, oldukça ağır birçok itham altında bulunuyor ve bunları silemiyorsa, rahatlıkla mensup olduğu mezhebi söyleyemiyorsa, nüfusu az sayılmayacak bir topluluğun ibadet edecek yeri yok denilecek kadar az ise, verdiği verginin başka mezhep mensuplarının hizmetinde kullanılmasına ses çıkaramıyorsa, özel günleri devletin yayın organlarında yer almıyor ve Alevi olmayan Türk halkının kendileri ile ilgili haksız düşünce ve ithamlarının giderilmesi için kimse birşeyler yapmıyor-üstelik bu olumsuzluğa katkıda bulunuyorsa Aleviliğin tanıtım sorunu var demektir.

Alevilik, yayılma politikası gütmeyen bir inançtır. Yani Alevi açısından, kendi mezhebinden olmayan birilerini Alevileştirmek sözkonusu değildir. Bu nedenle Aleviliğin, bir ülke veya özel bir kuruluş gibi tanıtılması sorunundan çok, insancıl öğelerin yoğun olarak yer aldığı, ahlağa, öze önem veren bir anlayışın karalanmasına göz yumulması ve

özelliklerinden dolayı gururla 'Aleviyim' denmesi gerekirken, bunun saklanması sorunudur. Gelenekleri ve yaşam biçimi ile aynı zamanda bir kültürler mozayiği olan Aleviliğin araştırılmaması, kapalı bir özellik gösteren bu toplumda yaşayan kültürün yok olmasına göz yumulması sorunudur.

Geçmişte kırsal kesimde, sayıca az olan cemaatin rahatlıkla gereklerini yerine getirebildiği Alevilik, bugün kentleşmenin getirdiği sorunlardan dolayı zor günler yaşamaktadır. Cemevlerinin yetersiz oluşu, sünni kesimden çekinildiği için ibadet edilememesi, Alevi kimliğinin kendilerine vereceği zarardan çekinilerek bunun saklanması, dini eğitimin alınamayarak yeni nesillerin bu konuda bilgisiz ve duyarsız olmaları nedeni ile Aleviler kendi gelenek-töre ve inançlarından uzaklaşmışlardır.

Alevilerin heterodoks inanç mensubu olmalarından dolayı geçmişlerinde karşılaştıkları baskı, aşağılanma ve yok edilme gibi olaylara günümüzde de maruz kalmaları, onları bir miktar birliğe ve inançlarını daha yüksek sesle söylemeye itmişse de bunun sürekliliğinin sağlanması o kadar kolay görünmüyor. Özellikle 2 Temmuz 1993'de Sivas Madımak Otelin'de, Pir Sultan'ı Anma şenliklerinde 37 kişinin yakılarak öldürülmesi olayı ile Alevilerde birleşme ve kimliklerini söyleme

açısından bir hareketlilik görülmektedir. Basında Aleviliği tanıtan yazı dizilerilerine çok sık rastlanmakta, yayınlarının Alevi dergi ve gazetelerin sayısı artmakta, düzenlenen Alevi gecelerine katılım artmaktadır. İstanbul'da açılan cemevleri (sayıları dört de olsa) daha rahat ve fazla ziyaret edilmektedir. Artık modern giyimli, eğitimli Alevi gençleri, zülfikar kolyelerini takmakta, dergahlarda semah yapmaktadırlar. Fakat bu cüz'i hareketlilik, hiç çıkmayan Alevi sesinin fısıldamasıdır. Belki zamanla, artık Alevilik de özgürce kendini tanıtabilecek, Aleviler saklanmadan kimliklerini söyleyebileceklerdir.

Bugün Türkiye'deki ve onun tabii uzantısı olan Türkiye dışındaki Alevi toplumuna bakıldığı zaman, tıpkı sünni kesimde olduğu, monoblok bir yapı oluşturmadığı, özellikle orta yaşlı ve genç kuşak Alevilerin geleneksel Aleviliğin tarihi çizgilerinden zaman zaman epeyce farklı ve tabii ki günümüz ideolojilerinden esinlenen çok çeşitli eğilimler içinde olduklarını görmemek mümkün değildir. Bu gözlemimizin yazılı belgeleri, bugün Türkiye'de Cem, Kervan (önceki adı Kavga), Aşura, Pir Sultan Abdal gibi ve Batı Avrupa Ülkeleri ile Avustralya'da Ehl-i Beyt, Kızıl Yol, Gerçek İlim, Fidan, Mürşid vb. adını burada sayamayacağımız çeşitli Alevi-Bektaşî

dernek ve federasyonları tarafından yayınlanan dergiler ve kitaplardır. Bunlarda Aleviliğin bir din veya mezhep, yahut bir inanç sistemi değil, bir yaşam felsefesi veya ilerici devrimci bir eylem tarzı olduğundan tutunuz, gerçek islam olduğu iddiasına, yahut islamın Türklere has biçimi olduğundan islamla uzak-yakın ilişkisi olmayan ateist bir felsefe olduğuna kadar geniş bir yelpazenin şekillendiği görülür. Bu geniş yelpazede yer alan bütün eğilimlerin ileri sürdükleri ortak tez ise, Aleviliğin 'demokratik, laik, özgürlükçü, çağdaş' bir inanç sistemi ve Alevi toplumunun da bu çağdaş değerleri yüzyıllardan beri sergileyen, koruyan, savunan bir toplum olduğu iddiasıdır.

Aleviliği bu şekilde tanıtmaya çalışan aydınlar ve yazarlar, kanaatimizce gerçek Aleviliği tanıtmıyor, bugünün dünyasında paylaşılan bu evrensel değerleri Alevilik olarak takdim ediyorlar. Bu tezin gerçeği yansıtmadığını onu ileri sürenler de bilmektedirler. Çünkü en azından şurası herkesçe malumdur ki, Alevilik bu kavramların ortaya çıkıp geliştiği XVIII.-XX. yüzyıllardan çok önce vardı..Bugün bütün dünya bu evrensel değerlere katılmaktadır. Alevi toplumu da katılmaktadır. Türkiye'deki Sünni toplumun büyük çoğunluğu da bu kavramları paylaşmaktadır. Ama bu, Alevilik değildir.'104'

104-Prof.Dr.Ahmet Yaşar Ocak, 'Türkiye'de Aleviliğin Sosyo-

Kültürel Problemleri Üzerine Bir Yaklaşım Denemesi ve Bazı Düşünceler', Cem Dergisi, yıl 3, sayı 31, Aralık'93,syf 21

III-2, DEVLET POLİTİKASI

III-2,a) Baskı Grubu Oluşturma

Yönetim, kararlarının uygulanması aşamasında kendine büyük güçlükler çıkarabilecek bir baskı kümesinin temsilcilerinin görüşüne önceden başvurmak zorundadır. Yönetimin çevreye açıklığı yöneticilerin girişimine değil, çoğulcu yapıdaki toplumlardaki değişik kümelerin, tabakalara örgütlenmelerine ve eylemlerinin yoğunluğuna bağlıdır. Buna kuşkusuz örgütlenen kümelerin toplumsal ve ekonomik yapı içinde ve üretim ilişkisi içindeki yerinin payını katmak gerekir. Örneğin işçi sendikaları ile kelebek sevenler derneğinin kamu yönetimi üzerindeki etkilerinde zorunlu farklılıklar olacaktır. Yönetilenler kümesi toplumsal sürtüşmenin odağında bulunuyorsa, yönetimin bu kümeyle dayanışmaya dayalı ilişkisi ister istemez gerçekleşecektir. '105'

III-2,b) Aleviler ve Devlet Baskısı

Selçuklu ve Osmanlı döneminde çeşitli baskılarla karşı karşıya kalan Aleviler, Cumhuriyet döneminde de aynı sorunlarla yüz yüze kalmışlardır. 1980 ve '90 lı yıllarda tüm

dünyada sınırların kalkması, kardeşlik duyguları, özgürlük, demokrasi, kendini ifade etme hakkı gibi değerlerle birlikte ırksal ve dinsel azınlıklar ve gruplar kimliklerine ve kültürlerine sahip çıkmaya başladılar. Bu istemler ve değerler evrenselleşti ve haklılaştı.

Artık dünya ülkeleri arasında iyi bir imaj çizmenin yolu, insan haklarının tanınmasından, demokrasiden ve özgürlüklerin sağlanmasından geçiyor. Bunu gözönünde bulundurmak durumunda olan devletler ve hükümetler, ister istemez azınlıkların isteklerini dikkate almak durumunda kalmaktadır. Türkiye'deki yönetim de dünyadaki gelişmelere ayak uydurarak ve kendi bünyesinde meydana gelen sosyal olayların da etkisiyle Aleviliğin varlığını kabullenmek durumunda kalmıştır. Bu kabullenmede, aydınların ve Alevi vatandaşların oy potansiyellerinin büyük önemini gözardı etmemek gerekir. Bununla birlikte, Anadolu Aleviliği istediği konuma gelememiştir. Alevilerin varlığı kabullenilmiş, fakat istemleri ve hakları konusunda herhangi somut bir ilerleme sağlanamamıştır.

III-2,c) A l e v i l i k v e H ü k ü m e t l e r

Hükümetlerin, Alevilere bakış açısı değişmelidir. Alevilere yönelik olumsuz şartlanmalar, iş başına gelen

hükümet üyelerini de etkilemektedir. Bunlar, Aleviliği görmezden geliyor, yok sayıyorlar. Bakanlar ve milletvekilleri 'Alevi' sözünü ağızlarına almaya korkuyorlar. Bizim gibi çok kültürlü toplumlarda, hükümetler, bütün inançlara saygı duyacak bir politika izlemek zorundadırlar. Diyanet işlerinin, Milli Eğitim Bakanlığının bu açıdan yeni baştan düzenlenmesi, hükümetlerin önünde çok önemli bir görev olarak durmaktadır. Aleviler, kültürleri gereği hoşgörülü, bilime saygılı, ilerlemeye açık toplumdur. Bağınaz düşünceye karşıdırlar. Laik devletin, şeriat devleti kurma çabalarına karşı korunması için, bugün Alevi varlığı bir güvencedir. Devlet bu güvenceyi eritmeyi değil, kuvvetlendirmeyi düşünmelidir. Demokratik, laik, çoğulcu güçler, Alevi varlığının netleşmesi için çaba göstermelidir.'106'

III-2,d) A l e v i l i k v e D i y a n e t

"Diyanet İşleri Başkanlığı, ülkemizdeki bütün Müslümanları temsil ediyor...Aleviler de Müslüman olduğuna göre, bu yaygara neden?"(Diyanet Aylık Dergi Ocak '92)
İşte burada biraz durmak gerekiyor. Çünkü ileri sürülen iddia büyük Türkiye'nin gerçekleri ile asla bağdaşmayan bir iddiadır.

Yani Diyanet demek istiyor ki 'Biz tüm Müslümanları temsil ediyoruz,onların görüşleri bizden sorulur. Alevilerin de endişe etmesine hiç gerek yoktur, ülkemizdeki dinsel gelişmeler devletin kurumu olan Diyanetin kontrolü altındadır ve devlet laikdir.' Fakat bu resmi iddianın ülkemizin dinsel gerçekleriyle en ufak bir ilgisi yoktur...Diyanet, bırakalım Alevileri, Sünni ve Şii müslümanların dahi önemli bir kısmını temsil edememektedir. '107'

Sırası gelmişken şunu da kaydetmek gerekir ki, Diyanet İşleri Başkanlığı'na 1993 yılı için toplam 3 trilyon 711 milyar lira bütçe ayrıldı. Diyanet'e bağlı 100 bin dolayında din görevlisine, personel giderleri için 3.5 trilyon lira ayrılırken, bu rakam 8 bakanlığın toplam bütçesinden daha fazla oldu.Bu bakanlıklar ise şunlardır: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı,Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı,Turizm Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, Orman Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı...'108'

Hemen hemen bütün Alevilikle ilgili araştırma yapan yazarların birleştikleri nokta, Diyanetin Türkiye nüfusunun üçte birinden (Alevilerden) elde edilen vergilerle, Sünni kesime hizmet verdiğidir. Yani Alevilerden alınan vergiler, hizmet olarak başkalarına dönüyor. Yine Diyanet, Cami istemeyen Alevi'nin köyüne ısrarla Cami yaptırıyor. Kendi

107-Reha Çamuroğlu, Günümüz Aleviliğinin Sorunları, syf 14

108-Battal Pehlivan, Aleviler ve Diyanet, syf 120

dini eğitimini veren okullar açtırıyor. Bütün bunlar ise hakların gasp edilmesi olarak değerlendiriliyor.

Alevi kökenli bir sosyalist, "Alevilik içerisinde bugün esas olarak iki akım var. Bir tanesi devletten kopuşu temsil ediyor. Diğeri ise devletle bütünleşmekten yana" diyor.'109'

III-2,e) M e z h e p K a v g a s ı

Alevilerin inanç ve ibadetlerini öğrenme ve öğretme (okullarda) özgürlüğü yoktur. Hanefi, Hambeli, Maliki, Şafii mezhepleri kabul edilmiş. Bunların hocası olan Hz. Resulullahın torunu olan Hz.İmam Caferi Sadık'ın kurumlaştırdığı Caferi Mezhebi beşinci mezhep kınaması altında kabul görmüyor. Oysa ki Müslüman devletlerin hemen hepsinde resmen kabul edilmiş ve kanunlarında yerini almıştır. Mısır'da Ezher Üniversitesi'nde kürsüsü var, okutuluyor. Bizde yasak. Oysa ki Caferi Mezhebi diğer dört Sünni Mezhepleri gibi kanunlarımızda yerini alsa, kanuni teminata kavuşmuş olması nedeniyle, bir Sünni Aleviye, 'Kızılbaş' 'kafir', 'beşinci mezhepten' diyemez ve mezhep, Alevi-Sünni kavgası da olmaz.'110'

Sünnilik , halifelik sorunundan kısa bir süre sonra, Muaviye ile birlikte hep yönetim aracı olarak kullanılmış, günümüzde de bu inanca böyle bir görev yüklemiştir. Alevilik

109-Aydınlık Gazetesi,Haftanın Konusu:'Alevilerden Sağ Çengele Tepki', 27.08.1994, syf4

110-Av.Muharrem Naci Orhan,Yeni Günaydın Gazetesi,'Alevi Dedeleri Aydınları' Röportaj:Süleyman Yağız, Dizi:20, 22.03.1994

muhalafet görüntüsündedir. Sünnilik, kendi dünya görüşünü egemen kılmak için yönetimde olmasının sağladığı avantajları ve bütün olanaklarını kullanmaktadır. Okullar, devlet bütçesi, devlet yayın organları ve hükümette yer alan yöneticilerin günlük hayatları ve demeçlerinde propagandası yapılan egemen inanç, diğer inançlara şans tanımak istememektedir. Sünni kesimin tamamını bu görüş içinde değerlendirmek haksızlık olacaktır. Sünni kesim içinde de , diğer inançlara saygılı, hoşgörülü kişiler vardır. Hatta bunlar arasında heterodoks inanç sahiplerinin özgürlüklerinin sağlanması için ellerinden gelen yardımı yapan kişiler çoktur.

III-3, YASAL DURUM

III-3,a) D i n v e V i c d a n H ü r r i y e t i

1982 Anayasasının 4. Bölümünde din ve vicdan hürriyeti devlet güvencesi altına alınıyor.

"MADDE 24. - Herkes, vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

14 üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dini ayin ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dini ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz, dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

Din ve ahlak eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcilerinin talebine bağlıdır." '111'

Bu maddenin bundan sonraki fıkrasında da bu serbestliğin, ülkenin siyasal ve hukuksal düzenini bozacak şekilde kötüye kullanılamayacağı anlatılıyor.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti 1924, 1961 ve son olarak da

111-1982 Anayasası, Madde 24, 4.Bölüm, 'Din ve Vicdan

Hürriyeti', syf 39

1982 Anayasası ile kişilerin din ve vicdan hürriyetini güvence altına almıştır. Fakat kendisini oluşturan yöneticiler, bu hürriyetin yaşanmasını engellemişlerdir. Dolayısı ile din ve vicdan hürriyetini düzenleyen Anayasa maddesi, kağıt üzerinde kalan bir güvence olmaktan öteye gidememiştir.

Görülüyor ki hiçbir insan fikir ve düşüncelerinden ya da dinsel inanç ve kanaatinden dolayı kınanmayacak ve herkes mensup olduğu dinin ayinlerini, ibadetini yapmakta serbest olacaktır. Bu serbestlik Osmanlının yıkıntıları üzerine kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti'nin getirdiği bir yeniliktir ve önemli özelliği de, dinsel inançlar adına ötedenberi yapılagelen baskıları önleyen, inançlara ve düşünceye serbestlik getiren yeni bir hukuksal düzenleme olmasıdır. Laikliğin temel düşüncesi (ilkesi) de bu serbestliktir...Çağına yakışır bir hukuk devletinin (Türkiye Cumhuriyetimizin) vazgeçilmez koşulu olan bu yasal düzenlemenin dinsel inançlara aykırı düştüğü de söylenemez. Çünkü Kur-an'ın sözlerinin 'bir öğüt' olduğu birçok surelerde tekrar tekrar söylenmiş ve bu öğüt olma özelliği "dinde zorlama yoktur" (Bakara 256) sözleri ile kural haline getirilmiştir. Bu serbestlik insana tanınan üstünlükler ile

birlikte anlatılmıştır. İşte laiklik, dinlerin mahiyetindeki bu serbestliğin yasalar ile ifade edilmesidir, laik devlet de bu serbestliğin hukuksal ortamını hazırlayan, ona hukuksal şeklini veren devlettir. Bu aynı zamanda insanlık değerlerini kapsayan bir düzenleme olmuştur ve insanlık çetin ve kanlı mücadeleler ile bu noktaya gelebilmiştir. '112'

III-3,b) K a n u n ö n ü n d e E ş i t l i k

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 10. maddesi aynen şöyle demektedir:

"X. Kanun önünde Eşitlik

Madde 10 Herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.
...

Devlet organları ve idari makamlar bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."

Son yıllarda olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına karşı devlet yetkilerini kullananlarda Alevi-Sünni, Türk-Kürt Laz-Çerkez ayırımına göre vatandaşları tasnif etme belirtilerinin gözükmesi Atatürk Cumhuriyetinin temellerine dinamit koymaktan başka bir anlam taşımaz. Anayasanın 10.

112-Sabri Yazıcıoğlu (Hukukçu,Emekli Yargıç), 'T.C.

Anayasaları ve Laiklik', Cumhuriyet Gazetesi, Olaylar ve Görüşler Köşesi, 09.02.1994, syf 2

maddesinin açık hükmüne rağmen Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Alevi vatandaşlara karşı ilgisizliği, devletin din işlerine ilişkin tahsilatının tümünün Sünni inanç doğrultusunda sarfedilmesi ve Aleviliğin yok sayılması Anayasanın 10. maddesinin nasıl pervasızca çiğnenebildiğinin en açık örneğidir. '113'

III-3,c) L a i k l i k

Anayasanın laiklik ilkelerine aykırı uygulamalarından biri de Devletin kendisini din eğitiminden sorumlu saymasıdır. Mademki ibadet kişiye aittir, kişi bunu vaktiyle nasıl çözümlemişse yine öyle yapacaktır. Toplumun din adamlarına ihtiyacını aşırı biçimde göstermek gerçekleri yansıtmaz. Köylünün duvarcıya, demirciye, nalbarta ihtiyacı ne ise din adamına olan ihtiyacı da odur. İnsanlar ölüyor, onların namazını kıldırmak, belli namaz dualarını öğrenmek için din adamlarına ihtiyaç vardır. Bunun için bütçeden milyarlar ayırıp, din kurumlarına harcamaya gerek yok. Bunun için sayısız din okulları gereksiz. Çoğu zaman bu işler için köylü kendi içinden bunları yapmaya hevesli elemanlar seçer ve kendisine imam yapar. '114'

113-Prof.Dr.İzzettin Doğan, 'Kanun Önünde Eşitlik Anayasa Md 10', Cem Dergisi, yıl 1, sayı 4, Eylül'91, syf 7

114-Prof.Dr.Cahit Tanyol, 'Din Eğitimi ve Anayasa', Cem Dergisi, yıl 1, sayı 5, Ekim'91, syf 12

Kendisini din eğitiminden sorumlu sayan ve Anayasal düzenleme ile ilk ve ortaöğretimde din derslerine zorunluluk getiren devlet, diğer inanç sahiplerinin din ve vicdan hürriyetine, ibadet özgürlüğüne tecavüz etmektedir. Bu da yine din ve vicdan hürriyetini düzenleyen maddeleri ile gelişmektedir.

Alevi çocuğu ancak inancını yadsıyıp, vicdanına ters düştüğü zaman geçer not almaktadır. Bu da vicdan ve inanç özgürlüğüne aykırıdır. Kaldı ki, biz din derslerinin kaldırılmasını istemiyoruz. Sadece, zorunlu olmaktan çıkarılmasını savunuyoruz. İsteyen çocuğuna dersi aldırabilir, istemeyen çocuğunu bu derse göndermez. Mesele budur. Bu kadar masum bir istek dahi kabul edilmiyorsa, ülkemizdeki hak ve eşitliğe ve tüm vatandaşların eşit ve birinci sınıf olduğu savlarına bakın. Bu sözler inandırıcı olmaktan uzaktır. '115'

III-4, ALEVİLERİN SORUMLULUĞU

III-4,a) T a k ı y y e

Aleviler, azınlık olarak yaşadıkları ve egemen Sünni görüşe, anlayışa ve ibadete, şekilci uygulamalara uymadıkları için dışlanmışlar ve karşılaştıkları baskılar sonucu kimliklerini gizlemişlerdir. Sosyal patlama denecek olayların neden olduğu bir rahatlama döneminde TV kanallarında ve basında Alevilik tanıtılıyor, Alevilerin inanç ve yaşamları hakkında bilgi veriliyor. Fakat, sade Alevi vatandaş hala kimliğini saklıyor, Alevi olmasının neden olduğu rahatsızlıkları yaşıyor. Cemevine giden can, komşusuna: 'Hava almak için biraz dolaşmaya çıktım.' diyor. Burada gizlenen Alevinin bireysel olarak, Alevilik açısından sorumluluğu konusunda "suçlu" damgası yemesi, sorunu çözümlememektedir. Toplumsal veya bireysel davranışların kökeninde onları yaratan çok çeşitli faktörler yatmaktadır.

Çok uzun bir tarihsel geçmişi olan, hatta doğuş nedenleri olan Alevi-Sünni görüşlerin birbirleri ile çatışması, farklılıklarının bir türlü kabullenilmemesi her iki inanç sahiplerini karşı karşıya getirmiştir. Güçsüz olan taraf mensupları karşılaşılabilecekleri olumsuzluklardan kurtulmanın yolunu saklamakda, takıyye yapmada bulmuştur.

Takıyye, herhangi bir tehlikeden korunmak amacı ile, mensup olunan inancın gizlenmesi, saklanması anlamındadır. Dinlerin oluşumlarında, ibadetler gizlenerek yapılmış ve inançlar saklanmıştır. İnsanlar, egemen inançlar karşısında mevcudiyetlerini koruyabilmek amacıyla zorunlu olarak bu yola başvurmuşlardır. Daha sonraları hızla yayılan dinler, taraftar sayıları artınca hükmeden durumuna gelmişler bu defa Heteredoks inanç sahipleri Takıyye yapmak durumunda kalmışlardır. Günümüzde heteredoks inanç sahibi olan Anadolu Alevileri iş, okul ve arkadaş çevrelerinde aşağılanmamak, inançlarından dolayı işlerini kaybetmemek veya bazı avantajların kaybedilmemesini sağlamak amacı ile Takıyye yapmaktadırlar. Zaman zaman takıyye yapmak yararlı olabilir. Fakat bunun, mensup olunan inanç, gelenek ve göreneklerin yok olmasına neden olabileceği de dikkate alınmalıdır. Takıyyenin ölçüsünü iyi ayarlamak gereklidir.

III-4, b) A l e v i H a l k ı n S o r u m l u l u ğ u

Aleviler, dayandığı yüksek insani değerlerden dolayı gururla mensup oldukları mezhebi söylemelidirler. Kişilerin mensup oldukları mezhebi gizlemelerinin ayıbının kaldırılmasında her Alevinin kendi sorumluluğu olduğu kadar,

Alevi aydınınının, Alevi örgütlerinin, Alevi işadamlarının ve Alevi olmayan fakat insan haklarına saygılı, demokrat, hümanist tüm insanların sorumluluğu vardır. Kişilerin inanç ve ibadet özgürlüklerine saygı duyulmalı ve bu konuda yapılan baskılara karşı herkes direnmelidir. Bunlar artık evrensel değerlerdir. İnsanlık tarihinin oluşturduğu, insan düşüncesinin geliştirdiği doğru değerlerdir. Alevilik açısından değil, tüm inançlar açısından aynı duyarlılık ve saygı gösterilmelidir.

Şu günlerde az da olsa bir canlanma görülen Alevi etkinlikleri ve onlarla ilgili yayınlar, ilerisi için ibadet özgürlüğüne kavuşabilecekleri ve felsefelerini rahatlıkla söyleyebilecekleri umudunun yaşadığını göstermektedir. Fakat buna ulaşabilmek de öyle kolay görünmüyor. Yıllardır gerek eğitimle, gerekse aileden alınan değerlerle öğrenilen 'Alevilerin Müslüman olmadıkları, mum söndü yaptıkları, kestiklerinin yenmediği, kafir oldukları' yolundaki ön yargıların silinmesi oldukça zor görünüyor. Bunun silinmesi hem zaman istiyor, hem de egemen ideolojinin istekli olması gerekiyor. İşte Alevilerin sorumluluğu burada başlıyor. Başka görüş ve inançlara karşı olmaktan çok, kendi özelliklerini-güzelliklerini her Alevi önce öğrenmeli, sonra bunları rahatlıkla söyleyebilmelidir.

Alevi topluluğu çok partili yaşama geçilmesinden sonra kendini geriye çeken bir topluluktur. Birlik Partisi'nin kuruluşuna kadar, siyasal talepleri olan bir cemaat halinde ortaya çıkmamışlardır. Topluluk olarak ortaya çıkmak bir yana, Alevi vatandaşlarımız kendilerini birey olarak ortaya koymaktan da çekinmişlerdir. Alevi bir arkadaşımın dile getirdiği üzere, çekingenlik 'genlerine kadar' işlemiştir. Bu çekingenliğin kökeninde yatan şey, toplumumuzdaki 'önyargılar' ve Alevilerin bu önyargılar karşısındaki tutumlarıdır. Ama şimdi bu çekingenliğin aşıldığını memnuniyetle görüyoruz.

Ancak Alevi topluluğunun kendi geleceği ve laik Cumhuriyetimizin geleceği açısından, savsaklayamayacağı bir görev ve sorumluluğu vardır. Örgütlü bir biçimde sorunlarına sahip çıkmak. Eğer bu sorumluluğun gereği yerine getirilmezse, korkarım bizleri çok daha karanlık günler beklemektedir. '116'

III-4,c) Alevi Aydınının Sorumluluğu

Alevi aydınının sorumluluğu, sıradan bir aydının sorumluluğunun çok üzerindedir, çok daha büyük bir önem taşımaktadır. O, yıllardır ezilen bir topluluk karşısında sorumludur. Kuşkusuz genel olarak ezilenlerin yanında olmak daha büyük bir erdemdir, ama önce Alevinin kendisine sahip çıkması gerekir. Aydın sorumluluğu ciddi, bilimsel, toparlayıcı, ülke birliğini sarsmayıcı, çağdaş bir örgütlenme içinde rasyonel hale gelir.

Kanımızca bu tür bir örgütlenmede Alevi Araştırma Merkezi düşünsel inisiyatifi de olursa, aydın sorumluluğu daha etkin bir şekilde gündeme gelir ve kişisel olarak politik çıkarlardan soyutlanabilir. '117'

III-4,d) Alevi Örgütlenmesi

Aleviler hızla örgütleniyor. Semah Kültür ve Araştırma Vakfı, Pir Sultan Abdal Kültür Derneği ve Hacı Bektaş Veli dernekleri ile demokrasi ve laiklik adına çalışma yapan diğer demokratik örgütler yoğun bir çaba gösteriyorlar. Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu ve ona bağlı 100'ün üstünde dernek ise Hollanda, İsviçre ve Avusturya ile diğer Avrupa

117-Prof.Dr.Niyazi Öktem, 'Alevi Aydınının Konumu ve

Sorumluluğu', Nefes Dergisi, yıl 1, sayı 6, Nisan'94, syf 28

lkelerinde vnlecek çalışmalar yapıyorlar. Daha da olacak. Radyo ve TV kurma çalışmaları da son aşamaya geldi. '118'

III-4,e)N e i  i n A l e v i  r g  t l e n m e s i ?

1- Herhangi bir yerde inançtan söz edilirken bunun hangi inanç olduğu herkes tarafından biliniyormuş gibi konuşuluyor. Adam televizyonda "inancımızda Ramazanda oruç tutmak vardır." derken bu sözünü bir de devlet memuru sıfatıyla desteklerken Türkiye'nin tüm insanlarını bağladığını zımnen ileri sürmüş oluyor. Aleviler bu durumun sona ermesini istiyorlar. Devletin inançlar karşısında eşiti olmasını istiyorlar. Bunu demokratik baskı yöntemleriyle sağlayabilmek için rgtleniyorlar.

2- Kendi gleriyle kendi sorunlarını çözebilmek için rgtleniyorlar. Örgütsüzlük Alevileri o hale getirmiş ki en basit sorunları bile çözülemiyor. Cenaze kaldırılması, ritüellerin uygulanması için mekan bulunması, i Alevilik eğitimi gibi çözümü çok kolay sorunlar bile büyükmüş gibi görünüyor.

3- Sivas olayının bizlere bir kez daha gösterdiği bir gerçek nedeniyle rgtleniyoruz. Tüm dünyanın gözü önünde

118-Battal Pehlivan, Yeni Günaydın Gazetesi, 'Alevi Dedeleri

Aydınları, Röportaj:Süleyman Yağız, Dizi 6, 08.03.1994

yazar, sanatçı ve çocuklarımız yakıldı. Kimsenin kılı kıpırdamadı.

4-Tüm sorunların çözümü demokratik bir Türkiye'de çeşitlilik içinde bir arada yaşamaktan geçer. Alevilik, çoğu kimsenin iddia ettiği gibi Alevilere ayrıcalıklı siyasi haklar elde etmek için örgütlenmiyor. Tüm vatandaşların eşit muameleye tabi olduğu bir Türkiye, Alevilerin örgütlenme nedenlerinden birisidir. '119'

Alevi örgütlenmeleri konusunda sonuç olarak şunu diyebiliriz: Alevi örgütlenmeleri tek çatı altında gerçekleşmelidir, merkezi olmalıdır. Fiziki, fikri (Alevi aydınları, yazar ve sanatçıları) ve maddi güçler bir yerde toparlanmalıdır. Yoksa şu anda olduğu gibi Hacı Bektaş, Pir Sultan vb. adlarla Aleviler örgütlenemezler, sadece dernekleşirler. Küçük küçük derneklerin de kalıcı kurumlar yaratması mümkün değildir.

Ülkemizin tarihini, kendi kimliğimizin kaynaklarını, kültürümüzü çok iyi bilmek zorundayız. Bilmek için de araştırmak ve çok iyi okumak gerekiyor. Bilgi donanımlı, bilinçli insanlar olmazsak, yola çıktığımız kimlik mücadelemizi başarıya götüremeyiz. Teknoloji hangi yeniliklere ulaşırsa ulaşsın, uygarlık savaşı daima bilimle,

119-Reha Çamuroğlu, 'Niçin Alevi örgütlenmesi?', Cumhuriyet Gazetesi, Dizi Yazı:"Şeriat ve Alevilik", Hazırlayanları: Cemal Şener-Miyase İlknur, 23.08.1994, syf 10

fenle kazanılmıştır. Bunu hiç bir zaman unutmayalım. Hacı Bektaş-ı Veli, 'Oku ve okut' diyor. Kur'an da, Tanrı Kelamı da 'Oku' ile başlıyor. '120'

III-5, KENTLEŞMENİN GETİRDİĞİ SORUNLAR

III-5,a) T ü k e t i c i K ü l t ü r l e r i n E t k i s i

Gelişmesi engellenmiş bölgelerin toplumlarında siyasal ve ekonomik gelişmelerde çok büyük etkileri olan bağımlı kültürel-ideolojik yapı, tüketici kültürlerde bir kültür bunalımına neden olmaktadır. Tümüyle üretildiği kültürün ideolojik yapısına, siyasal ve ekonomik çıkarlarına uygun iletilerle dolu, biçim ve içerik koşulları üretici kültürler tarafından belirlenen, yabancı kaynaklı yığinsal iletim ürünleri, tüketici kültürlerin ürettikleri bu koşullara uymayan yığinsal iletim ürünlerini de sürecin dışına ittiklerinden, tüketici kültürlerde ulusal-yerel kültürlerden kaynaklanan genel kültür ürünleriyle, başka kültürlerden kaynaklanan yığinsal iletim ürünleri arasında bir gelişki ortaya çıkmaktadır. Ancak, bu toplumların kalkınma sürecinde kaçınılmaz olarak, iletişimde egemen olan yığinsal iletim süreci, ulusal kültürü çarpıtmakta, ezmekte ve yozlaştırmaktadır. '121'

Çağımızda en etkili kamuoyu oluşturma araçları, iletişim araçlarıdır. Toplumda yapılabilecek köklü değişimler için sağlıklı bir kamuoyuna ihtiyaç vardır. Kamuoyunun sağlıklı

121-Doç.Dr. Ersan İlal, İletişim Yığinsal İletim Araçları Ve

Toplum Kavramlar-Kurumlar-Kuramlar, syf 83

oluşabilmesi ise, iletişim araçlarından geçen iletilerin içeriklerine bağlıdır. Günümüzde, yoğun bir ileti bombardımanı altında bulunan birey ve toplum farkında olmadan bu iletilere göre şekillenmektedir. Örneğin, gündemde 'çevreyi korumak' yer alıyorsa herkes çevreci oluyor. Gündemde 'dinazorlar' varsa, her yerde 'dinazor'lara rastlıyoruz. Kısaca iletişim araçları nasıl olmamızı istiyorsa, öyle oluyoruz. Bu kentleşmenin, teknolojik ilerlemenin getirdiği, aynı zamanda gelişmemiş ülkelerin kültürel olarak yönlendirilmesi ve onlardan ekonomik çıkar sağlamanın bir şeklidir.

Bugün Aleviliğin ve diğer pek çok inancın-kültürün yaşadığı çarpıklık ve yozlaşma kentleşme ile birlikte, egemen kültürlerin yarattıkları yabancılaşmadan kaynaklanmaktadır.

III-5, b) A l e v i M e d y a s ı

Aleviler radyo, televizyon ve dergilerle seslerini daha geniş kitlelere yayma çabasındalar. Alevi medyasında ağırlık dergilerde.

Cem Dergisi (Türkiye genelinde yayınlanıyor), Nefes Dergisi, Pir Sultan Abdal Dergisi, Hacı Bektaş Dergisi, Kervan Dergisi, Yurtta Birlik, Dost Dergisi, Gönüllerin Sesi

Gazetesi, Alevilerin Sesi (Avrupa Alevi Birlikleri Federasyonu'nun aylık yayın organı), Ehl-i Beyt (Almanya'da çıkıyor), Mürşid (Almanya'da çıkıyor), FM Mozaik Radyosu (Ankara'da yayın yapıyor), Cem Dergisi'nin TV kurmak için çabaları var. '122'

Şu günlerde Alevi yayınlarında bir patlama meydana gelmiştir. Yazılan kitapların sayısının artışı ile birlikte, bunların satışında da artış sağlanmıştır. Dergah kütüphaneleri, kitap almak için gelenlerle dolup, taşmaktadır.

III-5,c) K e n t l e r d e k i Y a ş a m

1970'li yılların başında köyden kente ekonomik nedenlerle göç etmeye başlayan Alevi kesiminin buradaki hayatının en önemli bölümünü geçim sıkıntısı aldı. Öncelikle başını sokacak bir ev, karnını doyurabileceği yemek önemliydi. Çevresinde ise daha önce kente gelmiş Sünniler bulunuyordu. Ekonomik ve eğitim açısından yoksul olan aleviler, kimliklerini gizlediler. Kendi ibadet ve inançları ile ilgili girişimlerde bulunmayan Aleviler, bu konudaki herşeylerini köylerinde bırakmışlardı. Neredeyse kendi inançları sırtlarında kamburdu. Ramazan ayında oruç tutmadıkları halde 'tutuyorum' dediler. Cuma namazına gitmek

122-Hürriyet Gazetesi, "Aleviler'94" yazı dizisi, syf 9

Hazırlayanlar:Zeynep Atikkan-Berran Tözer, 19.08.1994

zorunda olanlar: 'Onlar ne yapıyorlarsa, ben o hareketleri taklit ediyorum' diyerek, Aleviliklerini gizlediklerini belirttiler. Okullarda din derslerinde Alevi olduğunu söyleyemeyen, bunu arkadaşlarından gizleyen pek çok Alevi çocuğunun olduğu herkesçe bilinen bir gerçek. 1990'lı yıllara bu koşullarda gelindi.

III-5,d)Değişen Değerler ve Sorunlar

1990'lı yılların başında gerek Türkiye'nin karşılaştığı sorunlar, gerek dünyadaki farklı kültürlerin kendilerini ifade etme savaşları, iletişim araçlarının gelişmesiyle evrenselleşen değerler, ekonomik dengelerin değişmesi ve siyasi kaygılar Alevilere bakış açısında farklılıklar yaratmaya başladı. Yine Türkiye'de şariatçıların güçlenmesi ve bunun karşısında laik Alevi-Sünni kesimin yer alması ile Alevilerin küçümselemeyecek bir oy potansiyeli oluşturduğunun farkına varılması bakış açısındaki değişimin diğer nedenlerini oluşturdu.

- Bugün ekonomik açıdan orta sınıf ve üzerinde olan Aleviler, eğitim düzeyi olarak da yükselmişlerdir.
- Alevilik konusunda çeşitli çabalarla alınan yollar konusunda yeni bir problem olarak, kimliğini saklayarak

yetişen Alevi gençlik yer almaktadır. Dinsel eğitimden uzak, Alevi olduğunu uzun yıllar saklayan gençlik için bugün, Alevi ibadet ve dünya görüşünün pek bir önemi yoktur. Artık onlar için bunları öğrenmek boş ve gereksizdir. Şehirlerde yaşayan ikinci ve üçüncü kuşak, işi, okulu ve günlük uğraşlarının içinde dinsel faaliyetler yer almıyor.

- Kentlerdeki büyük bir Alevi kitlesi, Allah'a, Hz. Muhammed'e inanıyor, Ali'ye önem veriyor. Bu kadarı onlar için yeterli oluyor. Alevi olduğunu rahatlıkla söyleyemiyor, ama Sünnileşmiyor da. Sünnilerin şekle önem vererek, insani değerleri gözardı ettikleri görüşünü benimsiyor.

- Sünni komşuları ile iyi geçinen Aleviler, onlarla tam anlamı ile samimi olunamayacağına, belli bir noktadan sonra kendilerinin dışlanacağına inanıyorlar. Sünniler ise, birlikte oturdukları, sohbet ettikleri, yardımlaştıkları Alevilerin namus anlayışını gördükleri halde, yine de 'kızılbaş' 'mum söndü yapıyorlar' gibi yargılarını bırakmamaktadırlar. Yukarıda anlatılan görüşler genel eğilimleri göstermekle beraber, bunun dışında yer alan bir grubun varlığını da inkar etmemek gerekir. Bugün insanları ırk, mezhep gibi faktörlerle sınıflamayan, insanlara sadece insan olmalarından ötürü önem veren, saygı

duyan her mezhepten, milliyetten insanların var olduğunu bilmek bizleri biraz olsun rahatlatıyor ve mutlu ediyor.

- Kentlerdeki Aleviler için önemli bir konu da evlilik sorunu. Şehirde birarada yaşayan insanların birbirine ilgi duyması ve bunu evlilikle sonuçlandırmak istemesi çok doğal görünse de, farklı mezhep insanları bunu istiyorsa bir sorun oluyor. Farklı kültürlerle yetişen ve birbirine karşı olan iki kesimin gençleri arasındaki aşk, büyüklerinin engelleme çabaları ve daha sonrasında ise (evlilik olması durumunda) sürekli aile hayatlarına karışılması ve isteklerde bulunulması problemler yaratmaktadır.

- Diğer bir sorun da Alevilerin cenazelerinin camide yıkanmasıdır. Hayatı boyunca camiye gitmeyen Aleviler cenazelerini yıkayacakları bir cemevi olmadığı için camiye gitmek zorunda kalmaktadırlar. Zorunda kalmaktadırlar, çünkü isteyerek gitmemektedirler. Cami hocası da, Alevilere karşı sıcak davranmamaktadır, hatta pek çok hoca'nın cenazenin kaldırılması konusunda yardımcı olmadıkları, sorun çıkardıkları bilinmektedir. Burada büyük görev, Alevi vatandaşların vergileri ile onlara ibadet yeri sağlamayan devlete düşmektedir. Cemevinin yeterli olduğu yerlerde bu sorunların yaşanmayacağı ortadadır.

III-5,e) K e n t l e r d e k i A l e v i G e n  l i k

Karacaahmet Dergahı Yönetim Kurulu Üyesi Miyase İlknur, kentte yaşayan Alevi gençliğinin üç ayrı kulvarda koştığını söylüyor. İlknur'a göre "maalesef azınlıkta" olan grup, Aleviliği gerçekten biliyor, araştırıyor, Alevi felsefesiyle bütünleşmiş yaşıyor. Çoğunlukta olan grup ise büyük bir kimlik arayışı içinde. Bu kimlik arayışı, yaşamlarında Tarkan'la Arif Sağ'ı bir araya getiriyor. Bu gençler boyunlarında Zülfikar kolyeleriyle Tarkan dinlerken, Cem'lere katılıp semah da dönüyorlar. İki Bektâşi nefesi öğrenmeyi Aleviliği öğrenmek adına yeterli görüyorlar. Aynı zamanda, Alevi kimliğine en şiddetli biçimde sahip çıkan grup bu. Üçüncü kulvarda ise Alevilikten hiç nasibini almamış gençler yer alıyor. Ne Alevi felsefesiyle ne Alevi inanç sistemiyle, ne de Alevi müziğinin saz şairleriyle ilgileri var. '123'

III-5,f) A v r u p a ' d a k i A l e v i l e r

Alevilerin sosyal örgütlenmelerinin yasalar gereği yalnızca dernekler temelinde olması, yurtdışındaki Alevi örgütlenmesine oranla çok daha ağır bir seyir koyuyor ortaya. 1960'lerden başlayarak, özellikle Maraş olaylarının ardından

123-Hürriyet Gazetesi, "Aleviler'94" Yazı Dizisi,

Hazırlayanlar: Zeynep Atikkan - Berran Tözer, 19.08.1994

Avrupa'nın çeşitli ülkelerine göçen Aleviler, Batı demokrasisi içinde kısa sürede tek bir sese dönüşüyor ve merkezi Almanya'da olan bir federasyon oluşturuyorlar. Alevilerin göç destanının ciltleri şimdi Almanya'da yazılıyor. Bugün Almanya'daki Türklerin yüzde 30'u Alevi. Demokrasi, insan hakları gibi konularda farklı kavramlarla tanışmış onbinlerce insan ve onların çocukları. Örgütlenme biçimlerinde özgürler, yeni görüşleri Türkiye'deki Alevi gruplarına aktarmada son derece etkililer. Türkiye'deki örgütlenmelerle dirsek temasındalar. Türkiye'deki Aleviler, Almanya'dan esen yenilik rüzgarının artık meyvalarını topluyorlar. '124'

III-6, ALEVİLİKTE REFORM

Bütün inançlar, yazılı kuralları olsun olmasın, kişinin yorumuna ve zamana bağlı olarak değişimler yaşamaktadır. Alevi, Sünni veya Hristiyanlığın mezheplerinden biri, hangi inançtan olursa olsun bir kişinin inanç ve ibadet anlayışı ile aynı inançtan olan diğerinin yorumlarının tamamen aynı olması beklenemez. Allah'a, Muhammed'e inanan, ibadetinin gereklerini yerine getiren bir Müslüman, diğer binlerce Müslümandan farklı yorumlarda bulunabilir, inancının gereklerini yaşarken, diğer milyonlarca insandan farklı tercihler yapabilir.

Yani bir inanç salt bir şekilde olamaz. Bireylere, sosyal koşullara, zamana bağlı olarak farklılıklar gösterir.

Dinlerin doğuş tarihleri ve dönemlerinin sosyal koşulları dikkate alınacak olursa, bunların hiç değişmeden günümüzde uygulamalarının güçlükler yaratacağı görülür. Örneğin, Alevilikte köylerde cemevlerinde toplanan cemaat, bugün şehirlerde toplanandan sayıca çok daha azdı. Yine o günün koşullarında sandalye veya benzeri bir eşyayı toplanacak insanlara sağlamak imkansızdı. Yani o zamanın

koşullarında, cemevinde yerde diz üzerinde oturmak olağandı. Ama bugün hemen herkes, Allah-Muhammed-Ali'ye inandıkları ve Cem'i yapmak istedikleri halde yerde oturmayı çağdışı olarak görmektedirler. Bunun değiştirilmesinin ise inançlarından hiçbir şeyi eksiltmeyeceğine inanmaktadırlar. Bunun gibi bazı inançların ibadet anlayışlarında değişen değer ve gelişmelere bağlı olarak yeniliklerin yapılabileceği söylenebilir.

Alevi düşünür, araştırmacı ve ozanı Alevilikte yapılabilecek reformlarla ilgili görüşlerini şöyle belirtiyorlar.

Nejat Birdoğan :

"Reform olmadığı durumda her dinde çatışmalar olmaktadır. Üyesine mutluluk veren din, çağıyla barışık olmalıdır. Dünya küçülmüştür. Medya, uzak iklimleri ayağımıza getirmektedir. Sokak aralarında kimi tarikat zorlamalarıyla başları türbanlanan 8-10 yaşındaki minicik kızlarımız, o kılıklarıyla futbol oynuyorlar. Bu acıdır. Yavruların çağa ayak uydurması gerek. Alevilikte de bu gerekli. Açık açık söylüyorum. Bugün Alevi önderi geçinen mürşit kılıklılar Hacı Bektaş döneminden çok gerideler. Bunların reformu olmaz. Bunlar Alevilikten çıkarılmalılar.

Çağların en uzun yaşayan hanedanı bugün Alevilik içerisinde. Dedelik kurumu böyle yaşamaktadır. Kendilerine aslı-astarı olmadan peygamber torunu süsü vermektedirler. Öncelikle bu kurum ıslah edilmelidir. Bir başka tanımla, dedeler soylarına bakmadan Alevilerin kendi kuracakları okullarda yetişmelidir. Ayrıntıları yine kendileriyle tartışılabilir.

- Alevi ana babadan gelmeyenler de isterlerse Alevi olmalıdırlar.

- Çağın kimi gerekleri Cem törenlerinde ele alınıp, işlenmelidir. Kadın hakları, paylaşım, devlet, komşuları ile ilişkiler, demokratik yönetim, laisizm, üretim yöntemleri ilk akla gelen konular. Alevilik dünyasal olaylarla ilgilidir. Bizi ahiret ilgilendirmez. Suçlar burada, sevaplar da burada. Cennet, cehennem kavramları Alevilikte yoktur. Böyle ise dünyasal olan her olumlu düzenleme Cemlerimizde ele alınmalıdır. '125'

Av. Kemal Şeker:

"..Alevilik İslamiyetin reform görmüş birşeklidir. Alevilik Anadolu'nun öz kültürüyle İslami inancın birleşmesinden doğmuştur. Özünde insan sevgisi ön plana alınmıştır. Tanrıya katı kural ve yasaklayıcı

hükümlerin aksine, sevgiyle ulaşmak ister. Bu nedenle Aleviliğin reforma ihtiyacı yoktur. Alevilik özünde islami kuralların ana hedefine sevgi ile ulaşmak ister. Şekilcilikten uzaktır. Islami ilkeleri kabul ederken Arabın örf ve adedini, giyim ve kuşamını kabul etmek gibi bir saplantıya da düşmemiştir. Reform Aleviliğin iç dinamizminde var. '126'

Aşık Mahzuni Şerif:

"Reform inkarcılık değildir. Bu nedenledir ki, Alevilikte veya Sünnilikte İslamın doğuş yıllarından kalan yöntemler çağdaş bir inançla daha parlak hale getirilebilir. Dinlerde el sürülmeyecek noktalar elbette vardır. Örneğin: Allah'ın birliği, kitabın varlığı, dinin gerçekliği gibi. Ben bunlara el, dil sürülsün demiyorum. Ancak aynı inancın topluluklarını birbirine sürten sebeplerin tümü Alevi Sünni işbirliği ile tekrar gözden geçirilmeli. On dört yüzyıldır camiden camiye, imandan imama el değiştiren aynı şey hutbeler, daha barışçı, daha anlamlı, daha birlikçi ve daha bilimsel bir kıvam içine konulabileceği gibi, Alevilikte ve Sünnilikte var olan fal, remil, cincilik, kayıp biliciliği, benzeri hurafe ve mantık dışı olaylar ıslah edilebilir. Alevi seyyitliğindeki ilkel güzellikler modernize

edilerek çağdaş ve bilgin seyyitlerin eğitimi ve Türk diline verilen ehemmiyetle Alevi dergah ve cemlerinde yapılan Arapça Acemce dualar yerini, anlamlı Türkçeyle sadeleştirebilir. Özellikle Alevilikte, camilerde olduğu gibi diz çökerek zorluklar içinde dinlenen nasihat ve gülbenkler, modern salonda, rahat sandalyelerle dinlenebilir. Ve bunlara benzer birçok şeyler, ibadetin ve törenlerin özünü bozmamak kaydıyla, daha kolay, daha asri metodlarla uygulanabilir." '127'

Ali Balkız:

"Din dogmadır. Hiç kimse elifini bile değiştiremez. Dinde reform yerine, dinin kişinin vicdanında kalması sağlanabilirse, inanan ile inanılan, tapınan ile tapınak arasında kalması sağlanabilirse, inanmanın bir hak olduğu kadar, inanmamanın da bir hak olduğu kabul edilirse netice elde edilmiş olacaktır sanırım." '128'

Av. Muharrem Naci Orhan:

"Müslümanlığın özü olan ve doğru olan inançlarında bir değişiklik olmaz. Örneğin, Allah bir, Muhammed Resul, Kur'an hak. Temel ilkelerde değişiklik olmaz. Aksi halde kaş yapalım derken, göz çıkarılır. Şekle tabi hususlarda zaman ve mekana uygun olarak değişiklik yapılması

127-Aşık Mahzuni Şerif, Yeni Günaydın Gazetesi, agd, 07.03.1994, dizi 5

128-Ali Balkız (Pir Sultan Abdal Kültür Ve Sanat Dergisi Yönetmeni), Yeni Günaydın Gazetesi, agd, 09.03.1994, dizi 7

doğrudur ve zorunludur. Mecelle Mad. 39'da şöyle diyor:
'Ezmarla (zamanla) hükümler tegayyür (değişme) eder.'
Mecelle, medrese kafasıdır. Dünün medrese kafası değişimi
kabul ediyorda, 21. asra ayak dayayan, Müslümanım diyenler
buna yanaşmıyor. Görülüyor ki, Türkiye kara tehlikeye
girecek. Hz.Ali de şöyle buyuruyor: 'Dünyada tek değişmeyen
bir kanun var,o da değişme kanunudur.' Buyurunuz, bunu da
Hz.Ali söylüyor." '129'

Reha Çamuroğlu:

"Dinde ya da Alevilikte reform, 'Hadi
reform yapalım' diyerek olmaz. Her şeyden önce bunlara
inananların inançlarını özgürce yaşamalarıyla olur. Bu
yaşayış içinde cemaat yenilikleri asla uygun olarak
kendiliğinden üretir." '130'

129-Av.Muharrem Naci Orhan (Alevi Dedesi), Yeni Günaydın
Gazetesi, agd, 21.03.1994, dizi 19

130-Reha Çamuroğlu, Yeni Günaydın Gazetesi, agd, 14.03.1994
dizi 12

III-8, ALEVİ SORUNLARININ ÇÖZÜMÜ

Yılların birikimi ile oluşan, yığılan Alevi sorunlarının çözümü kolay değildir. Üstelik sorunun çözümünde yer alacak taraf sayısı da az değildir. Alevi sorunlarının çözümünde, Aleviler, Sünniler, Devlet ve İletişim Araçları rol alabilirler. Bunlardan bir kısmı karşı tarafı oluşturduğu için, yani sorunlara kaynaklık yaptıkları için, çözümsüzlüğe neden olmaktadır. Buna rağmen sorunların olduğu ve bunların çözüm beklediği yaşanan bir gerçektir.

- Alevi sorunlarının başında TANITIM sorunu yer almaktadır. Çeşitli nedenlerle kendilerini saklayan Aleviler kendileri dahi zamanla, kimliklerini unutmuşlardır. Aynı zamanda Sünnileşemeyen bu toplum, kendilerini Sünnilere de, tanıtamamışlar, onların çeşitli iftiralarına göğüs germişlerdir. Hiç hak etmedikleri halde, yıllarca süren söylentilerin gerçeğe bir ilgisi olmadığını anlatamamışlardır. Bunun için Aleviler rahatlıkla kendi inançlarını söylemeye, anlatmaya, tanıtmaya başlamalıdır. Öncelikle Aleviliği araştırarak, gerçek anlamı ile öğrenerek bilen bir Alevi, inandığı, bildiği güzelliklerin savunmasını daha kolay yapabilecektir.

- Alevilik ve Sünnilik birbirlerinden güzel, birbirlerinden doğru oldukları yolundaki yarışı bir tarafa bırakarak, birbirlerini kabullenme ve saygı duyma yolunu seçmelidirler. Her ikisinin ortak noktaları vardır, fakat farklılıklar da oldukça çoktur. Farklılıkların kabullenilmesi hiç bir tarafın inancını eksiltmez. Ya da bu kabullenme, taraflardan birine zarar vermeyeceği gibi, karşı tarafın inanç ve ibadetlerini özgürce, rahatlıkla yapmasına neden olacaktır ki, bu her inançta olan "dinde zorlama yoktur" düşüncesini gerçekleştirmiş olur.

- Yüzyıllar öncesinden kalan gizlice ibadet etmek artık çağımızda toplumların ve devletlerin yüz kızartıcı suçu olmalıdır. Bu nedenle Alevilerin en doğal hakları olan özgürce ibadet etmelerine olanak sağlayacak cemevlerinin artırılması sağlanmalıdır. Bu, Diyanetin yer aldığı ülkemizde devletin görevidir. Devlet bu görevini yerine getirmemekle kalmıyor, bu cemaatin cemevi yapmasını engelliyor. Aleviler, bu isteklerinde direnmeli, yasal yolları en sonuna kadar kullanarak hakları olan cemevlerini yaptırmalıdır. Cemevi sayısı ihtiyacı karşılayacak düzeye çıkarılmalıdır.

- Alevilik, sistemli bir hale getirilerek, yeni nesillere aktarılmalıdır. Bunda ise, en büyük görev bugün aktif şekilde çalışan Alevi Dernekleri, Alevi yayınlarını çıkaranlar,

aydınlar ve Alevi dedeleri ile dede babalara düşüyor.

- Örgütlenme için gerekli olan maddi desteğin yasal düzenlemelerle sağlanması ve bunun örgütlenme çalışmalarında, Aleviliğin araştırılması, cemevlerinin yapılması, Alevi din adamının yetiştirilmesinde kullanılması gerekmektedir.

- Diyanet işleri Hanefiliğin tekeliinden kurtarılmalıdır. Bugün, Diyanet işleri Başkanlığı laik devlet anlayışımız açısından yeniden ele alınıp, Sünniliğin Hanefi mezhebinin tekeliinden kurtarılmalıdır. Bünyesi içinde bir mezhepler müdürlüğü kurulmalıdır. Bu müdürlükte Alevi ve Sünni mezhep temsilcileri yer almalıdır. İslam dininde ruhban sınıfı olmadığı için, din hizmetleri sınıfı kaldırılmalıdır. Genel bütçeden pay ayrılmamalıdır. Bu hizmetler cemaatlara bırakılmalıdır. '131'

- Şu anda iki farklı görüntü sergileyen Alevi Aydını ve Alevi Toplum arasındaki kopukluk giderilmelidir. Burada Alevi aydınına büyük görevler düşmektedir. Aleviliği uzun bir zaman dilimi içinde rafa kaldıran Alevilere, Alevilik anlatılmalıdır. Aleviliğin derin felsefesi, insana verilen önem konularında Alevi cemaat bilgilendirilmelidir.

- Şekle bağılı olarak Alevilikte yapılabilecek reformlar, bir an önce Alevilerin bağlanacağı bir kuruluş tarafından gerçekleştirilmeli ve hayata geçirilmelidir. Çünkü ibadet etmeyi unutan Aleviler, cemevinde yıllarca önce yaptıkları Cem'in aynı özelliklerinin tekrarlanması istemiyorlar. Örnek verilecek olursa, diz üzerinde 3-4 saat ibadet etmeyi doğru bulmuyorlar. Zaten kentleşme ile eski Cem törenlerinin uygulanabilmesi mümkün görünmüyor.

- Dedelik kurumu yeniden gözden geçirilmelidir. Bugün için dedelere duyulan saygı ve güven yok olmuştur. Aleviliğin devam etmesinde büyük payı olan dedelik kurumunun güven yitirmesi ile bir boşluk doğmuştur. Bu nedenle, Alevi eğitimini verecek, ibadetinin sağlanmasında görev alacak din adamlarının yetişmesi konusunda, Alevi Birlik veya Dernekleri bir an önce kabullenilebilecek ve uygulanabilecek bir çözüm getirmelidirler.

- Şu anda bilinen Alevi Dedeleri, Aydınları arasında var olan gruplaşma Aleviliğe zarar vermektedir. Bu nedenle kutuplaşmaların zararlarını giderebilmek için, Alevilik adına yararlı olunacak noktalarda birleşilmelidir. Kişisel çıkarlar uğruna, bu kadar baskı ve gizlenme ile gelinebilmiş noktadan geriye gitmekte herhalde en az pay aydınlara düşmelidir.

- Her Alevi, Aleviliğin gönüllü tanıtım elemanı

olmalıdır. Bulunabilecek her fırsatta Alevilik tanıtılmalıdır. Buradaki amaç, Aleviliğin propagandasını yapmaktan ziyade, toplumda yer edinen önyargıları yıkmaktır.

- Basın ve TV kuruluşları Aleviliğin tanıtılmasında önemli araçlardır. Kamuoyu oluşturan bu araçlardan yararlanmanın en iyi yolu, ünlü , zengin Alevilerin bu konudaki girişimleridir. Yani herhangi bir Alevi, Alevilikle ilgili bir haberin, makalenin yayınlanmasında rol oynayamazken, önemli yerlerdeki Aleviler bunu sağlayabilirler. Bu da tanıtım açısından büyük yararlar sağlar.

- Alevilerin birlik oluşturmaları da Alevilik açısından büyük yararlar sağlayacaktır. Özellikle siyasi açıdan büyük oy potansiyeline sahip oldukları anlaşılan Aleviler üzerinde şu günlerde bütün partiler durmaktadırlar. Aleviler, bu gücün farkında olmakla, kendi hakları konusunda istemlerini dile getirebilirler.

- Aleviler, bütün Alevi Federasyon ve Derneklerinin bağlı bulunduğu bir kurum oluşturmalarıdır. Sistemli ve düzenli bir çalışma için bu gereklidir.

- Alevi kültürünün araştırılması ve geliştirilmesi için , Alevi aydını ve bilimadamlarının çalışacağı bir kuruluşa ihtiyaç vardır ve bu siyasi kaygılardan uzak olmalıdır.

III-8, ALEVİLİKLE İLGİLİ HALKIN EĞİLİMLERİ -ANKET ÇALIŞMASI-

ANKET FORMU ÖRNEĞİ

Eğitim Durumu:

Tarih :.../.../...

Meslek :

Yaş :

1- Hangi dinin, hangi mezhebine mensupsunuz?

.....

2- Farklı mezhepte olan ve ibadetleri farklı olan insanlar hakkında ne düşünüyorsunuz?

() İnanc ve ibadetleri bana ters geliyor.

() Herkes inanc ve ibadetinde hürdür.

() Beni ilgilendirmiyor.

() İnandığım mezhep dışındaki inanc sahipleri günah işliyorlar.

Diğer.....

3- Türkiye'de herkes rahatlıkla mensup olduğu dini-mezhebi söyleyebiliyor mu?

() Söyleyebiliyor

() İçinde bulunulan sosyal gruba göre değişiyor.

() Söyleyemiyor

() Mezhebe göre değişiyor.

Diğer.....

4- Sizce ibadet özgürlüğü nasıl sağlanır?

.....

.....

5- Bildiğiniz İslam mezheplerini yazar mısınız?

.....

6- Cem kimlerin ibadetidir?

.....

7- Cem ile ilgili neler biliyorsunuz?

.....

.....

8- Sizce cem-evleri yeterli midir?

.....

9- Cem töreni günümüzde yaygın olarak uygulanabilir mi? Neden?

.....

.....

10- "Mum söndü" deyimi size ne anımsatıyor?

.....

.....

11- "Mum söndü" ile ilgili anlatılanlara inanıyor musunuz?

.....

Eğitim Durumu		YAŞ
1 - Doktora	1	16-20 : 20
2 - Yüksek Lisans	2	20-30 : 40
3 - Üniversite	16	30-.. : 15
4 - Lise	26	
5 - Ortaokul	10	
6 - ilkokul	17	
7 - Okula gitmemiş	1	
8 - Eğitimini Yazmamış	2	
TOPLAM:	75 Kişi	

ANKET YANITLARI

1- Anketi yanıtlayanların mensup oldukları inançlara göre oranı şöyle: Sünni 32, Alevi 20, 2 kişi İslam dinine mensup olduklarını, fakat kendilerini herhangi bir mezhepten görmediklerini dile getirdiler. Şafi 1, Musevi 2, Ateist 11 ve 7 kişi inancını yazmamış.

2- 59 Kişi, farklı mezhepte ve ibadetleri farklı olan insanların, inanç ve ibadetlerinde özgür olduklarını dile getirdi.

3- 24 kişi içinde bulunulan sosyal gruba göre davranılarak, mensup olunan mezhebin söylendiğini belirtti. 23 kişi ise, kişilerin mensup oldukları mezhebi

söyleyemediklerine inanıyor. 14 Kişi herkesin inancını söyleyebildiği görüşünde. 11 Kişi ise mensup olunan mezhebe göre inançların söylenip-söylenmeyeceğine karar verildiğini ifade etti.

4- İbadet özgürlüğünün nasıl sağlanacağı ile ilgili görüşlere şu şekilde yer verildi:

-Herkes birbirine saygı duyarak, kendi dininin gereklerini ve ibadetini özgürce yapmalıdır(21 kişi).

-Devletin resmi dininin olmaması ile sağlanır.

-İnsanların bilinçlenmesi ile

-İbadet özgürlüğü diğer özgürlüklerden soyutlanamaz, ekonomik gelişmişlikle sağlanır.

-İnsanların dini inançlarına göre, coğrafi açıdan sınıflandırılmaları ile.

- Bu konuda bilgim yok (7 kişi)

5-Anketi yanıtlayan kişilerden 46'sı Hanefiliği ve Şafiliği, 35'i Aleviliği, 32'si Sünniliği, 22'si Maliki ve Hambeliliği, 8'i Caferiliği ve 21 kişi de Şiiliği İslam mezhepleri olarak sıralamış.

6- 53 kişi Ayin-i Cem'in Alevilerin ibadeti olduğunu yazmış.

7- 13 Kişi Cemin sazlı, semah dönülerek, ozanların

türküler söylediği, dede önderliğinde yapılan Alevi ibadeti olarak nitelendirmiş.

27 Kişinin ise Cemin ne olduğu hakkında bir fikri yok.

Yanıtlardan biri ise şöyle: Dört canın bir araya gelerek, dünya-ahiret bacı kardeş olmaları, yani müshâhip olmaları, çeşitli deyişlerin söylenip dinlenmesi, kalbi kötü olanların oraya gelememesi, törene getirilen lokmaların paylaşılması, büyüğün-küçüğün sayılıp sevilmesi Cem ile ilgili bilinen önemli konulardır. Daha söylenebilecek çok şey var, ama özetle bunlar söylenebilir.

- Gusl abdesti almazlar, mum söndü yapıyorlarmış.
- Güzellikler, dostluklar, birlikler, arkadaşlık, dayanışma.

8- 36 Kişi Cem-evlerinin yetersiz olduğunu ifade ederken, 22 kişi konu hakkında bilgisinin olmadığını belirtmiş. 3 Kişi ise Cem-evlerini fazla bulduğunu yazmış.

9- 18 Kişi Cem'in yaygın olarak uygulanabileceğini, 23 kişi ise uygulanamayacağını yazmış. Konu ile ilgili bilgisi olmayanlar ise 16 kişi. Uygulanamayacağı konusundaki neden olarak ise, Devletin baskısı, Alevilerin Sünni kesim tarafından horlanması ve Alevilerin korkaklığı gösteriliyor.

- 10- Mum-söndü deyimi ise insanlarda şunları anımsatıyor:
- Alevilerle ilgili yalan yanlış söylentileri (9 kişi).
 - Yüz kızartıcı karalama kampanyası(8 kişi).

-Alevilerle ilgili olarak anlatılan, lambaların södürülerek karanlıkta kalabalık bir grubun seks yapması (13 kişi).

-İftirayı (6 kişi)

-Soruyu yanıtlamayan 7 kişi

11-Mum-söndü ile ilgili anlatılanlara 51 kişi inanmıyor, 9 kişi inanıyor, 6 kişi ise kararsız.

ANKET DEĞERLENDİRMESİ

Yanıtlanan 75 adet anketten şu sonuçlar çıkarılabilir:

- İnsanlar inanç ve ibadetlerinde özgür olmalıdır.
- Mensup olunan mezhep ve inançlar rahatlıkla söylenemiyor.
- İbadet özgürlüğü, insanların birbirine saygı duyarak, kendi dininin gereklerini yerine getirmesi, devletin resmi dininin olmaması ve eğitimle bilinçli toplumların yaratılması ile sağlanabilir.
- Alevilik İslam mezhepleri arasında yer alıyor.
- Ayin-i Cem'in Alevilerin ibadeti olduğu biliniyor.
- Ayin-i Cem'in içeriği bilinmiyor.
- Cem-evleri hakkında iki görüş hakim: 1- Cem-evleri yetersiz. 2- Konu hakkında bilgim yok.
- Ayin-i Cemlerin yaygın olarak uygulanamayacağı görüşü

çoğunlukta. Neden olarak ise, Sünni kesimin ve devletin baskısı gösteriliyor.

- "Mum-söndü" deyimi insanlarda, Alevilerle ilgili anlatılan söylentileri anımsatıyor.

- "Mum-söndü" ile ilgili anlatılanlara inanılmıyor.

III-9, SONUÇ

Bir inanç sistemine bağılı olarak oluşan bir kültürün içeriğı ile ilgili bilgi vermeye çalışarak tanıtım sorununa değindik. Ne bu kültürün kendisi, ne de bu kültüre sahip insanlar olağandışı değiller. Bunlar da tüm dünya insanları gibi tarihsel süreç içinde bir kültür oluşturmuş ve bunu yaşamaktadırlar. Türkiye Cumhuriyeti topraklarında yaşayan ve camiye giderek ibadetini özgürce yapan her Sünni vatandaş kadar, Alevinin de aynı rahatlıkla Cem-evine gidebilmesi gerekir.

Alevilik, Anadolu'muzda yaşayan yüzlerce kültürü içinde barındıran mozayığın bir parçasını oluşturmaktadır. Bu bütünün içinde yanlış tanınan veya tanınmayan nice zenginlikler yer almaktadır. Zaten Alevilik de ne yeterince tanınmaktadır, ne de tanıtılmaktadır. Fakat tanıtılmasının gerekliliğı artık bir zorunluluktur. Sünni kesimin ve Alevi kesimin rahatlığı için, Türkiye'de inanç farklılığından kaynaklanan önemli toplumsal sorunların yaşanmaması için bu gereklidir. Bu gerekliliğın de sağlanmasının temel koşulu iyi niyetli bir tanıtımın istenmesidir. Çünkü eğer olduğu gibi,

gerçeklerin anlatıldığı bir Alevilik tanıtılmak istenseydi, bu gerçekleştirilirdi. Bu nedenle öncelikle Alevilik tanıtılmak ve kabullenilmek isteniyor mu? Alevilerin en temel haklarının sağlanması konusunda somut olarak neler yapılabilir? Bu soruların yanıtı Aleviliğin "Tanıtım Sorunu" konusuna açıklık getirecektir.

Alevilik ile ilgili bir çalışma-araştırma ön yargıdan uzak ve tarafsız bir yaklaşım, geniş bir bilgi birikimi ve uzun bilimsel bir hazırlık temelini gerektirmektedir.

Çok derinliğine bir kültürün tez konusu olarak belirlenmesi ve kısa bir zamanda yeterli bir çalışmanın yapılarak tamamlanması oldukça zordur.

Bu nedenle saptadığımız temel unsurları vermeye çalışırken, ayrıntılar üzerinde yeterli saptamalarda bulunamadık. Pek çok noktası başlı başına bir araştırma konusu olabilecek Anadolu Kültürünün bir parçası olan Anadolu Aleviliği ve temel ibadet şekli olan Ayin-i Cemler, umarız bundan sonra "Tanıtım Sorunu" yaşamaz ve Türkiye'de hak ettiği konuma gelir.

KAYNAKÇA

I- KİTAPLAR

- 1 -AYTEKİN, Sefer Buyruk
Emek Basım-Yayınevi Ankara, 1958
- 2-BİRDOĞAN, Nejat Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik
Hamburg Alevi Kültür Merkezi Yayınları
Haziran 1990
- 3-BİRDOĞAN, Nejat Anadolu ve Balkanlarda Alevi Yerleşmesi
Ocaklar - Dedeler - Soyağaçları
Alev Yayınları, İstanbul, Ekim 1992
- 4-ÇAMUROĞLU, Reha Günümüz Aleviliğinin Sorunları
ANT Yayınları, İstanbul, 1992
- 5-ERÖZ, Mehmet Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik
Kültür Bakanlığı/1234 1990
- 6-EYUBOĞLU, İsmet Zeki Alevilik-Sünnilik -İslam Düşüncesi-
DER Yayınları İstanbul, 1989
- 7-FAHİR, Süleyman Kur'an-ı Kerim, Meali Ve Tefsiri
Tibyan Tefsiri, Ayıntabi Mehmet Efendi
2 Cilt, Bütün Kitabevi, İstanbul 1956
- 8-FİGLALİ, Ethem Ruhi Türkiye'de Alevilik Bektaşilik
Selçuk Yayınları Ankara, 1991
- 9-GÜLÇİÇEK, Ali Duran Alevi-Bektaşî Yolu
İstanbul, 1993
- 10-HANÇERLİOĞLU, Orhan Düşünce Tarihi
Remzi Kitabevi, İst. Beşinci Basım'93
- 11-İLAL, Ersan İletişim, Yıgınsal İletim Araçları ve
Toplum Kavramlar-Kurumlar-Kuramlar
DER Yayınları, İstanbul, 1989

- 12-KAZANCI, Metin Halkla İlişkiler
Savaş Yayınları Ankara, 1982
- 13-MELIKOFF, Irene Uyur İdik Uyardılar
Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları
cem yayınevi İstanbul 1993
- 14-NOYAN, Bedri Bektaşilik Alevilik Nedir?
Ankara 1985
- 15-OCAK, Ahmet Yaşar, Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam
öncesi İnang Motifleri
Enderun Kitabevi, İstanbul 1983
- 16-ÖKTEM, Niyazi Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi
Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.İst.1988
- 17-ÖKTEM, Niyazi Laiklik Din ve Alevilik Yazıları
ANT Yayınları, İstanbul 1994
- 18-ÖKTEM, Niyazi Louis Massignon
Hallac-ı Mansur
Anadolu Aleviliği'nin Felsefi Kökleri
ANT Yayınları İstanbul, 1994
- 19-PEHLIVAN, Battal Aleviler ve Diyanet
pencere yayınları İstanbul, 1993
- 20-PEHLIVAN, Battal Anadolu'da Alevilik
Alev Yayınları İstanbul, 1992
- 21-PEHLIVAN, Battal Alevi-Bektaşî Düşüncesine Göre ALLAH
Yaprak Yayınları, İstanbul, 1991
- 22-ŞENER, Cemal Alevilik Olayı
ANT Yayınları 13.Baskı, İstanbul, 1993
- 23-ULUSOY, A.Celalettin Hünkar Hacı Bektaş Veli ve Alevi
Bektaşî Yolu
2.Baskı, Hacıbektaş-1986
- 24-YAMAN, Mehmet Alevilik İnang-Edeb-Erkan
2.Baskı, İstanbul, 1993

25-ZELYUT, Rıza Aleviler Ne Yapmalı?
Yön Yayınları İstanbul, 1993

26- 1982 Anayasası

II- GAZETELER

27-Yeni Günaydın "Alevi Dedeleri Aydınları"
Röportaj:Süleyman Yağız, 24 Dizi Yazı
03.03.1994-26.03.1994

28-Cumhuriyet Dizi Yazı: "Şeriat ve Alevilik"
Hazırlayanlar:Cemal Şener-Miyase İlknur
16.08.1994-27.08.1994, 12 Dizi

29-Cumhuriyet Olaylar ve Görüşler Köşesi,
Sabri Yazıcıoğlu (Hukukçu, Emekli
Yargıç), "T.C. Anayasaları ve Laiklik"
09.02.1994

30-Hürriyet "Aleviler'94" Yazı Dizisi 17.08.1994
Hazırlayanlar:Zeynep Atikkan-Berran Tözer

31-Aydınlık Haftanın Konusu "Alevilerden sağ çengele
tepki" 27.08.1994

III- DERGİLER

32-Cem Dergisi, Yıl 1, Sayı 4, Eylül'91, syf 7,
Prof.Dr.İzzettin Doğan "Kanun önünde Eşitlik Anayasa Md10"

33-Cem Dergisi, Yıl 1, Sayı 5, Ekim'91, syf 17,
Av.M. Naci Orhan "Aleviliğin Esasları Usul ve Ahkamı (5)"

34-Cem Dergisi, Yıl 1, Sayı 5, Ekim'91, syf 12
Prof.Dr. Cahit Tanyol "Din Eğitimi ve Anayasa"

- 35-Cem Dergisi, Yıl 1, Sayı 7, Aralık'91, syf 11,
Av. Muharrem Naci Orhan "Aleviliğin Esasları (7)"
- 36-Cem Dergisi, Yıl 1, Sayı 9, Şubat'92, syf 3,
Abidin özgünay, "Alevi Felsefesinde İnsan ve Hayat"
- 37-Cem Dergisi, Yıl 2, Sayı 15, Ağustos'92, syf 22
Av. Süleyman Ateş "Anayasa Değişikliği ve Diyanet"
- 38-Cem Dergisi, Yıl 3, Sayı 26, Temmuz'93, syf 5,
Prof.Dr.Niyazi Öktem, " Marksizm ve Alevilik"
- 39-Cem Dergisi, Yıl 3, Sayı 31, Aralık'93, syf 21
Prof.Dr.Ahmet Yaşar Ocak "Türkiye'de Aleviliğin
Sosyo-Kültürel Problemleri Üzerine Bir Yaklaşım Denemesi
ve Bazı Düşünceler"
- 40-Cem Dergisi, Yıl 3, Sayı 32, Ocak'94, syf 11
Prof.Dr. Toktamış Ateş "Alevi Topluluğunun Sorumluluğu"
- 41-Cem Dergisi, yıl 4, sayı 39, Ağustos '94, syf 7
Prof. Dr. Niyazi Öktem, "İsmailiye ve Dailik"
- 42-Cem Dergisi, yıl 4, sayı 40, Ağustos '94, syf 7
Prof. Dr. Niyazi Öktem, "Hasan Sabbah ve Haşşinler(I)",
- 43-Nefes Dergisi, Yıl 1, Sayı 2, Aralık'93, syf 44
Krisztina Kehl-Bodrogi, "Türkiye'de Alevilik"
Çeviren: Filiz Ang
- 44-Nefes Dergisi, Yıl 1, Sayı 6, Nisan'94, syf 28
Prof.Dr.Niyazi Öktem "Alevi Aydınının Konumu ve
Sorumluluğu"